

Moji ženi.

I.

Ko v mladem je brstenju drevje sanjalo
in prva lastovka je mesto preletela,
v opojnosti ozračja se razvnela –
ko v vlažnem polju žito je poganjalo,

pod vetra nežnim božanjem se klanjalo,
od čudnih trav je gora zadehtela
in od povsod je smeh in pesem vrela,
ljubezni čas in srečo je oznanjalo,

takrat, takrat: – jaz vem, ni slajši grlic glas,
ni vrtnic vonj opojnejši od sreče,
ki so priznale mi jo ustnice drhteče

v najlepši hip noči, v polnoči čas –
in samo blesk oči in nem vzdihljaj –
o, vem, saj moja si za vekomaj.

II.

Jaz nisem prišel, kot vihar pomladi,
med brstjem s sladko grozo vibrajoch,
in ne kot bajni princ, ki v vročo noč
si v tajni ga želela si nasladi.

V najslajšem snu dekliškem, v tibi nadi,
do zvezd goreč, v daljave iskajoch,
tvoj duh je čakal, od ljubezni mroč,
sva srečala se pozno v noč v ogradi.

Jaz prišel sem kot tibi mehki vali,
osvežujoč tvoj bujni žar srca,
in kot odsev pomladnega blestenja.

Moj dih je mirnejši, ne žge, ne pali,
podoben sred poletja vetercu morja,
ki v sad in plod razsipa žar zorenja.

III.

Zdaj čutim, da si moja, moja, moja,
da v sleherno sem misel se ukral,
da tvojo kri s plamenom sem zažgal,
da želja sem nemitnega pokoja,

da cilj sem tvojih sanj, vročina boja,
sladkosti tajnostne opojni val,
ki v tvojem je telesu trepetal
od večnosti brez žara in brez soja.

O, zdaj gori: v globini duše slutim,
da, kakor kres pomladni plameni,
zažgal je želje in zažgal je kri.

Ko lahko me poljubljaš, takrat čutim,
da pod pepelom lepše ogenj tli,
da v mraku cvet opojnejše dehti.

IV.

Polnočnih sanj tajinstvena podoba,
moj bog in vrag, pokoj in nepokoj,
moj strah in dvom, moj mir in boj,
ljubezen, stud, sovraštvo, gnev in zloba.

O moje vse, ki dvignilo iz groba
preteklosti si ves ugasli soj
življenja, rekla duši: Poj!
velela temi si, naj bo svetloba.

Ti dala si vsebino mi življenja,
odkrila vir skrivnostnih energij
in mrtvih solnc netaknjena žarenja.

Kot letnega poldneva zrak žari
in kliče k delu, vzbuja moč življenja,
tako zdaj v tebi ves moj duh gori.

GLORIOSA. POVEST. IVAN PREGELJ.

VI.

O so bili Koširjevi in Poznikova sami, je rekel Poznik Koširju.

»Kobilo bom zapregel ob treh, da me potegne do Podgorja.«

»Kakor veš,« je mislil Košir, »zapregel

boš sam, jaz bom zaspal.«

»Prav,« je odvrnil Poznik. Tedaj se mu je obesila žena za roko in rekla:

»Francé, vzemi me seboj.«

»Trudna boš,« je rekel.

»Spala bom ob tebi v vozu. O, kako bo to lepa, lepa pot.«

»Moja ljuba,« je rekel, »pozabila si, da je od Podgorja do Katre hriba za dve uri.«

»Hodila bom,« je prosila. »Dovoli, da jo vsaj enkrat vidim, tvojo krušno mater, da me blagoslovi. Francé, bodi dober.«

»Da ti škodilo ne bo,« je menil in popuščal.

»Ne bo, ne,« je odvrnila.

Nato se je popolnoma vdal. Stopil je v kuhinjo k Lipetu, a ga ni več našel. Šel je bil že leč; stopil je v hlev za njim. Fant je rekel, da pojde peš čez hribe, tako da bo dobro uro pred Poznikom doma. Poznik je krenil pomirjen domov.

»Niti mar mu ni gorjanu za voz, da bi se prepeljal z menoj,« je mislil. »Svoje gorske poti ima rad, na bližje poti in svobodo, da počiva, kjer se mu zdi, se ustavi, kjer mu ugaia. Praznik je zanj taka pot. Prav je, da je prišel za tako redko priliko. Pil je in jedel, da bo še v osemdesetih svojih letih vedel povedati vnukom, če bo ženo našel in otroke imel.«

Stopil je v svojo spalnico in našel Heleno v postelji. Spala je. Njene oble. bele roke so ležale na odeji. V spanju so se ji bile razklenile iz molitve, ki je bila trudna ugasnila na njenih ustnicah. Obiela ga je sladko ganotje, sklonil je glavo nad njene ustnice in slišal mirno sapo njenih pljuč. Rahla, težka hledost, ki je ležala na njenih licih, ga je še holi ganila.

»Snavaš, otrok,« je rekel polglasno in obšlo ga je v spominu na teto Katro in je kakor kmetška mati svoje dete prekrižal obraz svoje žene. Potem je uredil potrebno za pot zjutraj in legel.

Ni mogel koi zaspati. Obraz tete Katre mu je lebdel pred očmi, toplo usmiljenje do grčave in dobre ženice ga je obšlo.

»Smrt ti je segla do grla,« je občutil besedno iz balade, ki jo je bil pred leti prebral. »a umreti noče, dokler ni uredila vsega in se še enkrat poslovala od mene. Moj Bog, kako me je ljubila ta ženica! Kolika je sreča za moža, ki ve, da ga je ljubila žena, ki ni bila njegova

mati. Saj ga ni srečnejšega človeka od mene. Tako so me ljubile in me še. Zalkaj neki pišejo, da ženska ni dobra? Dobra je. Ljubi.«

Misli so se mu začele blesti; še je videi, kako je noč razsvetlil mesec in je vedel:

»Vozil bom iz mesečine v zarjo. Krasno bo.« Potem pa je spal mirno zdravo spanje...

Nagonsko se zbudivši je planil kvišku. Videl je Heleno, ki je bila že vstala in se napravila.

»Čas je,« je rekla, »voz je že zaprežen.«

Opravil se je naglo, vprašal Heleno, ali se je dovolj oblekla za jutranji hlad in šel pred Koširjevo vežo, kjer je stal zaprežen voz. V siv plašč zavita je stala Slavica ob konju.

»Slavica,« je vzkliknil. »Ali si ti zapregla? Zalkaj ne spiš.«

»Peljem se z vama,« je rekla.

»In kdaj boš spala,« je vprašal.

Ni odgovorila, nego molče zlezla na voz k Heleni, katero je bil on vzdignil na usnjate blazine. Svetla mesečina je ležala nad trgom; od dalnje strani je bilo čuti nekaj glasov. Vračala sta se domov Bradač in poštar, ki ju je bilo po slavlju zaneslo še k Zofiji. Eden njiju je poskušal zapeti.

»Tebe jima manjka,« je šepetnila Helena možu. Slavica se je zvonko nasmejala in rekla:

»Ne, ampak Škorenjčka bi res spet rada čula. Tako genljivo zna zapeti: Sla hep — sla — hep — ko spa — he — vaj.«

Poznik je segel v vajeti in pognal. Glasno so jeknila kopita med spečimi poslopji. Šum vode se je vzbudil ob cesti, ki je šla v rahli napetosti po reki navzgor. Vsa dolina je bila polna mesečine kakor nekakega brezdušnega dima, ki ga je pila senca in so zvezde mežikale skozenj. Konj je prhal v rosno jutro. Daljni, bridki spomini so živeli v Pozniku.

»Rapp', Rapp', ich wittre Morgenluft,« mu je zapelo v spominu na pokojnega bogoslovca Jamca in je videl pred seboj obraz mladega duhovnika, ki ga je bil začel tikati prejšni večer.

»Mahnič, Katolik,« mu je brnelo v ušesih in je bil vesel, da sam ni vedel čemu in je domislil:

»No, daj mu Bog srečo in če mi bo sina krstil, ga pogostim, da bo postavnejši, kakor je.«

Poslušnil je polglasnemu čebljanju Helene in Slavice za seboj.

»Vsi so mi voščili, samo Francé mi ni;« je rekla vedro Helena.

»In kupil ti tudi nič ni,« je rekla Slavica.

»Kaj pa veš,« se je smehljala Helena.

»No da,« je menila Slavica nekam nevoljno, »saj že davno vidim, da se mi kriješ. Zelo si čudna. Pa ti mirno povem svoje mnenje. Sramota je že, da še nista kupila nič. Sivca si vzemita za zgled. Veronika bo že spet pegava.«

»Čenča,« je rekla mirno Helena.

Poznik je gnal konja v svetlo noč, navzgor v ozke bregove in klance, daljni zarji naproti.

Slavica je govorila:

»Z Albinom in Almo smo se domenili, da napravimo za mali Šmaren izlet na Mengore. Ali se pridružita z Francéтом?«

»Prašaj ga.«

»Prašaj ga ti, saj vem, da ti ni všeč, če se silim vanj.«

»Ali sem kdaj kaj pokazala?« je vprašala Helena in dostavila:

»Če sem, Slavica, ne zameri!«

Deklici sta utihnili. Potem pa je vprašala Helena:

»Ali si se kaj poslovila na Bledu od Rosandića?«

»Seveda sem se:« je odvrnila Slavica in se zbudila v čuden smeh. Potem je utihnila. Poznik se je ozrl po njej. S široko odprtimi očmi je strmela žalostno predse v daljno jutro. Ko je videla Francéтов pogled, je naglo zaprla oči in rekla uporno:

»Zdaj bom dremala.«

Vozili so skozi prvo selo in slišali prvega betelina. Krenili so čez most in iz trav pod cesto jih je pozdravila prepelica.

»Jutro.« je vzdihnila Helena.

»Za teto Katro bo zadnje.« je pomislil Poznik in nategnil konju vajeti.

* * *

Vstopili so zasopli v zakajeno kmetiško kuhinjo: nekaj domačih je stalo ob ognjišču. Postavna ženska jim je istopila nasproti, obrnila roke ob predpasnik; preden je segla Pozniku v roko. Po ženskah se je ozrla nezaupno.

»Notri leži, saj jo slišiš, kako sope.« je rekla. »Prevideli smo jo že, samo tbe še čaka. Kar notri pojdi.«

Poznik se je ozrl vprašujoče po Heleni. Z rahlim nasmehom mu je pokimala:

»Saj me pokličeš, le vstopi.« je rekla. Prikimal je in pritisnil za ključko pri vratih.

Iskal je v zastrti sobi in je našel na visoki postelji pod težko odejo. Stopil je bliže in poklical:

»Teta, ali še kaj živite?«

Okrenila je glavo in zasopla:

»Francé!«

Vlekla je roko izpod težke odeje in je ni mogla. Krčevito je lovila sape in rekla:

»Odgrni okno, da te bom videla.«

Snel je rdeče zagrinjalo z okna in ji nato segel po roke. Bile so koščene, vse uboge in ljubeznivo zagrebla v njegovo dlan.

»Uboga teta.« je rekel.

»Umrla bom.« je hropla, »pa da sem te le še enkrat videla, Francé.«

Dolgo je molčala in strmela nepremično v njegov obraz. Potem je vprašala:

»Ali si srečen?«

»Sem, teta.« je odgovoril.

»Ženo imaš.« je govorila, »ali te ljubi?«

»Z menoj je prišla po slovo in vaš blagoslov. Ali jo hočete videti, teta?«

Prikimala je. On je poklical Heleno. Plaha je stopila k postelji in rekla mehko:

»Mati!«

Bolnica se je dolgo zagledala v njen obraz. Nato je pogledala po Pozniku in zamrmrala s komaj vidnim nasmehom.

»Lepo ženo imaš.«

Potem je sopla težko predse in govonila zmedene besede.

Slavica, ki je bila stopila za Heleno, se je približala in zašepetala plaho:

»Ali umira?«

Bolnici se je zganil obraz. Hotela se je dvigniti in ni mogla in je potožila:

»Taka sem ko lonica sena, še vstati ne morem več.« Spet je počivala in dremala. Ko se je zopet zavedla, je vprašala:

»Ali imata kaj otrok?«

»Še nič.« je odvrnil Poznik. Heleni je lice rahlo zbledelo.

»Kako to delata?« se je domače jadila bolnica. »V pravem krščanskem zakonu morajo biti otroci. Ali se nimata rada?«

»Rada, teta.« je dejal Poznik, »pa ni še Bog dal, dasi želiva.«

»Molita.« je rekla bolnica, »dal vama bo porod, saj nista iz rodu Kajnovoga.«

Tiho je jeknila njena beseda. Heleno je zmrazilo od temena do srca.

»Kdo je pa ta?« je vprašala teta Katra, zagledavši se v cvetoči in plašni Slavičin obraz.

»Sestra moje žene.« je rekel Poznik.

»Leba.« je mrmrala teta. »Dekle, varuj se, da te lumpi ne speljejo.«

»Saj se bom.« je odvrnila vedro Slavica. Bolnica se je bolešno zgenila.

»Slabo mi je.« je šepetala. »Malo vode mi daj.« Poznik je iskal in je našel lonec krhlike vode. Dal ji je piti. Bolnico je popuščala slabost in se je razživelala:

»Zdaj si mi vrnil, da sem te malega nitala in pojila.« je govorila. »In tudi mojim naukom in moji besedi si ostal zvest, in me nisi pozabil. Francé, nič se ne boj. Bog je videl. Bog ti bo vrnil.«

Iz njenih preprostih besed je velo toliko svete slovesnosti, da so se obudili v Pozniku spomini iz davno pozabljenih biblijskih beril. »Glej, smrt pravične.« je čuvstvoval, »njena smrt je pokojna kakor sen trudnega človeka, ki je delal od zore do mraka. Ve, zakaj je žive-la, in ve, kam gre.«

Nehote se je spomnil svojega nedavnega pogovora z župnikom in je čuvstvoval:

Moderni svet je materialističen. Zato propada. Gine v strašni materialni smrti brez tolažbe. Tu na je verna gorijska duša, kozarka in gre kakor pesem v Večno, ki ga je verno ljubila.«

Helena se mu je plaho oklenila roke.

»Moj Bog, saj umira.«

Slavica je viharno planila k vratom in jih odprla. Domači so vstopili. Bolnica je ležala v

agoniji. Domači so se drug za drugim sklonili nad njo.

»Teta, ali slišite? Zbogom, Boga prosite za nas.« Bolnica je iskala z roko in osteklenimi očmi. Poznik je našel to umirajoče hrepenenje. In se je utolažila, ko jo je prijel za roko. Domači so zdrknili na tla, gospodinja je vzela črivo in zakajeno razpelo in ga pritiskala umirajoči na ustnice. Vonj posvečene voščenske je napolnil sobo. Težki in globoki kakor od srca se trgajoči sunki vilhrajče sapa so polnili zatohli prostor. Slavica je zajokala nekje pri vratih, Helena je drhtela ob možu.

»Čast bodi Bogu, Očetu in Sinu in svetemu Duhu, zdaj in na velkomaj. Amen!« je domolila domačica. Nato pa je rekla vsakdanje.

»Zdaj je pa zaspala. Bog ji daj večni mir in pokoj.«

Poznik se je dvignil ob ženi, h kateri je bil zdrknil na kolena. Imel je oči polne solza. S svojo močno roko je šel še enkrat mrtvi čez roko:

»Teta, zbogom!«

Potem je potegnil Heleno za seboj iz sobe v kuhinjo in iz kuhinje na presto.

Čudovito jutro je bilo sinilo. V globelih pod rebri so se kadile jutranje megle, težka rosa je iskrila v solncu, sveža in rezka sapa je vela preko brda, kjer je ležalo v prvi toploti nekaj njivic ajde, ki se še ni bila ocvetela. Rahlo je zaplalo iz cvetja po medu in se pomešalo v vonj voščenske, katero so bili notri ob mrtvi prižgali. Tih, polglasni glasovi so udarjali iz hiše. Nobenega ioka, samo slovesna resnost. Nobene solze, samo sveto spoštovanje pred veličastvom smrti...

Poznik tje začutil trudno težo Helene na svojem ramenu.

»Kadar boš ti umiral ali jaz,« so ji drhtele ustnice.

»Živiva,« je vzkljknil in zajel globoko s pljuči od lepega jutra. Nato se je ozrl in videl Slavico, ki je bila vzela jabolko iz jerbasa pred hišo in ugniznila vanj.

(Dalje.)

Kadar začuješ . . .

Kadar začuješ pred vrati korake
smrti koščene — kaj boš dejal?
Ali boš prhnil plašen pod oblake,
ali od straha na zemljo boš pal?

Kadar začuješ pred vrati korake
smrti koščene — se boš zavel,
da so na koncu vse ceste enake,
da smo vsi prah in pepel?

Kadar začuješ pred vrati korake
smrti koščene — kam se boš skril?
In ko spoznal boš, da gore ni take
ki bi pokrila te — kaj boš storil?

Stano Kosovel.

VIDENJE V ZARJI. POVESTI O STRAHOVIH. FRANCE BEVK.

ČASIH se zvečer tako zgodi, da je vse nebo lepo jasno in se samo nad obzorjem kopičijo kodrasti oblaki kot nad robom kipeče pijače. Kadar zaido solnce in pokrvavi nebo, se ti oblaki čudno pretvarjajo in cele pekraine in procesije tujih ljudi gredo mimo, katerih oblike izpopolnjuje človek s svojo fantazijo.

Tako sem sedel onega večera pod kostanji in sem videl iz nejasnih oblik vstajati mesto, s stolpi in gradovi, z zastavami in slavoloki. Vso to čarobno sliko sta obdajali dve senci, ena na desni in druga na levi, prvemu je sedela na ramenu lobanja, ta je že davno mrtev, drugega

pa ni bilo izpoznati iz kuštrastih las, ta je bil tisti, ki ne more ne živeti ne umreti.

»Prihajajo,« je dejal prvi z zamolklim glasom, kot iz dna groba. »Po mojem truplu stopajo.«

»Kaj bi tebi, ko si mrtev,« je šepnil drugi, »moje srce, ki je živo...«

Nisem ju več poslušal, zakaj videl sem prihajati Ramzesa in Julija Cezarja, Nerona in Atila, Karla Velikega in Napoleona... vso dolgo vrsto bogov v istem času in z isto okamenelo dušo, z istim malikovanjem in hlapčevsko ponižnostjo tepenega psa. V tem čudovitem videnju onega večera je ironija stisnila štiri tisočletja v en sam trenutek in jih je prilepila na nebo: »Glej, človek, nič se nisi pomladil, tak si, kot si bil, nevreden, da te je ustvaril Bog po svoji podobi, tak, da kričiš od bolečine, pa rečeš Faraonu: »Od radosti blaznim,« tak da vidiš črno pred očmi pa se zlažeš; »Od izobilja sem

bolan', sovražiš, da se ti žolč razliva, pa se prikloniš: 'Moje srce je s teboj.'

Čudno je človeško srce; spomnil sem se neverjetne zgodbe, ki je takale: Gospod je zapeljal ženo svojega hlapca ta je v samotnem srdi sklenil, da ga bo umoril. Ko ga je zagledal, se je gospod izmislil šalo in se mu je smejal, povabil ga je v hišo in mu dal kozarec vina in priliznjeno besedo. Nož je bil hlapcu že po poti padel na tla in po tretjem kozarcu je bil prepričan, da je gospod povsem nedolžen, še odpuščanja je prosil njega in svojo ženo.

Velika alegorija te resnice se je luščila iz zarje v grozanskih pramenih in obsevala kostanje in mene. Saj tudi resnica, če jo kdo pove ni nova, stara je kot je svet star, vsakdo jo vè zasè, za delavnik, za praznik pride laž sama od sebe, tako kot je človeka sram, če stopi nag na cesto. In če je tudi beseda na jeziku, ko ti šitisočletni živi mrlič seže v roko, se beseda

pogrezne neznano kam in jecljaš, kar bereš v njegovih očeh, da mu je prijetno.

Tako sem gledal procesijo bogov in množice v zarji, mesto in slavoloke. Nepregledne vrste, ki jih ni bilo konca, zasencene od zemškega mraka, obrobljene s solnčno krvjo, ki je teklo v potokih od obeh senc na straneh, od sence umirajočega in od sence mrtvega.

Zopet sem vjel njun dialog:

»Koliko časa še?«

»Še štiri tisočletja?«

Tedaj sem koprnél od groze. Sence so opisale nebo, prvo gomile s križi, nato postave v temen plašč zavite, kakor milijarde mrličev, z bolestitjo na obrazih, z očmi obrnjeni naravnost v lastno krivdo. Vse te ogromne sence so padale v zarjo, v kri in ga pile... Oblaki, mesto in procesije so izginjale, sence mrličev so se tako nagostile, da so zabrisale vsako črto, vsako sled oblakov in krvi, čez nebo in čez zemljo je visela samo tema... tema... tema...

Zadržana solza.

Solza, ki ne kane iz očesa,
srce kakor element pretresa.

Mirne so navidez površine,
vzburkane bijó se globočine,

ker se v njih potaplja zadnja nada,
človek nič ne vé, le pada...

Stano Kosovel.

ANDREJ KOŠUTA. SLOVENSKA POVEST. ALOJZIJ REMEC.

AKO se je Andrejček veselil prvega dopusta! Skoraj vsi njegovi tovariši so bili doma in se pokazali v vojaški obleki, le on je moral čakati in čakati. Ta teden je gospa kam odšla, drugi te-

den so bile vaje, tretji teden so kuharico izmenjali, sami vzroki, ničvredni piškavi vzroki, nad katerimi je Andrejček škripal z zobmi in stiskal pesti.

Neko popoldne ga je njegov gospod nagovoril na hodniku, kjer sta se igrala oba psa in se lovila za metlo, s katero je Andrejček pometal: »He, Andrej, ali bi rad na dopust?«

Andrejček je odgovoril ponižno — te čednosti se je bil zadnji čas navadil — da bi rad šel.

»Kanalja, k dekletu te vleče, kaj? Ta teden boš vodil še moja psa na sprehod — drugi teden pojdeš!«

Andrejček je molče naslonil metlo v kot in hotel pripeti oba psa na motvoz, da odide z njima »na sprehod«.

»Pusti psa, tepec,« je zarenčal stotnik, »in poslušaj!«

Andrejček je obesil motvoz na obešalnik in se vzravnal.

»Ti in še dva falota tvoje vrste pojdete po pivo in po led v pivovarno in pripeliete na vozičku v častniško obednico. Razumel?«

Andrejček je udaril s petami, da razume.

»Potem pojdete na glavni trg v trgovino po buteljke, kakor sem napisal na ta listek, in jih odnesete tudi v obednico, da jih denejo na led. Razumel?«

Andrejček je razumel, vzel listek in šel v zavesti, da bo še dolgo čakal na prvi dopust.

Tisti veer je bila velika pojedina v ozaljšani častniški obednici. Andrejček, ki je moral čakati na svojega gospoda, se je je udeležil za vrati ob vhodu v klet, od koder je pomagal strežajem valiti sodčke piva in pomivati vrčke, čaše in posodo.

O polnoči je bilo veselje na višku. Godba je igrala, na mize je prišlo šumeče vino,

zdaj ta častnik, zdaj oni in govoril svečane govore.

»Zakaj nocoj tako norijo?« je vprašal Andrejček svojega tovariša Klepeca, ki je imel isto opravilo tisti večer kakor on. »Vojska bo! Ali ne razumeš toliko nemški?« se je zarežal Klepec in vzdigoval sodček, da nalije sebi in tovarišem ostanke piva.

Andrejčka je sunilo nekaj v prsa.

»Vojska! Potem bo tega našega babjega življenja konec!« je vzkliknil.

»Kaj še! Sluge ostanejo doma, je dejal moj gospod. Meni je prav. Naj se drugi streljajo in koljejo. Za infanterijo ne bo dobrega, moj ljubi Andrejček. Zato bom rajši otroke povijal in zibal, kakor da bi šel z regimentom!« je modroval Klepec.

Andrejček je hotel odgovoriti, a tedaj ga je poklical ženski glas skozi hodnik. Spoznal je svojo gospo in skočil ven.

»Idi k gospodu in mu reci, naj pride za trenutek semkaj! Čakam ga, ta bi moral govoriti z njim!« ga je zaprosila.

Andrejček se je odpravil v obednico. Z miz se je cedilo vino, razbiti kozarci so težali po prtih in po tleh, častniki so se objemali, dolg major je bil izvlekel sabljo in jo vihtel visoko nad glavo in govoril.

— Odkod je dobil sabljo? — je premišljeval Andrejček. — Saj vise vse zunaj na hodniku!

Vse je bilo zavito v dim in soparo, skozi katero so slepeče žarele luči pod stropom. Obhodil je vse mize in v kotu našel svojega gospoda. Pijanosti mu ni bilo poznati in zato ga je nagovoril.

»Pokorno javim, gospa je zunaj.«

»Kakšna gospa?«

»Vaša gospa, gospod stotnik!« je odgovoril Andrejček.

»Sedaj nimam časa za svojo mater, če bi iz groba vstala, še manj za gospo. Kadar pridem, pridem. Marš!«

Stotnikove oči so ga ošinile s sivim pogledom kakor z bičem.

»Čaka Vas, nekaj važnega mora biti!« je ugovarjal Andrejček.

»K vragu ti in ona! Marš!«

Andrejček se je splazil ven.

»Kaj je?« je drhtela gospa.

»Gospod je v pogovoru. Ne vem, kako misli...« se je opravičeval Andrejček.

»Še enkrat moraš k njemu. Otonček je nocoj nenadoma zbolel. Davica, je dejal zdravnik!« je sunkoma govorila gospa in iskala s trepetajočimi prsti v torbici. Na listek papirja, ki ga je našla, je napisala par besed in ga stisnila Andrejčku v roko.

Andrejček je drugič nastopil pot krog miz. Ko je prišel do gospoda, je prvi trenutek vedel, da bo tudi ta pot zaman.

»Kaj se plaziš krog mene, kanalja?«

Andrejček mu je molče pomolil gospejin listek.

»Rekel sem že, da nimam časa za niko-gar!« je grgral stotnik, zmeckal listek, ne da bi ga prebral, in ga vrigel pod mizo.

»Čemu se jezis, prijatelj?« se je nagnil k njemu od nasprotni strani mize mršav nadporočnik.

»K ženskam in psom moraš z bičem!«

»K tvoji gospe ne — to je angel!« je ugovarjal nadporočnik.

»Gospa čaka, Otonček je bolan!« je plaho menil Andrejček.

»Marš, pravim! Kadar bom jaz hotel, pojdem! To povej!«

Godba je tisti hip zaigrala, kozarci so se nalivali, vse križem je bilo pijano.

Andrejček se je splazil sključen od mize. V šumu je še razločil nadporočnikov glas, ki je prical nad njegovim gospodom: »To ne gre, ne gre, moj dragi stotnik...«

— Kako naj povem vse to gospe? — je premišljeval Andrejček.

Ko je stopil pred njo, se je potrudil, da bi raztegnil obraz v prijazne gube, mežikal je z ocesom, ko je šegavo povedal, da je gospod tako in tako, nekako vesel in v preglobokem pogovoru s prijatelji, bi rekel, in da je shranil listek, da ga prebere pozneje in da naj gospa gre domov.

»Zverina!« si je grizla gospa ustnice.

»Zakaj zverina, gospa? Vojska bo, zato je vse tako!« je zganil Andrejček z rameni, ki si ni vedel pomagati.

»Domov pojdem in ti me spremiš!«

Andrejček je menil, da mora čakati na gospoda, da bo gospod hud, če ga ne počaka, in še vse drugo, da bi se opravičil in ostal. A gospa ga ni poslušala.

»Z menoj pojdi! Morda boš moral po zdravnika še enkrat to noč!«

Andrejček se je domislil Otončka, ki je tako rad jahal na njegovem kolenu, domislil se je njegovih zlatih las in modrih oči in želel, da bi mu pomagal. Zato se je udal in odšel z gospo. Neroden, težak je stopal ob njej po razsvetljenih ulicah, mimo spečih temnih hiš, ob katerih je odmeval zvoneče njegov korak.

Zdelo se mu je, kakor bi stopala njegova mati na eni in Francka na drugi strani.

— Tudi jaz sem zverina... — je šumelo v njegovih mislih, ki so bile take na tej poti, kakor bi Maričke ne bilo na svetu.

»Andrej, ti si kmet —« je izpregovorila nenadoma gospa, ko sta stopila v senco hiše, kjer je stanovala.

»Nisem, gospa, jaz sem bajtarski sin!« jo je prekinil Andrejček.

»Bodi karkoli — srce imaš!« je končala gospa edini stavek, ki ga je izpregovorila vso pot.

Andrejčka je bilo te pohvale sram, da ni vedel, kaj bi odgovoril.

V stanovanju je bil čuden mir. Ko je gospa odklenila, je stopila kuharica na hodnik.

»Kako je?« je dahnila gospa.

»Gori, ves gori, siromaček!« je odgovorila kuharica.

Gospa je z dekletom po prstih odbrzela v sobo, Andrejček pa si je pripravil stol v kotu na hodniku, sedel in začel dremati. K nogam sta mu legla gospodova psa in mu naslonila vsak svoj gobec na čevlje.

*

Nekdo je udaril v vrata, da se je šipa sesula na tla. Psa sta zarenčala in vzbudila Andrejčka, skozi motna steklena vrata iz kuhinje je sijala medla luč mračnega jutra.

Ključ se je zavrtel v vratih, po gladkih ploščah na hodniku so zacingljale ostroge in sablja. Bil je stotnik, ki se je vrnil domov.

»He, kdo si ti?« je zarenčal nad Andrejčkom, ki je bil vstal s svojega sedeža.

»Pomagaj Vam bom, da se slečete!« je odgovoril mirno Andrejček.

»Ti boš pomagal vragu! Jaz te bom že navadil, hoditi me klicat! Kdo je tvoj gospod, jaz ali moja žena Kdo, te vprašam, ti ušivec?«

»Oba!«

»H kompaniji boš šel, ti pes, da boš vohal smodnik. Rusi bodo nasekali guljaž iz tebe, kanalja. Ne boš se več pretegoval brez dela po hodniku...«

Ko je to govoril, besedo za besedo, saka je, kakor bi poveljeval na vežbališču, je zmetal čepico, sabljo, rokavice in zapestnice povrsti v kot in odšel nato hrupno v sobo. Vrata je pustil za seboj odprta, da je Andrejček lahko gledal za njim. Ko je prišel do mize, je brcnil stol, da je zaropotal na tla. Tedaj so se odprla vrata iz spalnice, kjer je ležal Otonček, in gospa je stopila na prag. Vsa lepa je bila z bledino prečute noči na licih in sledovi solz v očeh.

»Oton!« je kriknila.

»Ušive babe delavcev hodijo klicat svoje može tako kakor ti!« je hropel stotnik in se zibal ob mizi.

»Bodi človek. Oton!« je sklepala gospa roke pred možen.

»Pokazal bom tebi in onemu ušivcu!«

Sklonil se je k tlom in pobral pasji bič izpod mize.

Gospa je omahnila proti vratom, Andrejček pa je vstopil polahko kakor po prstih za gospodov hrbet.

»Gospa ne boste topli!«

Tedaj je stotnik zdijval. Obrnil se je in zamahnil. Andrejček se je izognil, zgrabil za bič, mu ga izvul iz rok, prelomil na dvoje in ga vrgel na hodnik. Ko je stotnik hotel s pestmi nadenj, ga je Andrejček grabil za obe zapestiji in ga z železnimi rokami vlekel proti drugi sobi.

»Bog, Andrej! Ne, ne!« je viknila gospa.

»Spat ga položim!« je dejal Andrejček.

Stotnik se je zleknil na tla, Andrejček ga je vzdignil in po prstih odnesel v drugo sobo. Tam ga je položil na divan, kjer je obležal kakor mrtev.

Na vratih je stala gospa smrtnobleda od strahu in gnusa.

»Naspi se in dobro bo!« je dejal tiho, odšel in zaprl za sabo.

Ko je korakal skozi jutranje prazne ulice proti vojašnici, je mnogo mislil.

— Nekaj mora biti med njima. Do danes nisem vedel, vendar imel vsak dan pred očmi. Bogve da so čudni ljudje tudi med visoko gospodo! —

Ko je stopal po hodniku v vojašnici proti svojim prostorom, ga je srečal Krapežev Tone, ki je imel tisto noč službo in je fante budil iz sna.

»Andrejček, vojska bo!« ga je pozdravil.

»Naj bo! Ljudem se godi predobro... To noč sem videl začetek!« je mrmral in stopil v svojo sobo, da leže za trenutek na svojo slamnjačo.

*

Tisti dan se je Andrejček odpravil šele popoldne na stanovanje svojega gospoda. Bil je prepričan, da gre zadnjič tja in da ga popelje pot nazaj naravnost v zapor.

Ko je stopil v stanovanje, sta psa veselo poskočila, se spenjala po njem in mu lizala roke. Otresel se ju je in potrkal na vrata v sobo.

Odprla mu je sama gospa.

»Prišel sem, gospa!« jo je pozdravil Andrejček tako vsakdanje, kakor bi ne bil preživel pretekle noči in bi ne bil videl njenega gorja.

»Nikoli t' ne pozabim tega, Andrej!« je dejala gospa in mu ukazala, naj gre k gospodu v sobo.

Vstopil je in ugledal stotnika, ki je ležal na divanu, kamor ga je bil položil tisto jutro. Kadil je cigareto in strmel v strop. Niti zganil se ni, ko je Andrejček pred njim udaril s petami in zaprosil: »Gospod stotnik, pokorno prosim, da smem zopet h kompaniji!«

Po teh besedah je čakal skoraj minuto in napeto gledal gospodu v obraz, ki je bil zelenkastorumen od prečute noči.

Ker ni bilo odgovora, je Andrejček zopet začel: »Pokorno prosim...«

Tedaj je stotnik vrgel pobliskovo cigaretin ogorek vstran, se dvignil in pogledal svojega slugo.

»Po vsej pravici bi moral takoj v zapor, kanalja. Gospa je prosila zate. Njej se zahvali, če ostaneš, kakor si!«

Umolknil je nenadoma in opazoval učinek svojih besed.

»Pokorno prosim, h kompaniji bi rad!« je mirno ponovil Andrejček, a v njem je vse kričalo: — Hinavec si, moj gospod, in z lajanjem hočeš skriti svojo sramoto! —

»Pri meni ostaneš, dokler bom jaz hotel! Izbegniti bi mi rad — poznam dobro tvojo pasjo naturo — a ne boš. Z menoj pojdeš v Galic'jo in tam se pomeniva. Vojska bo. Zahteval bom od tebe pokorščino na las natanko. Jaz sem tvoj gospod in zapovednik. Če ne boš ubogal, dobiš kroglo v glavo! Razumel? Marš! — Jutri

zjutraj se javi kakor navadno ob sedmi in pojdeš s kuharico na trg!»

Stotnik je legel in se obrnil v steno, Andrejek pa se je brez besede okrenil in šel iz sobe. Zdaj je verjel, da bo res vojska.

Tiho se je splazil na ulico.

Svet se mu je zdel neskončno pust, do večera je hodil po mestu in gledal v vsa okna; vsa zabavišča z vrtiljaki, gugalnicami, bučečo

muziko je obhodil, na tarčo je streljal pol ure; po predmestnih gostilnah je pil in iskal tovarišev — zaman: nekaj je grizlo kakor črv v njegovem srcu.

Ko je v kantini zapil zadnje svoje krajcarje in kričal, da se ne boji samega vruga, mu je zvenelo v ušesih še vedno: »Jaz sem tvoj gospod in zapovednik! Če ne bo ubogal, dobiš kroglo v glavo!« — — — (Dalje.)

Srce - roža.

Kot David-kralj je šel prerok v daljavo
pojoč na harfi pesem brez besed;
na dlani nosil je srce krvavo,
da ž njim odrešil bi vesoljni svet...

Ko srečal je ponižane na cesti,
ki so molčali v žalosti brez mej,
zabrenkal pesem je o njih bolesti
in šel pojoč pred njimi je naprej.

In sužnjem zrušil težke je okove,
ki so tiščali jih vse žive dni;
pospremil s pesmijo jih v zarje nove
iz mukepolnih, temnih njih noči.

In njih, ki bili so resnice žejni,
in lačni vseh nedosegljivih sanj,
vse napojilo v ljubezni je brezmejni,
nasitil s kruhom večnih jih spoznanj.

Ā ko nagnila se mu pot je h koncu,
srce krvavo treščil je na tla —
In glej: takrat iz mrtve zemlje v solncu
je zacvetela roža, rdeča vsa...

Janko Farnec.

ČLOVEK. JAHNIS ORNIKS. - DOMEN.

GLEDAL sem si ga od vseh strani. Na pravil je name žalosten vtis, da sem se mu moral zasmesmejati. Hotel se je oženiti — — —

Čisto jasno se je vzbudilo v njem prepričanje, da mu je

treba se oženiti. No, naj se! Ampak človek, ki se hoče oženiti, mora vedeti najprej, s kom se misli oženiti. Zato si je šel iskat tovarišico. A nihče se ni zmenil zanj. Bil je ta človek samotar... Iskal je tu in tam tovarišico, a je bila vedno ista ovira: ako vzame to, zakaj bi ne vzela one? Z eno besedo: ni imel **prave** ljubezni.

Pomislil je in je šel iskat najprej ljubezen. A te mu ni mogel nihče dati, ker ni imel nihče te dobre lastnosti odveč. In je slišal naposled, da biva tam za tretjim morjem čarodejka, ki prodaja **pravo** ljubezen, to je pa treba pošteno plačati — — — In sedel je naš človek na ladijo in prišel srečno do čarodejke.

»Rad bi si kupil ljubezen,« je kričal že od daleč.

Čarodejka je stopila v vrt in se vrnila po kratkem času z rdečim cvetom v roki.

»To je ljubezen,« — je rekla čarodejka in kazala na cvet.

»Koliko stane?«

»Sto rubljev,« — je odyrnila čarodejka.

»Nekoliko predraga je, da bi jo plačal; je pa ta ljubezen **prava**?«

»Oho! **Prava** ljubezen je bela; ta cvet je veliko dražji. Ta stane tri sto rubljev.«

Naš človek se je popraskal za ušesi: »**Tri sto rubljev!**...«

Vendar je plačal zahtevanih tri sto rubljev, čarodejka pa mu je pripela na prsi beli cvet.

V njegovem srcu se je porodila ljubezen. Odšel je v domovino, da bi poiskal nevesto...

Vrnivši se domov je postal ves drug človek. **Prava** ljubezen mu je gorela v prsih. Vsakemu beraču je potisnil denar v roko. Pomagal je ubogim in trpečim; kamor je prišel, je videl sirote, zapuščene in sestradane. S trajnimi podporami je sam obubožal, a dekleta so se mu — smejala. V njegovih prsih pa je vseeno še vedno plamenela **prava** ljubezen...

Prišel je končno na beraško palico. Cape in krpe so visele na njegovem telesu. Prisiljen je

bil nočevati pod širnim nebom. Končno se je odločil prodati svoj dragoceni zaklad, svojo ljubezen. Postavil se je na vogal ulice. Približal se mu je bogat gospod. Naš človek je iztegnil roko, kakor da bi hotel prositi.

»Kako se drznete javno beračiti. Javno beračenje je prepovedano!« — je vzrožil gospod nad njim.

»Gospod, jaz ne beračim; jaz bi le rad prodal svojo ljubezen. Gospod, odkupite mi mojo ljubezen!«

Gospod se je nasmehnil in zmajal z glavo.

»Ta človek je blazen!« — S temi besedami se je oddaljil.

Nihče mu ni hotel odkupiti prave ljubezni. Ubogemu je še dalje gorelo srce prave ljubezni.

Končno se je spomnil na starinarja. Že oddaleč je trgovec kričal proti njemu: »Ne dam beraču ničesar. Pojte k vragu!«

A naš človek se ni dal odsloviti. Hotel je vsaj povedati, kaj mu je na srcu.

»Ali bi ne kupili prave ljubezni?«

»Pokažite!« — je rekel trgovec. Naš človek je odmaknil cunjo na prsih. Na zašiti srca je bil suh, bel cvet ljubezni. Starinar je bil veščak, a ni vedel, kako nevarno je nositi ta cvet ljubezni...

»Dam vam zanj pol rublja« — je rekel — »a niti vinarja več!«

Naš človek se je težko ločil od cveta ljubezni, čeravno je bil ta že posušen. A ni imel že nekaj dni ničesar v ustih...

In dal je s tresočo roko kramarju posušeni cvet, katerega je ta oprezno zaprl z zapahom v železno skrinjo.

Naš človek je dobil pol rublja, šel je in se najedel. Takrat ga je spet obšla misel, da bi se moral oženiti. Ali kako naj se oženi — brez ljubezni? Zakaj naj bi vzela to, ko bi se lahko oženil z. ono? — — —

Pri vsem tem je bil že prestar. Brada in lasje so bili že sivi...

Tako hodi zdaj po svetu in napravlja na gledalca žalosten vtis. A vsakokrat, ko ga vidim, se mu moram zasmejati.

BREZEN. KULTURNO-ZGODOVINSKI PABERKI. LEOPOLD KEBER.

A čas je pobiral davke uradnik Marcus Bitio. Spoznal je nevarnost, ki preti državi, in sklenil na lastno pest in na račun davkov prikleniti ljudstvo še tesneje k novi domovini. Udomačil je Saturnalije, slavnosti,

ki so se vršile od 17. do 23. decembra. Ker je bil pa tedaj komaj januar, ni smel zastopnik države čakati skoro eno leto in tako zamujati ugodne prilike, zato je takoj pripravil vse potrebno. Po posebnem žrtvovanju Saturnu je priredil javno pojedino.

Šest tednov je počivalo vsako delo. Vaščani so pili, peli, jedli, plesali, rajali, zamenjevali si obleke in se šemili s kožami in ptičjim perjem. Kdo naj v takem času misli na osvobojo, ko mu dražijo vsak dan novi užitki in novi vzporedi živce? In v tem veseljačenju je utonilo mnogo značajev. Res so se nedolgo potem pobunili Kelte, a Brezen je dal le malo upornikov v skupno keltsko armado. Po kratkem boju so rimljanske legije porazile vstaše, razkropile ostanke njihove vojske, ki so se izselili ali se pa usmrtili. — Rimljanska zmaga je bila popolna (107. pred. K. r.). Saturnalije so pa tako ugajale Brezencem, da so jih leto za letom obhajali in gotovo ni smela trditev, da se je izcimil in rimljanskih Saturnalij naš pust. Vse govori za to domnevo: čas (januar in februar), dolgost (šest tednov) in običaji. Začetkom prvega stoletja pred Kristusovim rojstvom ni bilo več nobenega Kelta v Breznu, vsi so se bili polatinili.

Nove vojne z zunanji sovražniki kakor tudi domače meščanske vojne v državi sami niso odmevale v mirnem, brezskrbnem Breznu. Davki so se plačevali redno, trgovina in obrt sta cvetela, saj je mejil Brezen s tremi novimi pokrajinami, na severni strani z Noriško, na vzhodni s Panonsko in na jugovzhodni z Ilirsko pokrajino.

To enolično življenje se je nekoliko izpremenilo s prihodom latinskega pesnika Vergila. Tujec v Breznu, ki ni ne uradnik, ne odjemalec! Tujec, ki je prišel v Brezno počivat! Vsi so ga hodili gledat, kakor bi imel dve glavi ali vsaj tri roke.

Vergil je bil bolehen. Ko sta ga bila Octavianus, poznejši imperator in bogati Maecenas rešila vsakterih življenjskih skrbi in mu omogočila z izdatno podporo pesniško delovanje, je mislil Vergil najprej na svoje nepretrdno zdravje. Njegov prijatelj, zdravnik Justus Baccarius Uchanor, mu je nasvetoval planinski zrak in mu naravnost priporočil vasico Brezen.

Tako je prišel Vergil med Brezence. Njegovi životopisci sicer ne omenjajo tega, da pa lahko računamo z Vergilovim bivanjem v Breznu z vso gotovostjo, zato govore sledeča dejstva: 1. Vergil je posvetil Breznu posebno pesen in jo uvrstil kot enaisto svoji zbirki pastirskih pesmi »Bucolica«. Kako se je mogla izgubiti iz te zbirke prav ta pesem, medtem ko se je ohranilo vseh ostalih deset pesmi potomcem, ne moremo dognati. 2. Čemu naj bi bil obiskal Dante več kakor štirinajst stoletij pozneje naše kraje, ako bi ne bil vedel, da se je svoj čas mudil v gorski vasi Vergil, ki si ga je bil izbral za svojega spremljevalca po peklu in vicaah v svoji »Božanski komediji»? Morda je tedaj še eksistirala enajsta pesem, posvečena

Breznu, mogoče je imel Dante ta čas podrobnejše podatke o Vergilovem življenju in so se ti podatki komaj v poznejši dobi porazgubili, in 3. Vergil je v prvem spevu svoje Aeneide opisal reko Timav blizu Devina:

in priti k Timavu.

Kjer skozi ust devetero ob groznem grmenju v votlinah.

silna pridere povodenj bobneč in valeč se črez polja. *)

Kdor meni, da je Vergil zapustil Rim in se napotil nalašč v Štivan štet izvirke Timavove, se moti. Kdaj bi bil pa končal Vergil svojo Aeneido, če bi bil moral hoditi pred vsakim verzom na lice mesta? Celo njegov pokrovitelj Maecenas bi bil ob taki praksi svojega podpiranca zabredel v dolgove vkljub milijonskemu svojemu premoženju. Ali ni enostavnejša in preprostejša razlaga ta, da je bival Vergil v Breznu, delal od tu kraje in daljše izlete, prišel ob taki priliki tudi do Timava, preštel njegove izvirke in opazil, da jih je toliko, kolikor je črk v njegovem imenu (Vergilius), zato si jih je pa tudi tako lahko zapomnil.

Vergilovo bivanje v Breznu je pa povzročilo, da se je ta preprosta gorska vasica polagoma preobrazala v letovišče, kamor so kaj radi prihajali rimski senatorji in drugi patriciji na oddih iz vroče Kampanije. Le po takih letoviščarjih so zvedeli Brezenci, kaj se godi po svetu, da je rimljanska republika prenehala, da so zavladali imperatorji, da se je jela širiti nova vera, katera se pa zatira z vsemi sredstvi, da je gora z ognjeno tekočino in pepelom uničila tri krasna mesta. Dogodki, ki so pretresali tedaj mogočno rimljansko državo, so prihajali v mirni Brezen le kot vesti, ki so jim vaščani včasih verjeli, navadno pa odrekli verjetnost.

Lepega dne... toda o tem v naslednjem poglavju.

PRESELJEVALNA DOBA.

LEPEGA dne je prisopihal pred Brezen neznanec. Obleka mu je bila zamazana, črevlji raztrgani, čelo potno, glava nepokrita. Vkljub veliki utrujenosti, ki mu je vidno osvinčila noge, se je skušal rešiti s skrajnim telesnim naporom nevidnega zasludovavca.

Vse to je opazoval letoviščar Andronicus Chippavus Roscius, učenjak iz Rima, na svojem izprehodu po Brezenski okolici uživajoč sveži planinski zrak. Takoj je zastavil bližajočemu se neznanecu pot.

Ves preplašen, strah mu je bil spačil popolnoma obraz, se je ustavil tujec, pogledal z med-

*) *Latinski izvirnik se glasi:*

et fontem superare Timavi

unde per ora novem vasto cum murmure montis
it mare proruptum et pelago premit arva sonant.

(Vergil, Aeneida I. 244-246.)

lim očesom nasprotnika in zavpil: »Bežite, Markomani!« in se je zgrudil nezavesten na tla.

Roscius ni vedel, kaj začeti. Rad bi bil stavil nekatera vprašanja, a poslušala bi ga gluha ušesa in odgovarjala nema usta. Kratki opomin neznanega pribežnika ni bil dovolj jasen. Toda, le počasi! Če bi bil neznanec mislil samo nanj, bi bil rekel: »Beži!« in bi ne bil rabil množine, s katero je hotel vse prebivavce opozoriti na skrajno nevarnost. V čem pa tiči ta nevarnost? Da, prav na Markomane je mislil neznanec!

Res je gledal nepremično Roscius onesveščenca na tleh pred sabo, a ni ga videl, tako so mu delovali možgani. Markomani? Ali jih ne omenja Livius in za njim Tacitus kot germansko pleme, ki se je pod vodstvom kralja Marboda naselilo za časa Oktaviana onkraj Donave za mestoma Lauriacum in Carnuntum, in ki je v novi domovini ogrožalo meje rimljanskega cesarstva. Večkrat so se spopadli Markomani in njihovi sosedje Kvadi z Rimljani. Toda, kaj naj delajo Markomani tik pred Breznom?

Roscius je bil učen mož in z vsjo pravico ga je imenoval njegov sovrstnik Aulus Gellius v svoji osmi knjigi, ki se je pa izgubila, »homo doctissimus atque humanissimus«. Roscius ni razmišljal zaman. Približno sto let pred nastopom Markomanov so se klatili drugi germanski narodi, Cimbri in Teutoni, po svetu in se mečili v raznih bitkah z Rimljani, hoteč se na vsak način naseliti na solnčnem Apeninskem polotoku. Morda je sedaj tudi Markomane izgnalo mizro podnebje iz njihovih naselbin, zahotelo se jim je večne pomladi, o kateri so jim vedno pravili domačini, ki so bivali delj časa v Rimu. Tu se je bil s takim Markomanom, Brodikom po imenu, seznanil Roscius sam pred par leti in se v njegovi družbi priučil njegovemu narečju.

Zadovoljen s tem zaključkom je pobral Roscius onesveščenca s tal, naprtil si ga na rame in stopal počasi in previdno, kriveč se pod takim bremenom, proti vasi, kjer si je bil najel v Aurelianovi taberni sobo. S pravo materinsko skrbnostjo je položil neznanca na svojo posteljo, sedel zraven njega in čakal s stoično ravnodušnostjo, da preide njegovemu varovancu nezavest ali zaspanec.

Mrak je legel na dolino in noč je zatisnila trudnemu Breznu oči. Edini Roscius je bdel, mislil na Markomane in Kvade, na Tacita in njegovo knjigo »Germania« in čakal točnejših podatkov od svojega spečega utrujenca, ki se je pa komaj proti jutru vzbudil. »Kje sem, kje so?« je izusti in bati se je bilo nove omedlevice.

»Umiri se, neznanec!« mu je prigovarjal Roscius, »Nisi v slabi oskrbi! Izpij vrček presnega mleka, to ti da moč, da lahko zbereš svoje spomine in mi razjasniš svoj nepričakovani prihod v te kraje!«

»Jaz sem Seianus Macer, uslužbenec prefekta mesta Flavia Solva. V temni noči, ne da bi bil kdo opazil njihovega prihoda, so se pritihotapile markomanske in kvadske čete črez trdnjavsko ozidje v mesto, poklale vse meščar-

ne in vso posadko, razdejale in zažgale hiše, razrušile svetišča in cirkus, kjer so se vršili dan prej krasno uspeli gladijatorski boji. Ruševine in pogorišča pričajo, da je ob Muri stalo nekoč najkrasnejše mesto Panonske pokrajine. Edini jaz sem zbežal še pravočasno, letel sem noč in dan, povsod oznanjajoč pretečo nevarnost in sedaj sem tu. Kje sem, še sam ne vem, a zdi se mi, da ne more biti več daleč Oglej!»

»Nisi se motil, Seiane Macer! A tudi jaz ne! Markomani so torej na potu proti Italiji nižini. Da požigajo, da more medpotoma, praviš! Že mogoče! Tako so delali tudi Cimbri in Teutoni. Tacitus pravi o Germanih, da so gostoljubni ljudje; če so pa gostoljubni, znajo ceniti tudi tujo gostoljubnost. In na to hočem zidati. Okrepčaj se, potem pa nadaljij svojo pot in poročaj o tem, kar si videl. Jaz ostanem tu!«

Koj po odhodu prefektovega uslužbenca iz Brezna je sklical Roscius vse vaše veljake k sebi in jim pojasnil pretečo nevarnost.

»Ne bojim se ne Markomanov, ne Kvadov!« se je oglasil davkar Parcus Hortator, »A jaz upravljam davke in moram z njimi na varno. Dolžnost me kliče! Zdravstvujte!« Izginil je nato in pretekel še v bližini Brezna bežečega Seiana Macra.

»Tud jaz se jih ne bojim!« je menil lastnik taberne Aurelianus. »Svoje premoženje hočem zapustiti svojim otrokom in ne s vražniku. Zato hitim zakopavat denar in druge vrednosti!«

»Pametna beseda!« mu je pritrdil Roscius. »Kar imate vrednosti, zakopljite takoj globoko v zemljo. Dovoršivši ta posel, vrnite se vsi tdkoj v vas, kjer čaka nas vse nujno delo! Pred vhom v vas postavimo slavolok, napišemo nanj »Dobro došli!« v markomanskem narečju, očistimo poti, olepšamo hiše z vejami in sprejmemo pri slavoloku prihajajočo vojsko. Z voditeljem bom govoril jaz, ker poznam njihov jezik. Vse drugo že uredim pravočasno! Na delo!«

S kako vneto so se lotili vaščani dela! Vse, mlado in staro, je že kopalno globoke jame po gorski dolini, še preden so vanjo priskakljali jutranji solnčni žarki. V jame so pa polagali zaklade, denar, bakrene ase, srebrne denarije in zlate aureje, zapestnice, bodala iz keltske preteklosti in druge predmete. Črtrtine poti se ni bilo dovršilo solnce na nebu, in že se ni več poznalo, da je zemlja požrla toliko znamenitosti in dragocenosti.

Z enako vneto so nato mladeniči postavili na severnem koncu vasi mogočen slavolok, ki so ga dekleta okrasila z zelenjem in vencji, ženske so očistile poti, dvorišča in hiše, da je bil Brezen v najkrajšem času ves prenovljen. Roscius je bil tudi že napisal na veliko desko z ogljem: »Dobro došli!« v markomanskem narečju z latinico, ker run, starogermanskih pismenk, ni poznal in ker je vedel, da pozna mnogo markomanskih velikašev latinico, ki so se ji bili priučili tekom svojega bivanja in študiranja v Rimu in drugih rimlanskih mestih.

Solnce še ni bilo doseglo viška na svoji dnevni poti, ko se je že zbral ves Brezen okrog slavoloka, otroci, dekleta, mladeniči, možje,

med njimi pa Roscius. Straža, postavljena na bližnjem gričku, je javila z mahanjem klobuka prihod pričakovanih Markomanov.

In res, kmalu se je pojavila na ovinku četa širokoplečih, plavolasih in modročrkih vojščakov. Pred njimi je stopal voditelj. Začudili so se zbrani množici, previdno so nadaljevali pot, voditelj se je ustavil, prebral napis na slavoloku in že sta se objela Roscius in Brodik. Kako naključje! Prijatelja iz Rima sta se srečala v gorski vasici po nekaj letih. Brezen pa, ki mu je pretila usoda Panonskega mesta Solve, je bil rešen. Preprijazen, nepričakovan in gostoljuben sprejem razoroži tudi najbolj divjega, po plenu, krvi in plamenu hrepenečega nasprotnika.

Medtem ko so se pekli na ražnju štirje prašiči in tri teleta pred izpraznjeno davkarijo, v kateri se je nastanila Brodikova četa na kratek oddih, sta sedela v Aurelianovi taberni Roscius in njegov gost, knez Brodik, poveljnik stotnije. Brezensko dekle jima je prineslo vrč frigidskega vina in dve čaši.

»Želo me veseli najino nepričakovano snidenje!« je zatrijeval Roscius in stiskal svojemu znancu roko. »Veš, Tacita, našega zgodovinarja, hočem izpopolniti. V svoji knjigi »Germania« je prepovršno izdelal starejšo zgodovino vaše dežele. Ko bi se bil bolj poglobil v vaše narodne pesmi, bi bil razbral iz njih vse potrebno, saj prav v take pesmi izliva narod vso svojo radost, svoje solze in gorje. Sam sem se namenil med Germane da zberem to narodno blago in sestavim na tanki podlagi vašo zgodovino. Ker so pa Germani prišli k meni, nič ne de, samo preveč vas je prišlo, zadostovali bi mi po trije od vsakega naroda!«

»Modro govoriš, dragi Roscius! Narodna pesem je kakor vino v tej čaši, ki je vanj vtilo solnce svoje čiste, cekinaste in ogrevajoče žarke. Po naših pijačah, medici in biorju, se vali samo jesenska megla, zimski mraz in pomladansko blato. Zakaj bi mi ne smeli uživati dobrot, kakršnih ste vi deležni, in solnce, stisnjeno v vinske posode, ni zadnji vzrok, ki nas je vzdignil iz domovine in nas peljal proti jugu. Kar se tiče naših pesmi, ti bo koj ustrezno! Pokličem pevca, ki ga ima vsaka naša stotnija, ta naj ti prepeva, ti si pa zapisuj, kolikor ti ljubo in drago!«

Prišel je pevec, pel o bogu Tuisto, ki ga je zemlja rodila, pel o njegovih treh unukih Arminu. Istu in Ingosu, ki so postali ustanovitelji treh germanskih plemen, pel o gorskih velikanih, gozdnih škrtih, povodnih deklicah in palčkah, ki so naučili ljudi obdelovati pleme vite (kovine, pel o volku, ki je snedem solnce*) in o volku ki je požrl luno**) pel o junakih, ki so se ruvali z medvedi, borili s turi in premagovali nadštevilne sovražnike, pel slavo Marbodu in Arminu, pel o krvavih bojih in o slavni zmagah, pel o lepoti in zvestobi žen, ki so jim lasje

*) solnčni mrk.

**) lunin mrk.

zlati žarki in ki jim iz oči odseva modrina jasnega neba. Roscius si je zapisoval na lesene tablice važnejše podatke, dekle je poslušalo peetje v sosedni sobi, Brodik je bil pa zaspal, še preden se je rodil Tuistu drugi umak Isto.

Stražnik je stopil v sobo, zbudil svojega poveljnika in mu javil: »Vojvoda sklicuje kneze vseh stotnij na prevažno zborovanje v nalašč zato posvečenem logu pod košato lipo, čim se pojavi na večernem nebu ščip. Iz razgetanja konj je izvajal vojvoda uspešen pohod in zmago našega orožja!«

Brodik je nato odšel, pevec je pa še dolgo prepeval učenjaku narodne pesmi in ta dan je bilo zasnovano ono veliko delo o najstarejši zgodovini Starih Germanov, ki ga je dovršil Roscius tri leta pozneje t. j. 17. oktobra 170. po Kr. r., delo, ki se je pa žalibog (kakor toliko drugih umotvorov latinskih pisateljev pozneje izgubilo. Škoda je bila tem večja, ker se je v tej knjigi omenila v predgovoru tudi vas Brezen, kjer je preživel pisatelj nešteto lepih ur.

Z ranim jutrom je zapustila markomanska in kvadska vojska dolino, a se vrnila čez dva meseca po brezuspešnem obleganju mogočne Oglejske trdnjave, katero je bil še pravočasno opozoril Seianus Mačer, begunec iz Solve, na bližajoča se germanska krдела. Brezen se je rešil postošenja in moritve le na ta način, da je postavil tudi pred južnim vhomom v vas slavolok z enakim napisom: »Dobro došlj!« v markomanskem narečju. Pri odhodu sta ostala v Breznu dva vojščaka, en Markoman in en Kvad, pobreznila se sčasoma popolnoma in še sedaj živita v Breznu dve družini Markič in Hvala, v kateri vidimo potomce markomanskega in kvadskega pradedu. In družina Orel? Ni li Orel poslovenjeni Aurelianus? Tako nam rodbinska imena sama odkrivajo skrivnosti davno preteklih časov.

Pojav markomanskih čet v naših krajih je pa povzročil v Breznu hudo gospodarsko krizo. Vaščani, ki so bili že davno opustili obrt in trgovino, ki so obdelovali le toliko zemlje, kolikor pridelkov so potrebovali za lastno potrebo in potrebo letoviščarjev, so ostali nakrat brez zaslužka, ker so izostali vsi letoviščarji, boječ se novih sovražnih narodov. Kapital, s katerim so se bila preuredila stanovanja, da so odovarjala rimskemu okusu, ni donal več nobenih obresti.

Zgodilo se je nekoč — bila je huda zima, da je drevje pokalo, — da je stopal previdno po strmem zasneženem bregu vaščan Nonus Asper proti domu. Asper je bil menda največja neroda vsega Brezna. Spodrsnilo mu je; da se je rešil, je sedel v mehki sneg in že ga je gnala nevidna sila po snegu v dolino. Kar sapo mu je jemalo medpotoma. Ozri se je in videl, kako dolgo pot je bil preletel tako rekoč v trenutku in se vkljub hudemu mrazu še precej ogrel. O svoji nezgodi ni črnil nikomur niti besedice. Zamišljen je taval par dni okrog, dokler ni izdelal po svojem načrtu priprave, ki naj prepriča neposreden stik sedečega telesa z mrzlim

snegom. Tako so nastale prve sani, ki so kot zimski šport privabile mnogo premožnih Oglejcev na Brezensko sankališče, in kar so bili izgubili Brezenci vsled izostajanja poletnih letoviščarjev iz daljnega Rima, so pridobili z zimskimi gosti iz bližnjega Ogleja. Človek je že tak, poleti mu je prevroče doma, zato mora uživati planinski zrak, pozimi mu je doma premrzlo, zato se mora ogreti na planinskem sankališču, to pa le v slučaju, da ima denar. Revez prav lahko prenaša poletno vročino in zimski mraz.

Minevala so leta, minevala desetletja, Mirno, brez vsakih posebnosti je potekalo življenje v Breznu. Rimljani so se zopet kmalu sprijaznili z znanim letoviščem, saj so se čutili varnejše v gorski vasi kakor pa v večnem Rimu, kjer so se odstavljali imperatorji, kjer so se pobijali dan za dnem meščani. Brezencem je donal promet s tujci celo leto lepih zaslužkov. A vse je kazalo, da ta mir ne bo trajen. Bil je mir, bila tišina pred nevihto. Ne severnem nebu so se že zbirali in kopicili temni oblaki.

Ves preplašen se je vrnil mladi gospodar iz stare rodbine Aurelianov domov. Odšel je bil s praznimi sodi, da jih napolni s frigidskim vinom, a vrnil se je brez vina. Pravil je strmečim sovaščanom, da je prišel do vrha, od koder se spušča polagoma pot do frigidске doline, in videl pod sabo dve velikanski vojski, stoječi si nasproti. Burja je pihala z vso silo in preglašala hrup in vik bojujočih se krdel. Takoj je obrnil voz in komaj v Silicanumu je zvedel, da se bojuje imperator Teodozij s svojima nasprotnikoma Arbogastom in Eugenijem. (394 l. po K. r.)

»Pa bi bil še nekoliko počakal! Nobena vojna ne traja večno!« se je oglasil njegov sosed. »Kaj naj počnemo brez frigidskega vina, ki smo se mu že tako privadili?! Ali naj se lotimo na stara leta italjskih vin?«

»Ti lahko govoriš, a vedi,« se je zgrozil gostilničar, »da mi je odnesla burja klobuk in če nisem hotel, da mi odnese burja še glavo med bojujoče se vrste, sem se moral umakniti v varno zavetje!«

Nevihta se je bližala. Sedem let pozneje (401. l.) — zapadni Gotje so se bližali čez Alpe pod vodstvo kralja Alariha — so se rešili Brezenci njihovega obiska s tem, da sta postavila dva podjetna mladeniča na križadi, kjer se odcepi od glavne ceste pot po nadižki dolini v ravnino, kažipot z napisom »Via brevior in Aquileam« (bližnjica v Oglej) in na ta način zvodila neuke Gote po daljši poti v Oglej. Prebivalstvo vasi, ki so trpele po sosedni dolini, je uničilo, spoznavši pravi povod temu neobičajnemu pohodu sovražnika po daljši poti, varajoči kažipot in zastražilo križado, tako da so se morali poslužiti Brezenci štiri leta pozneje. Vandali so jo mahali čez alpe — metode, ki jo je bil svoj čas uporabil z uspehom učenjak Roscius. Zopet so vzrastli nad vsakim vhomom velikanski slavoloki z napisom: »Do-

bro došli, vandalski junaki!» Še prej so pa Brezenci skrbno zagrebli vse svoje dragocenosti.

Radegast, vodja srboritih Vandaiov, se ni mogel načuditi gostoljubnosti gorskega sela, ustavil se je kar tri dni v Aurelianovi taberni in shranil pri gostitelju ves svoj plen, da ga ta ne ovira na nadaljnjem potu. Ker je pa uničil rimlianski vojskovodja Stilicho kmalu nato vso vandalsko vojsko pri Faesulah, ujel njenega voditelja in ga obglavil, je postal Aurelianus čez noč bogataš, povečal svojo taberno in ji dal napis: »Pri narodnem preseljevanju«.

Sreča, ki je ostala zvesta gorskemu Breznu, je podžgala podjetnost vaščanov: v preseljevanju narodov so videli samo vir novim dohodkom, saj promet s tujci ni nikdar tako cvetel kakor baš ob takih prilikah. Nastala je nova taberna »Pri novem narodnem preseljevanju« in med obema se je otvorila tretja z napisom: »Pri mednarodnem preseljevanju«.

Toda vsi slavoloki, vse dobrodošlice, vsa gostoljubnost bi ne bila mogla rešiti Brezna — Huni so se namreč bližali z neznansko hitrostjo — da ga ni rešil slučaj. Huni namreč niso znali brati ne latinskih ne germanskih napisov, gostoljubnosti pa tudi niso poznali.

Bila je temna noč. Brezen je počival. Skrivaj se je priplazil Hunec pred vas. Potipal je pod sabo gomilo, in ker je vedel, da so zagrebli vaščani vse dragocenosti, se ga je polastil pohlep, odkopal je jamo in izkopal — dobro ohranjeno nožno kost slona, ki je bil poginil za časa keltske dobe v Breznu. Ustrašil se je. Komaj je vzdignil mogočno kost. Kaki orjaki morajo biti vaščani, če je že ena sama kost tako velika, tako težka. Mislil je namreč, da je naletel na navaden grob. Kolena so se mu šibila, ves iz sebe je pridirjal, vihteč orjaško kost v roki, v hunski tabor, kost je šla iz roke v roko, pot težkal jo je celo Atila sam in takoj odredil, da se izogne hunska vojska v velikanskem ovinku Breznu. Ko je vzbudilo solnce zaspane Brezence, se je že valila hunska povodeni proti Ogleju. Oglej je bil uničen (452. l.), a Brezen je ostal, rešila ga je slonova kost, česar pa seveda niso nikdar zvedeli Brezenci, ki so pa vkljub temu praznovali svojo čudežno rešitev z otvoritvijo nove taberne: »Pri Atili«. To ime se je ohranilo do današnjega dne, saj prebiva v Breznu pod hišno številko deveto še vedno družina s priimkom Prijatelj (Priatili, Prijatili, Prijateli, Prijatelj).

A narodi se še niso umirili. Preseljevanje jim je prešlo že nekako v kri. Preseljevanje je pa že tiste čase stalo ogromnega denarja. Že če se samec preseli iz ene sobe v drugo na drugi strani mesta, mora plačati postrežčku zares lepo vsoto, kaj šele, če se seli, kar cel narod. Da niso načeli narodi lastnih prihrankov, so ropali, kradli, plenili t. i. selili se se na tuje stroške. To načelo je splošno obveljalo, tako nizko je bila že padla morala. Vendar se

je opažalo, kakor bi se bili ti preseljujoči se narodi medseboj dogovorili, da privoščijo med posameznimi pohodi Breznu in njegovim prebivalcem nekoliko oddiha.

Tak oddih se je bližal l. 489. svojemu koncu. Nekateri vaščani so sedeli pod lipo in se menili o davnih in o polpreteklih časih. Približal se jim je hlapec Aurelianus z novico: »Od severne strani prihaja velika vojska!«

»Že zopet! Kdo pa sedaj?« so radovedno popraševali vaščani.

»Pravijo, da so Vzhodni Gotje. Vodi jih kralj Teoderik!«

»Teoderik je lepo ime,« se je pošalil Aurelianus.

V tem trenutku se je približal družbi Aurelianus pastir z novico: »Od južne strani prihaja velika vojska!«

»Že zopet! Kdo pa sedaj?« Vaščani niso mogli brzdati svoje radovednosti.

»Pravijo, da kralj zapadno rimljanske države, Odovaker!«

»Odovaker je tudi lepo ime!« se je pošalil Aurelianus.

»Mi, mi smo lepi, sredi med dvema vojskama! In nobenega izhoda!« so ugovarjali sosede.

»Ali ne poznaš latinske prislovice: duobus litigantibus tertius gaudet, kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima?!« je tolašil družbo Aurelianus.

»Kdo ti pa pravi, da smo mi oni tretji, ki se bo smejal in imel dobiček? Kdo ve, koliko se jih je že narinilo na ono srečno tretje mesto! S slavoloki v tem slučaju ne bo nič. Pozdravi še tako prijazno zdaj tega, zdaj onega, če si nista prijatelja, se ti stepeta v tvoji lastni hiši in škodo boš trpel sam!«

»Si li že obupal?« je vprašal Aurelianus svojega soseda. »Če smo premagali Markomane in Kvade, če se nismo ustrašili ne Zapadnih Gotov, ne Vandalov, če smo znali odgnati Hune izpred naše vasi, se nam ni bati ne Teoderika ne Odovakerja! Zaprimo se v svoje hiše, naj se notem vojskujeta, kolikor jima drago, po naših ulicah!«

Vojski se pa nista srečali v Breznu, pač pa ob Soči. Riovenie in vpitie naskakujočih množic sta se slišala v vas, prodrle stene in vrata, da so si morali hrabri Brezenci mašiti ušesa, sicer bi skoprneli od samega strahu in bojazni.

K sreči ni trajala bitka dolgo. Odovaker se je po porazu umaknil proti jugu, zasledovan od zmagovitih Gotov. Brezen se je lahko zopet oddahnil.

»Saj so narodi znoreli,« so govorili po prestanem strahu nekateri vaščani. »Ali živi na severu sploh še kako germansko pleme, ki bi ne bilo prišlo po naši dolini? To je že nezhosno! Načenja živce! Mi se izselimo! Na jugu že dobimo varen koticček, kjer se nam ne bo bati Germanov!«

»S svojo selitvijo dokazete, da ste tudi vi znoreli!« jim je ugovarjal Aurelianus. »Jaz ostanem doma, naj se zgodi, kar hoče!«

Dve tretjini Brezencev sta se vkljub prigovorom ostale tretjine izselili. Ko so korakali spomladi l. 568. Langobardi pod kraljem Alboinom mimo Brezna v ravnino, ne da bi se bili sploh zmenili za gorske kraje, je bivalo v Breznu le še kakih sedem družin, med temi Orlova, Mrakičeva, Hvalova in Prijateljeva.

Naj dodam temu poglavju nekaj pripomb. Panonsko mesto Flavia Solva, ki so ga Markomani razdejali, je stalo blizu štajerske Lipnice, kjer je sedaj mala vasica Wagner, znana po svojem begunskem taborišču. Brezenci so vrnili torej komaj tisoč sedem sto in petdeset let pozneje obisk Seiana Macra s tem, da so prišli kot begunci telkom svetovne vojne v Wagner. Brezenci so pred vsakim prihodom sovražnih čet zakopavali svoje dragocenosti. Kar se je v zadnjem času na naši zemlji izkopalo, niso ne kelski ne rimljanski grobovi, kakor se je do sedaj mislilo, pač pa le zakopano in potem pozabljeno begunsko blago. Prizor v Aurelianusovi taberni med Rosciusom in Brodikom je jasna priča, da so že tedaj poznali institucijo natakarič, in da so bile že tedaj natakaričice zelo radovedne. Iz njenega razgovora posnemamo, da so pili Germani v svoji domovini bior t. j. pivo (primerjaj bibe, — ere, bior, piti pivo), da so pa poznali Brezenci dobroto do-

mače trte, ki je rastla v frigidski t. j. Vipavski dolini.

Pa mi bo ta ali oni očital netočnost, češ zgodovinsko dejstvo je, da so se Huni, zapustivši Emono, poslužili Hrušice in Vipavske doline na svojem pohodu proti Ogleju. Res je, a očitavec pozablja na to, da je bil Atila velik strateg. Svojo vojsko je delil na dva dela. Glavna armada je res drvela skozi Hrušico in po Vipavski dolini, manjša četa pa, ki jo je vodil sam Atila, je hrumela po gorenjski strani čez Fredilski prelaz proti Ogleju. Atila je nameraval namreč s to taktiko zavarovati svoji Oglej oblegajoči armadi hrbet, kajti prav lahko bi se bilo zgodilo, da bi se bile skrile številne rimljanske legije v gorah in planile o pravem času na ničesar sluteče Hune.

Čudno se bo tudi marsikomu zdelo, da je imelo sedem družin toliko poguma vztrajati v ogroženem Breznu. Prepričan sem, da pri teh družinah ni igrala toli opevana ljubezen do rodne grude svoje uloge, marveč je bilo treba skrbeti, da se ohrani ustno izročilo iz preteklosti v vasi. Ako bi vsi vaščani zapustili Brezen, kako naj bi ostala vez med prejšnjo in poznejšo dobo? Sedem babic in kakih dvajset unukinj je pa bilo dovolj jamstva, da so prišli vsi dogodki po ustnem izročilu potom toliko rodov slednjič tudi do ušes — Brezenskega zgodovinarja.

Sedaj pa — pozor!

Spomin.

Tiho: samo tajnostni šepet
se razlije včasih skoz molčanje —
veter zunaj žvižga skoz kostanje,
v okno trka mrzel dež kot led.

Včasih samo vzdih in rok trepet:
ali je resnica ali sanje,
kot da je pomlad dahtnila vanje —
Pomniš? Veš še? Sredi solčnih gred...

Daj, približaj se, o sladka žena,
in objemi me, objemi vroče,
kot objela me še ni nobena.

Kakor vino opijanjujoče,
čiste žrtve čistega plamena
moji tajni se ljubezni hoče.

Tone Batagelj.

ČRTICI. CIRIL JEGLIČ.

PIKA.

Sama izbrana družba je v izbi: komisarji, učitelji, gospodje in gospe, Vsi se smejo, da še nikoli tako. Krčmar komaj sproti donaša.

Piki se je odvezalo grlo in je že v tretje stopil izza peči k omizju. »Ljudje božji, prijatelji moji!« Skoro, da je zakričal, objel bi jih, te vesele tovariše — in vendar: morda ga niso slišali?

»Čujte, ljudje božji! Tri sine sem imel, zdaj nimam nobenega! Drva zdaj sam našagam, nakoljem...«

»Krščen Matiček, misliš, da jih men! mašina?«

Kdo ga je tako zavrnil? »Ne, Francelj, ne tako! Francelj, ti tako govoriš, ker imaš dobro vino. Ampak jaz bom nekaj drugega povedal: tri sine sem imel in tri so mi ubili. Jaz se namreč pišem Pika. Pa kaj to? Recimo, da se pišem za kralja... Toda, gospodje, vi, ki ste učeni, povejte, mar je to po pravici: šestdeset let imam, župan sem bil, o, in tri sine sem rodil, — zdaj sem pa takšen, kakor tista pika tamle na steni... No, kaj boste rekli, gospodje, a? Na zdravje, gospodje! Kako pravite, kaj pomeni tista pika?«

»Biga pijana!«

Krčmar mu izvije kozarec iz rok ter ga z mogočno kretnjo potisne v kot za vrata. »Mar meniš, biga, da se bo radi tebe svet podrli? — Takoj, gospoda! Haha, ali ste slišali, gospoda moja? Radi Pike naj bi se svet podrli!«

»Ne tako, ne tako!« omahuje starec za pečjo. Pijan in presenečen strmi v veselo omizje. Kako, da ga ne razumejo?

ŠKANDAL.

Naša hiša je pravcata najdeniščnica naprednih filistrov, poštenih lumpov in penziji-ranih družin. Če si tako nesrečen, da zaideš na naše stopnice, boš opazil deset zaprtih vrat in skoz deset vrat boš slišal iste kletve, iste vzdihne, iste psovke. Ti ljudje se skoro ne ganejo iz hiše, dasi so drug drugemu na potu, hodijo vse poletje v copatah, mladi in stari, ter so neznošno natakneni, prepirljivi in sovražni. Komaj se na primer dotakneš loputač v veži, že renči nad

tabo gospa iz tretjega nadstropja. Vraga, mar je ona sama v hiši, mar plačuje ona edina 30 odstotne stanarinske doklade? Edina prijetna zanimivost je gospodična iz pritličja. Menda je nekoliko študirana, ker nosi cvikar na nosu. Zjutraj, ko odhajam v urad, jo redno srečujem na stopnicah. Pometa in skromno, sama zase nekaj prepeva. Saj ne vem, kaj poje, ampak Finč, to je edina duša, ki še zasluži, da ji voščim doberdan. Toda njen oče — škandal!

Prijatelji moji, vi najbrž še ne veste, kaj je škandal! Snoči ležim v postelji in se jezim. Nad svojo brljavo gospodinjo in nad vsemi prokletimi filistri. Po pravici povedano: saj niti spati ne morem pri takih ljudeh, ki jih ne bom rešen nikoli. In vstanem, povem vam, vstanem opolnoči pa grem k oknu. Sam dolgčas, ni je žive duše nikjer. Tako puste ulice ne najdete na svetu, kakor je naša. In spet ležem. Naenkrat zaropota ključ v hišnih vratih. Vraga, vsaj ponoči dajte mir! Stopim nazaj k oknu — kaj pa to? Človek, v gol' srajci in gatah, stoji na cesti in motri okno pod mano. Brž se umaknem za zastor ter čakam, čakam. Še strahov in roparjev ne manjka.

Hop! zaslišim s trotoarja. Nekdo je po mačje skočil na okno v pritličju.

»Kaj pa vendar hočete!« zakličem na cesto.

»O, nič posebnega, gospod oficijant! Vroč je, vroče!« Napol goli človek je še malce posedel na podokniku, se celo posmehtil, voščil: »Lahko noč, gospod oficijant!« ter se truščema zrinil skoz okno v stanovanje.

In sem spoznal, da je to sam gospod davkar Naprej, ki se je opolnoči poslužil tako čudnega izprehoda. Nečuvveno! Kaj mu vendar pade v glavo! Ali se je napil, ta vedno trezni, solidni gospod, ali ga luna trka?

No, in danes vstanem zarana, kakor ponavadi, Stopim na cesto in — kakor navadno, srečam davkarja Napreja, ki se, resen in soliden, izprehaja po mestnem parku.

»Nekoliko hladno je danes,« me ogovori, »ali se ne zdi tudi Vam?« In nič drugega ne omeni! Niti od daleč se mu ne vidi, da bi utegnil imeti mačka ali kaj takega.

Pa recite, kaj je to? Škandal, škandal in še enkrat: škandal!

Možu in ženi.

V tebi na tisoče lepih spi melodij
in krepkih ritmov, ki kakor da grom buči
krepko udarjajo... In ti o njih ne boš
zapel nam, mož?

V tebi pa tisoč in ena cvetè skrivnost,
žena! Do te mi pomagaj zgraditi most,
potlej boš videla, kaj zmore v svetu mož —
solnce mu boš!

Stano Kosovel.

DR. KAROL LAVRIČ.

OBRAZI NAŠIH MOŽ. DR. J. LOVRENČIČ.

ARČNI dnevi 1848. imenovani »pomlad narodov«, so zgibali centralistično-birokratski absolutizem bivše monarhije, ki je moral popustiti in se umakniti ustanovitvi in parlamentarnemu

življenju. Vse je šlo v sunkih. Absolutizem je bil ko troglavi zmaj: odsekali so eno glavo — ni bila srednja in glavna — pa je vzrastla znova in junaki so hodili nanj pravzaprav do leta 1918.

Vse naše politično življenje do 1848. je bilo samo mrtvilo. Napoleonova Ilirija je bila prekratkotrajna, da bi se celokupni narod v njej politično zavedel in dozorel. Z osemindesetletim letom smo začeli politično dihati in klicati po enakopravnosti in zedinjeni Sloveniji. Cilj — program je bil lep — a pot strma. Preden smo prišli na vrh, so prišli dogodki, ki so odločili v prid slovenskim težnjam, dasi so pustili še težke rane.

V času, ko so se začeli narodi v Avstriji gibati, tudi goriški Slovenci niso držali križem rok. Stanič je vzgojil Štefana Kocjančiča, And. Marušiča in posredno še mnogo drugih, ki so ljudstvo rešili in ga probujali. Prva parlamentarna poslanca goriške tomajski Črne in kanalski Gorjup sta bila pač le statista in ne pomenita v goriški kulturni zgodovini dosti več kot nič. Izrazite politične osebnosti Goričani nismo poznali, dokler se ni pojavil med nami dr. Karol Lavrič — narodni besednik.

Karol Lavrič se je rodil l. 1820 na Premu kot sin tamošnjega patrimonijalnega uradnika. »Matí je bila Čička iz Lipe na nošti«, kakor je sam pravil. Oče je umrl, ko je bil Karol še otrok. Z materjo in bratom Ludvikom se je preselil že 1835 v Gradec, kjer je dovršil svoje študije in postal doktor prava. Iz časa njegovega graškega življenja pripoveduje Dav.

Terstenjak, da so l. 1838 ustanovili tam gori na Vrazovo pobudo prvo slovensko čitalnico, ki je štela 22 članov akademikov in imela v pravilih učenje slovanskih jezikov. V njenem prvem odboru je bil tudi — Karol Lavrič. Policija je to »Čitalnico« razpodila. Lavrič je bil že 1848 otožen in brat njegov je zblaznel. (»Prva slov. Čitalnica« Sl. Nar. št. 59. 12. marca 1876). V očigled Terstenjakovemu poročilu — če ni zagrešil »errorja in persona« ali »in nomine« — ne bodo držale besede »Narodovega« uvodnika, da je »dovršil študije brez zavesti svoje narodnosti« (št. 55. 8. III. 1876), dasi je umljivo za sedanje razmere, »da mu je bil materin jezik skoro neznan«. (Glaser III. 117.)

Po dokončanih študijah je stopil dr. Lavrič v sodnijsko službo v Trstu in leta 1848. je postal — vsled znanja slovenščine — namestnik državnega pravnika pri kolegijalnem sodišču v Sežani.

Že kot c. kr. uradnik se je Lavrič 1848. živo zanimal za politiko, ki je je bilo tedaj ozračje polno in se zavzemal za človečnost, pravice ljudstva in svobodo narodov (H. N. 55. 1876). »V Trstu je občeval v ugledni slovanski rodovini in se je že leta 1848. živo bavil s tedanjimi političnimi vprašanji in se je potegoval celo za volitve v Frankobrod, nadejaje se, da slovenskim deželam največ koristi obrodi zveza z Nemčijo, če naravno Nemčija čuva narodnost slovensko in jamči po temeljnem zakonu, nikakor pa ne ovira Slovincem primerne izobraževanja, kajti »mi hočemo popraviti napake naših dedov in proslaviti maiko Slavijo«. (Laib. Ztg. 24. apr. 1848)« (Dr. Fr. Oblak: Dr. Karol Lavrič in njegova doba. Gorica 1906.)

Umljivo je, da se Lavrič pod Bahovim birokratizmom ni dobro počutil, zato je šel — preden so mu mogli do živenga — k advokaturi. Da je prišel do nje, se je — »politično pripravljaj. »On je že za časa svojega prvega uradovanja pri drž. pravnikištvu od 1848-1860 naprej, kakor vsi drugi zavedni Slovenci, prenehal k a z a t i svojo politično barvo, da ne bi veljal kot »državi nevaren panslavist« in se s tem pripravil nesposobnega celo za advokata, katerih vlada ni pripustila k advokaturi, če niso bili politično povsem zanesljivi ljudje. Te-

daj je imela vlada v rokah še »numerus clausus« advokatov«. (Fr. Oblak str. 9.)

Ko se je bil politično usposobil in vrgel »predpostavljeno« pesek v oči, da niso več videli v osemindesetletno leto, je dobil advokaturu v Tolminu.

V Tolminu je bilo tedaj žalostno. Leseverin je bil znak gospode in slovenske zao stalosti. Z Lavričem je začelo novo življenje. L. 1860 je pretvoril omenjeno društvo v slovensko — Čitalnico, ki je prva na Goriškem. Petje, predavanja, besede so prišle na dnevni red. Duša vsemu je bil Lavrič in njegova desna roka — kmečki fant nad vse delavni Valentin Luznik iz Poljubinja. Na tolminske »besede« so prihajali s Kobariškega, iz Baške doline, s Cerkljanskega in iz Kanala.

Tolminski pevski zbor je šel celo 1860 — potem ko ga je Lavrič priporočil tedanjemu slov. gromovniku dr. Tomanu na slovenski shod na Bled, kjer se je kajpada lepo postavil. Šli so peš čez Razor in skozi Bohinj! (Tolminci, ali vas je še kaj takih?)

Ko je Lavrič zrahljal narodno zemljo v Tolminu in vsadil vanjo rože zavesti, ljubezni domovinske, je smatral svoje delo za opravljeno in poiskal si je drugo torišče, kjer bi spet zastavil z delom. Šel je 1863 v Ajdovščino in tam budil in dramil, vstanovil čitalnico, uradoval slovensko kot že v Tolminu in tudi pri sodniji slovensko nastopal. V Ajdovščini je bil do 1869.

Leta 1868-1870 so goriška taborska leta. Tabore, ljudska zborovanja pod milim nebom, smo povzeli Slovenci po Čehih in so se vršili tedaj po vseh slovenskih deželah. Program taborov je bil zahteva po Združenji Sloveniji, enakopravnost slovenščine v vsem javnem življenju in zahteva vseučilišča. Tem splošno slovenskim programnim točkam so dodajali na posameznih taborih še lokalne zahteve.

V Lavričevo ajdovsko dobo spada prvi in največji slovenski tabor na Goriškem, tabor v Šempasu, ki se je vršil na nedeljo 18. oktobra 1868. Glavni govornik je bil dr. Lavrič. Vso svojo mladeniško agilnost je pokazal tedaj tudi pokojni Ernest Klavžar, ki je 1920 umrl v Mariboru — gotovo najstarejši taborjan. Udeležencev je bilo na taboru čez 10.000! Navdušenje, ki je prekinjevalo na taboru in zavest, ki se je zbudila, nista ugasnila: dežela je bila probujena in klic in želja po taborih sta se pojavljala dan za dnem.

Naslednje leto 1869. je vodil Lavrič še tri tabore: 29. aprila v Tolminu, kjer je nastopal tudi dr. Tonkli, maja v Sežani in oktobra v Biljani v Brdih. Vsi deli slovenske Goriške so tedaj v številnih tisočih manifestirali svojo zavest in voljo, ki je pognala globoko korenine in vzrastla v drevo, ki more kljubovati viharjem.

Iz Ajdovščine se je preselil Lavrič v Gorico, v center dežele. V Tolminu kakor v Ajdovščini je videl, kako potrebuje narod inteligence. In to je hotel vzgojiti! Srednje šole same

na sebi niso bile take, da bi v dovoljni meri pripravljale dijaštvo za narodno delo in ga navduševale za narodno blagostanje in procvit. Prišedši v Gorico je Lavrič posvetil svoje prvo delo gimnazijski mladini. Eden njegovih življenjskih vzorov je bil — kakor se je sam izrazil — »da bi vzgojil vsaj enega dobrega, če ne izvrstnega govornika« (Bl. Pernišek: Dr. Lavrič in njegovi učenci Sl. N. 23. III. št. 68. 1876); Zato je napravil vlogo in dosegel pri dež. šolskem svetu (nadzornik je bil tedaj Klodič), da je smel podučevati v deklamatoriki

(govorništvo) 2 tedenski uri višje gimnazije. Spočetka je predaval v Čitalnici, pozneje pa v 3. gimn. razredu. Otvoril je svoj kurz z besedami: »Pozdravljam vas, dijaki, kateri se želite izobraziti v govorništvo! Ako postanete dobri govorniki, mogli boste v življenju uspešno podučevati svoj zapuščen narod, mogli boste zagovarjati njegove svete pravice in resnico sploh!« (Pernišek l. c.)

In študentje so bili navdušeni in obiskovali Lavričevo šolo, ki je trajala od 1869—1871. »Deklamatoriko sem začel predavati 26. novembra — 35 učencev imam« piše 18. XII. 69. Oblaku. Teh ur so bili dijaki zelo veseli. Mimika, geste, nastop, prednašanje vse je bilo tako, da so res čutili: non scholae sed vitae discimus — ne za šolo, za dober red, za življenje se učimo! — Pa ni ostalo samo pri deklamacijah Prešernovih, Stritarjevih in drugih pesmi in pri govorniških nastopih, Lavrič je razlagal »svobodo«, »narodnost«, politiko in vabil študente tudi na dom in sem in tja in jih tako praktično brusil in tesal, da bi se mogli potem prosto gibati v vsaki družbi!

Govornik taborov, osnivač čitalnic in kjerkoli je bil njih duša in porabljač vsako priliko za probujo naroda — saj je celo po čitalnični »besedi« v Gorici med večerjo vzel zastavo in navduševal za enoglasno prisego, »da hočemo vselej ostati zvesti sinovi in hčere majki Slavi« — je Lavrič pogrešal v Gorici politično organizacijo in zato je 1870 ustanovil »Sočo«, slovensko politično društvo za branbo narodnih pravic z istoimenskim tednikom, ki je začel naslednje leto izhajati.

Marušičeva »Domovina« je bila 1869 prenehala in v »Soči« društvu in listu je bil združen tedaj ves slovenski goriški svet. Šef lista in predsednik društvu je bil Lavrič in kot tak priznan voditelj goriških Slovencev. Leta 1870. se je vršil 1. dec. v Ljubljani shod jugosl. poslancev, katerega sta se udeležila v imenu Goričanov dr. Lavrič in dr. Tonkli. O programu, ki so ga razvili glej v Lončarjevem Političnem življenju str. 43!

Kakor v Ljubljani, tako sta se tudi v Gorici ta čas pojavljali in oživali dve struji: konservativna in napredna. »Soči« sta tekli v tej drugi smeri in Lavrič sam je bil vsled svojega formalnega protestantizma, v katerega je prestopil že v Tolminu po Oblakovem poročilu iz ne baš tehtnih vzrokov (str. 16), kamen spotike, ki ni budil zaupanja. Duhovniški krogi so bili opravičeni misliti na »Sočo« ter dasi niso vedeli, da je Lavrič že 1868. pisal Oblaku: »Slov. Narod« nam vedno bolj dopada, ali mislili so naši gospodje, da bo skoro farški list, zato so rekli, čakajmo malo.« (Obl. 27.). Z dr. Tonkljem, ki so ga vodile seve predvsem osebne ambicije, naskočili društvo »Sočo«, a niso uspeli. Zato so ustanovili svoje pol. društvo »Gorico«, ki mu je bilo glasilo »Sloga«, izhajajoča že od prejšnjega leta 1872.

In ob deželnozborskih in državnozborskih volitvah ni bilo več enotnega nastopa: Goriška je imela dve slov. stranki, ki sta se sicer leta 1876 spet strnili v novo društvo »Sloga« in obdržali »Sočo« kot glasilo, a idejne diference ne poznajo kompromisov, kar se je pokazalo v poznejših letih. Dr. Lavrič je bil 1870 deželni odbornik, a ko se je sklepalo o uradnem jeziku pri deželnih uradih in ni bil sprejet njegov predlog za popolno enakopravnost obeh dež. jezikov, je odstopil. Ta korak je vzbudil precej nezadovoljstva in Lavriču je škodil tudi v pisarni: stranke so se redčile. Pozneje se je toliko bolj posvetil »Soči«, v katero je pisal uvodnike in tudi pod črto. Leta 1873 je še kandidiral v drž. zbor, a je propadel.

Naslednja leta, ko mu je pisarna propadala, je bil vedno bolj potr in razdražljiv in se je konečno spet preselil v Tolmin, kjer pa ni dolgo živel. Leta 1876 je iz Tolmina najbrže v začetku februarja izginil v Trst — omračil se mu je um, kot že prej enkrat — odkoder se je vrnil v Gorico, kjer se je 3. III. dopoldne v ho-

telu »Pri treh kronah« ustrelil. (Nov. 1876. str. 68.)

Slovensko časopisje je bilo ob njegovi smrti edino v tem, da je legel z Lavričem v grob zaslužen mož, ki mu je treba ohraniti trajen spomin. »Njegova poštenost, njegovo veliko srce je bila prislovica med nami. Kjer je bil on, tam je bil narod zbučen, je pisal Kephai-gros-Carli-Lukovič svetolucijski župnik o rajnem nasprotniku v »Slovincu« 18. III. 1876. In Andr. Marušič, ki je trezno sodil, je pisal v Novicah med drugim o Lavriču: »Sicer pa ni bil zagrizen sovražnik kat. vere in tudi duhovščine ne, in, če so kje njegovi spisi ali govori na to cikali, vleklo ga je k temu le bolj žalostno slovensko norenje poslednjih 2—3 let. Jaz mislim celo, da se ne motim, ako trdim, da se je Lavrič večkrat kesal, da je bil odpadel od vere »narodu pribljubljen«.

»Pisal je mnogo za časnike. Odlikovala se je njegova pisava po neki uglajenosti, po umetnem ritmuzu in posnemanji staroklasičnih govornikov in njihove dialektike, pogrešali pa smo v njegovih spisih prave jednatosti in globokosti.

Svoboda mu ni bila to »kar večini sedanjih materialistov in nihilističnih radikalcev.« Marušiču jo je definiral z — avtonomijo! Najlepše karakterizira Marušič Lavričev značaj z besedami: »Narod je resnično ljubil, bil je skozi in skozi nesebičen in ne častilakomen«. (Nov. 1876 str. 78.)

Vzглядnik mu je bil veliki Frec O'Connell, katerega govore je pridno prebiral!

V kratkih obrisih sem pokazal dr. Lavriča in njegovo dobo na Goriškem, da vzbudim spomin na čas našega probujanja, ki naj da tudi današnjemu rodu poguma. Rad bi bil obširnejši, a »Mladika« je pretesna in obrazov naših mož je še, ki čakajo, da bodo iz prošlosti v sedanjost govorili! —

MOJSTER KOMEDIJE.

OB 300 - LETNICI MOLIÉROVEGA
ROJSTVA. DR. ANDREJ BUDAL.

»Tartuf« je zadel tako v živo, da je vstal proti njegovemu avtorju vihar ogorčenja in se igra dolgo ni smela uprizarjati. Glavni junak, Tartuf, se s hlinjeno pobožnostjo vrine v Orgonovo družino, zapeljuje Orgonovo ženo, se poteguje za roko njegove hčere samo radi njene dote in končno Orgona tako zaslepi, da ta razdedini svojega sina in zapiše vse premoženje Tartufu. Zdaj vrže svetohlinec krinko z obraza, pokaže se v vsej svoji propalosti in hoče spoditi Orgona, češ da je sedaj on gospodar. Kraljevo posredovanje razreši vozel in spravi sleparja pod ključ. Snov igre je pravzaprav globoko tragična. Svetohlinski Tartuf toliko da ne upropasti poštene meščanske dru-

žine. Igra ima sicer veselo, prešerno lice, ali izza te prešernosti se neprestano reži kruta resnica, da so taki družbo razkrajajoči življi le preveč istiniti in da se v življenju podobni slučaji navadno ne končajo tako zadovoljivo kakor na odru.

Še bolj revno je dejanje v »Mizantropu« (1666). Mizantrop ali ljudomrzec je plemeniti, idealni Alcest, ki ljubi lepo mlado vdovo, ko-idealno in obrekljivo Celimeno. Ona ga muči s tem, da v svojem salonu rada blesti v krogu svojih mnogih častilcev in se noče odločiti za nikogar. Pošteni, naravni, odkriti, rahločutni in ponosni Alcest se zgraža nad družabnimi lažmi, konvencionalno hlimbo in zlasti nad zahrbtnim, zlobnim obrekovanjem Celimeninim; toda njegova pretirana poštenost je kaznovana s tem, da se njegovo srce naveže na žensko, ki jo njegov razum popolnoma obsoja. Ko na koncu vsi zapustijo brezsrčno obrekljivko, prosi Alcest za njeno roko, a ona nima poguma za samoto ob njegovi strani daleč od lažnivega sveta. Alcest se potrj umakne iz družbe in gre iskat oddaljenega kraja, »kjer bi človeku bilo dovoljeno biti poštemu«. Delo je zgrajeno zgolj na razvoju značajev, ki v Celimeninem salonu trčijo drug ob drugega, in zlasti na nasprotju Alcestovega in Celimeninega značaja. Dasi je igra imela spočetka malo uspeha, so poznavatelji kmalu ugotovili v njej najbolj dovršen in izčiščen pesnikov umotvor.

Enako mojsterski je Molière ovekovečil v »Skopuhu« (1668.) bogatega in zaljubljenega vdovca Harpagona, ki hoče svojo hčer oddati samo snubcu, pripravljenemu, da jo vzame brez dote, skriva pred vsemi in zakoplje zaboječek zlatov, sumi tatvine vse domače in celo samega sebe, ko njegov zaklad izgine, ter se na razpotju med zlatom in ljubeznijo odloči seveda za zlato. Z mogočnimi potezami riše pesnik razdirajoče učinke skopuštva: oče postane trinog lastnih otrok, otroci ne spoštujejo očeta, služabniki poneverjajo in se norčujejo iz skopega gospodarja. Tudi ta značaj je zajet iz žive resničnosti Molière-ove dobe, v kateri so si mnogi nagrmdali silnih bogastev, a jih je posvetni mamon tako opredel, da so njemu na ljubo gazili v blato človeško dostojanstvo.

V komediji »Učene žene« (l. 1672.) se Molière vrača k snovi »Smešnih precijoznic«. Glavna zastopnica učenih žen je gospa Filaminta, ki spodi dekle od hiše radi slovniških napak, se navdušuje za platonsko ljubezen, hoče svojo hčer poročiti s precijoznim, smešnim estetikarjem in pedantom Trisotinom in je svojega moža Hrizala tako naučila skromnosti in ponižnosti, da se ta v njeni pričujočnosti ne upa imeti nobene samostojne misli. Ta igra smeši pretirano umsko izobrazbo, zlasti pri ženskah, in učenim pedantizem, ki se povsod

postavlja in šopiri s svojo površno slovstveno in znanstveno laži-izobrazbo.

Kakor se je Molière-ovo slovstveno delovanje pričelo z burkami, tako se z njimi tudi konča. Toda one mladostne burke so bile izraz sočne Molière-ove objesti in prešernosti, burke na koncu njegove poti pa so le brdko norčevanje iz lastne nemile usode. Ko je pesnik čutil, da mu črva v prsah ne more umoriti nobeno zdravilo in noben zdravnik, je v naslednjem poletu umetniške domišljije napisal in uprizoril burko »Namišljeni bolnik«. Glavna oseba v njej je Argan, ki živi med samimi zdravniki, lekarnarji in zdravili. Svojo hčer skuša omožiti v zdravniško rodbino, da bo imel zdravnika vedno pri rokah. Najraje bi še sam postal zdravnik, zlasti ko mu drugi dopovedujejo, da je zdravništvo najlažji posel na svetu, ker zahteva samo tri spretnosti; klistirati, puščati in dajati čistila. Tako si je Molière privoščil zdravnike, ki jih je imel za sleparje zlasti zato, ker njemu niso mogli pomagati.

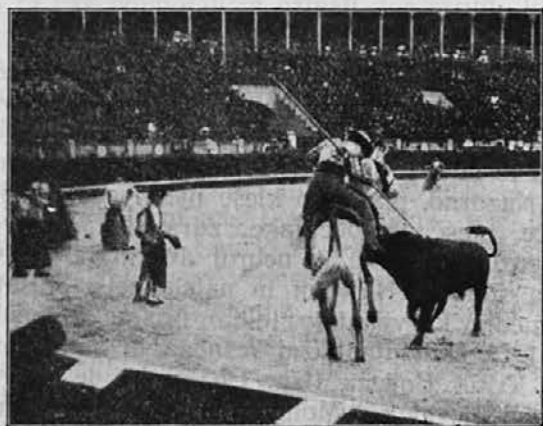
V umetniku Molière-u nas zadivlja predvsem obsežnost in točnost njegove opazovalne zmožnosti, ki zna pogoditi smešne in izpačene strani v življenju vseh slojev svoje dobe. Nazorno, plastično kleše njegovo dleto plemiče, meščane, učenjake, zdravnike, trgovce, kmete, služabnike in nebroj drugih tipov svojega stoletja. Največji in najslavnejši pisatelj komedij, ki vzbujajo toliko pristnega smeha, se je v življenju kazal resnega in zamišljenega. Kritič Boileau (izg. Boalò) ga je nazival »premišljevalca«. Molière je v svojih igrah postavil svojemu veku strašno ogledalo pred oči. In res je njegove sodobnike včasih spreletelo kakor groza, da so dvigali odločen protest, ko so se gledali v neusmiljeno smehljajočem se zrcalu. Toda veliki oblikovatelj resnice se ni dal užugati ne po svojem veku ne po naslednjih.

Ko je zgodovina izčistila sodbo o Molière-u, se je izkazalo, da je to nesmrten klasik, ki kaže vsakemu veku, tudi našemu, neizprosno ogledalo občečloveških slabosti, navadi in razvratnosti. Njegova dela žive kot čiste umetnine, ki pričajo, kakšne vrhunce lahko doseže človeška obrazovalna sila.

BIKOBORBE. V. ŠARABON.

BIKOBORBE so gojili že stari Grki, zlasti v Tesaliji, potem pa rimski cesarji. Danes so najljubša zabava Špancev. Sicer jih je Karol IV. koncem 18. stoletja odpravil, a Napoleonov brat Jožef jih je iz političnih ozirrov zopet vpeljal. Najsijajnejše igre so ob slavnostnih priložnostih prirejali kralji sami. V Madridu imajo poletni vsak teden enkrat bikoborbe, dohodki gredo na račun splošne bolni-

ce. Igrajo pa v nekem cirkusu, imenovanem plaza de toros — trg bikov —; stopnjevaje se dvigajo sedeži, na vrhu je pa cela vrsta lož. Enaki amfiteatri so povsod na Španskem, v vsakem večjem mestu; največji je v Seville, ves je iz kamna, prostora ima pa za 20.000 ljudi, skoro za celo Gorico. Borilci se imenujejo *torreadores* ali *toreros*; nekateri se javijo prostovoljno, nekaterim je pa bikoborba življenjski zaslužek in so tudi prav dobro plačani. V svečanem sprevodu pridejo na bojišče, vodi jih kak magistratni zastopnik. Prvi so *picadores* — zbadatelji —, na slabih konjih sedijo, v stari španski viteški opremi, oboroženi so s *salico*, ustavijo se sredi cirkusa nasproti prostorom za bika. Drugi so *culos* ali *banderiljeros*, peš, vsi v trakovih, v roki dolgo, svitlo zeleno šerpo, postavijo se po cirkusu v presledkih. Nazadnje pa *espadas* — meči —, glavni borilci, lepo opremljeni, z golim mečem v desni, v levi imajo pa muleto, majhno palico s kosom svitlo svilenine.

Ko da magistratni zastopnik znamenje, spustijo bika iz kletke oziroma za bivanje določenega prostora. *Picadores* začnejo napadati in skušajo zbesti bika s *salico* v ramo; če bik konja rani, hitro zbežijo. Nato pridejo *banderiljeros*; pridejo tudi v slučaju, če je kak *picador* padel s konja, da ga rešijo. Vržejo biku šerpe čez glavo in se v sili rešijo s skokom čez leseno ograjo, ki obdaja cirkus. Drugi *picador* vpije nad bikom in ga odvrne tako od onega, ki je v nevarnosti. Ko je bik vsled napada na 10 do 12 *picadorjev* že malo izmučen, se ti umaknejo in prvo besedo imajo sedaj *banderiljeros*. Poslužujejo se majhnih, 60 cm dolgih palic, ovitih s trakovi in papirnimi odrezki; na koncu palic so zalusti, da palice lahko zabodejo v bika. Čulos pustijo bika naskočiti, a se mu umaknejo in mu zabodejo palice v vrat. Če je bik brez poguma, mu zabodejo cela kopja, napolnjena z nekakimi raketami. V trenutku zabada se rakete vnamejo, bik se vsled eksplozije splaši, leta besno po cirkusu okoli in napade navadno prvega borilca, ki ga vidi. Slednjič nastopi *espada*, da mu zadá smrtni udarec; ko bik zagleda muleto, se divje zažene proti njej, z zaprtimi očmi. Ko gre bik pod levo roko *espado*

skozi, mu sune ta meč v prsi. Včasih se na en dan borijo z 8 do 10 bikli; redkokdaj se zgodi, da ostane kak borilec na bojišču kot žrtva boja. Če *espado* udarec ni bil smrten, pridejo hlapci in bika ubijejo. Zato jih imenujejo *matadores*, klavce. Včasih pa tudi *espado* rečejo *matadores* in ta izraz je ostal danes običajen za ljudi, ki kaj posebnega naredijo ali se v kaki stvari prav posebno odlikujejo.

PAPIROLOGIJA.

PETER BUTKOVIČ.

ZE etimologična sestava besede pove, kaj je papirologija: veda o papirih. Veda, ki uči iskati, najti, brati, proučevati in razlagati stare rokopise, ohranjene do naših dni iz najstarejše zgodovine človeštva. Dobili so to ime od rastline *papyrus ciperus*, iz čigar otrdelih vlaken je bil izdelovan papir v sedanjem pomenu besede. Položili so ta vlakna križema v več plasteh in jih močno stisnili; v vodi namočene so potem posušili na solncu. Papir je postal trpežen in vpogljiv in je bil več vrst: debel ali tanek, za pisarske ali trgovske namene. Izdelovali so se dolgi, pravilno narezani listi, na katere so pisali; vpogibali so se v zvijčke in shranjevali. Pisma in uradne listine so pečatili. Čitatelj jih je z desnico odvijal, z levico pa prečitana mesta zavijal, kakor vidimo na kipu Demosthena v vatikanskem muzeju.

Da nam bo jasna važnost te vede in kako in zakaj se je tako pozno porodila, je treba omeniti nekoliko spominov iz zgodovine. Vprašamo: odkod viri znanja, katero imamo o zgodovini, literaturi in umetnosti starih narodov živčih ob Sredozemskem morju in nositeljev kulture po celem svetu? Dobili smo ga iz pisanih listin in iz spomenikov, ki so se popolni ali deloma poškodovani ohranili do danes. So to zgodovinski viri: iz teh spoznamo kulturo Medov, Perzov, Babiloncev, Sircev, Egipčanov, Grkov in Rimljanov. Ko je razpalo rimsko kraljestvo in so se barbarski narodi polastili njega pokrajin, ko je vse te sredozemske zemlje prežete grško-rimskega poganstva v vedi, literaturi in umetnosti, obšlo krščanstvo, je otemnel spomin in se izbrisala slika starega sveta. Kar je še ostalo, je bilo največ iz klasične literature. Za njo so se močno pogajali humanisti, hoteči zopetne obnove njenega duha. Med Italijani sta bila zelo vneta Petrarca in Boccaccio.

Tem podobni so današnji papirologi, iskatalji in razlagavci papirov, seveda z razliko, da imajo ti več sredstev na razpolago. Niso več pripuščeni sami sebi, pomagajo jim vlade, univerze in privatne družbe. So med temi Angleži, Francozi, Nemci in Italijani; vsi se zanimajo za javno in intimno življenje starih narodov. Veliko tega so nam razodeli humanisti, pozneje filologi in archeologi z odkritji spomenikov, grobov in ostankov celih mest.

Tudi v tem oziru je bilo dosti hipotez; nismo imeli neposrednega vpogleda v redno vsakdanje, raznovrstno življenje vladajočih in vladanih vrst ljudstva, na katerih je slonelo vse politično, literarno in umetniško delovanje. Vsega tega niso napisali zgodovinarji in filozofi v svoje knjige, če izvzamemo nekaj slik realističnih pesnikov. Kar nam niso razodeli spomeniki in kodeksi, nam pojasnjujejo ti papirovi zvitki, katere iščejo v Egiptu in so jih že našli v velikih množinah. Egipt, ki je takrat sprejemal ob svojih mejah kulture različnih narodov, je imel največ papira, rastočega ob bregovih Nila in v suhem pesku puščave najugodnejše shrambe.

Papirovi zvitki so vsemogočih vrst in starosti, pisani v raznih pismenkah in jezikih. Treba pomisliti, da je imel Egipt najstarejšo kulturo in je bil odprt vsem narodom. Tisočletja so vladali tam faraoni, vanj so prodrli Grki in Judje, kralji macedonski in Aleksander Veliki; propadel je pa pod rimskim gospodstvom in vlado. Vse te raznoličnosti in menjave odsevajo iz papirov, ki so pisani s hieratičnimi in hieroglifičnimi črkami, s koptičnimi in hebrejskimi, z grškimi in latinskimi.

Pisane so vsemogoče stvari: pesmi, ode, drame, govori; potrebe iz vsakdanjega življenja, kakor pogodbe, pisma, sodbe, beležke, dogovori, troškovniki, recepti in druge take reči. Pisali so jih ljudje iz raznih stanov: trgovci, umetniki, uradniki, vojaki, zdravniki, arhitekti, kmetje, gospodarji in sužnji, predstavljeni in podložni očetje in sinovi, moške in žene, itd. Iz njih se torej najlepše prouči način vsakdanjega življenja dotičnih dob.

Omenil sem, da je največ papirov v Egiptu. Učenjaki iz Anglije, Francije, Nemčije in Italije, poslani od svojih vlad v pokrajine Nila, stikajo v peščenih tleh blizo grobov in mumij po njih. Tudi Arabci jih iščejo, pa le z namenom, da jih tem dražje prodajajo tujerodcem.

Začela je ta veda še le pred kakimi tridesetimi leti, ko so se razni narodi lotili odkopavanja egipčanskih spomenikov, in nam je prinesla do danes že dosti novih vpogledov vsakdanjega življenja starih sredozemskih narodov.

ZAMORCI BAMBARA

V. Š.

ČRNCI Bambara v Afriki so imeli včasih veliko državo ob obeh bregovih gornjega Nigra ali kakor se tam imenuje, Džolibe. Prebivalci pripadajo velikemu plemenu Mandingo in so večinoma še pogani; zelo so bojevit. Do leta 1861 so imeli svoje kralje, ki so stolovali v mestu Segu-Sikoro ob Džolibi. Tedaj se je polastil oblasti iz bojev s Francozi znani. El Hadž Omar in jo krepko držal do leta 1864. Tega leta se je kraljestvo razcepilo v štiri

dele, Kaarta, Segu, Masina in Beledugu. Prejšnji kralji so se sicer vrnili, a razcepljenost je bila državi v kvar, zlasti še, ker so Francozi zmiraj bolj pritiskali, od obale notri. Zadnjega kralja Amadujra so pregnali Francozi leta 1890, iz glavnega mesta in država je postala njih plen. Od takrat dalje se širi tudi med Bambari evropski vpliv in evropska kultura.

Dežela je večinoma ravna, le malo gozdната, zelo rodovitna, deloma tudi močvirna. Veliko je rek, posebno na jugu; ob deževju preplavi Džoliba obsežne pokrajine. Od junija do novembra precej dežuje, vročina tedaj ni tako

Ples Bambarov.

mučna. Brez posebnega truda žanjejo dvakrat na leto, žito uspeva tam, riž, koruza, korenina jams itd. Zlata in železa tudi ne manjka. Segu-Sikoro in drugi kraji imajo živahno trgovino z žitom, bombaževino, zlatom in soljo, ki prihaja iz Sahare. Zlasti znani so izdelki iz bombaža, napravijo jih ženske doma, zelo lepo so barvani in zelo trpežni. Vse orodje, usnje, nakite itd., vse izdelajo doma, celo smodnik. Samo strelivno orožje morajo uvažati. Navade so take kakor pri črnih sploh. Kazni za prestopke so hude, zelo pogosto obsodijo na smrt. V zadnjih letih je pa francoski vpliv tako pretežen, da se domačnost vedno bolj izgublja in tudi tam vlada sedaj izenakujoči evropeizem.

O UMETNOSTI.

BESEDA O POEZIJI.

NEVEŠČI laiki, nepesniki, krivo sodijo o pomenu pesništva. Pride jim sicer prav kaka pesmica tu in tam, a vendar, Bog varuj, da bi pesnika smatrali kot človeka z upravičeno eksistenco. Ne bo torej, kakor se vidi, nič odveč, če se pove zopet kaka beseda o pomenu pesništva za pesnika samega in za človeštvo.

Poezija je notranja umetnost. Za njo je čista notranost, odpoved svetu in združitve z večnim Idealom, kakor jo oznanjajo svete knjige, pravo domovje.

Duhovno poglabljanje v skrivnost nas samih, t. j. mistika (grška bes. uva = zapremi usta, oči), je začetek, nadaljevanje in izpolnitev pravega pesništva.

Med vsemi umetnostmi se torej pesništvo imenuje blizu prvega mesta, če ne na prvem. Pesništvo je namreč v zvezi z vsemi drugimi umetnostmi in lahko vse druge tolmačiali se vzpne še više od njih vsled svoje energije in učinka. Nasprotno pa zopet lahko trdimo, da je pesništvo na zadnjem mestu med umetnostmi, če se sploh sme zraven prištevati. Dočim ima vsaka druga umetnost posebna sredstva, s katerimi izraža svojo vzvišenost nad vsem, kar je vsakdanjega, razpolaga poezija le z golo besedo, abstraktnim odmevom, ki prihaja tudi od drugih življenjskih položajev. Ravno radi tega je pri tej umetnosti tako težko spoznati njeno vrednost in upravičenost.

Pesnik je podoben modrijanu. Če je sploh pravi pesnik, potem mora misliti, prevdajati. Pesnik še enkrat misli veliko misel vesoljnega stvarstva. Seveda ne misli abstraktno, metodično in v zgodovinskem razvoju naučene tradicije, ampak konkretno, organsko in v svojem posebnem pomenu. Ta pomen, ki ga ima tudi pristen mislec pri svojem znanstvenem delovanju, mu da globoka čustva za enotnost in idealnost svetovne skupnosti, t. j. posebni organ, iz katerega prihajajo velike misli: srce.

Najpristnejšo izpoved svoje borbe za pesniški poklic nam je dal Anton Medved, naš katoliški pevec. On prizna resignacijo, ko pridičuje o večnem nesporazumljenju med idealom in življenjem.

Ker je pesništvo duševna zmožnost, izraža tudi vsa nasprotja, ki temeljijo v človeški naravi. Zlasti je spoznati pri pesništvu temperament. V pesmi lahko čisto psihološko razbereš strasti, čustva, sploh vse duševne pojave pesnikove.

Najvišje nasprotje obstoji v spolih. Mož in žena sta naravna nasprotna pola v človeškem življenju. Dejstvo je, da so ženske dosti bolj čustvene ko moški. Zato se ni čuditi, da so ravno ženske začele gojiti pesništvo. Ravno sv. pismo ima premnogo zgledov ženskega pesništva. Zmagoslavne pesmi Mirjamine, Debore! Tudi stari Grki so imeli velik ženski talent na pesniškem polju. To je bila Sapho na otoku Lesbos okoli leta 600 pred Kr. Sploh se kaže v stari poeziji, da je mehkejša in bolj razumljiva od moderne, ker je v njej nekaj konkretnega, ženskega, nam neizraznega.

Namen pesništva je, podajati ljudem bistvo, resnico in naravo realnega sveta. Ta namen je nad vse zvišen. Samonamen pesništva pa je notranja izpoved in izobrazba lastnega srca. Bol in tisočkratno gorje, ki nam jih prinášajo usoda, delo in trud, nimata socialne teorije in prakse. Za sto nadlog in težav in pomanjkanja in trpljenja, katerih šta nas rešila tehnika in higijena, so prišli novi križi čez naše slabotne rame.

Bolj kot kedaj poprej je torej sedaj potrebno, da obrnemo svoj pogled iz teh razvalin proti višavam nebeškim, kjer najdemo domovino sočutja in tolažbe. Odstotek vsega tega, po čemur teži srce, pa odseva in odmeva iz pesništva.

Ni torej škodljivo, še manj sramotno, če porabimo nekaj trenutkov v tem kratkem življenju za izvenmaterijalno uživanje, ki nam prerodi srce kakor velikonočne duhovne vaje. Vsaka pesem, ki si ob njej naslajamo svojo dušo, je klic: »Sursum corda!« K Bogu, ki ga proslavljajo vse pesmi, hote ali nehoti, gredo tudi naše misli, želje in dejanja.

Kdo še torej hoče naprej ostati za obzidjem materijalnosti in ne bo rajši prožil svoje srce višavam solčnih idealnosti?

Ta naj gre v puščavo, kjer ni življenja!

Vekoslav Skuhala.

SREČANJE.

(K članku »Slikar Fr. Kralj: Kralj Matjaž v 17.-18. štv. »Mladike« 1922.)

Grem po poti ali pravzaprav po cesti, ko se mi od začudenja noga sama ustavi: proti meni prihajajo trije ljudje, toda ne po nogah, ampak po rokah. No, dočim bi bil človek pričakoval, da hoja na ta način ne pojde preveč gladko od rok, so jo brisali, kakor jo more le človek, ki se je v poslu že pošteno izuril, če ni že kar rojen za to.

Stojim in čakam. Da prihajajočini nisem videl obraza, je pri tem načinu potovanja umevno samo po sebi, zato sem bil še bolj osupel.

»Kam za božjo voljo ljudje, in kdo ste?« vzkliknem, ko dospejo do mene.

»Futuristi«, odgovori prvi od mene in poskusi obrniti glavo, da bi me videl.

»Aha! Razumem!« rečem, ker s to samo besedo mi je bilo vse jasno. »In vi hodite po glavi, ker ste se naveličali hoditi po nogah?«

»To ni točno. Mi v življenju hodimo še vedno po nogah, ker, toč drugače hoditi žalibog ni mogoče; pač pa smo iskali novih poti in jih tudi našli v umetnosti!«

»To se pravi: pot, kakor vidim, je še vedno ista - cesta naprej ali tudi nazaj. Nova je samo vaša hoja. Toda ta pa res nekaj novega. In kar je še več vredno: tudi čudovito enostavna, kakor na pr. pot v Ameriko po Krištofu Kolumbu. Toda, gospodje, ali ne bi se obrnili in stopili zopet na noge, oziroma celo sedli na te štiri kamne ob poti, vsaj za toliko časa, dokler govorite z menoj? Prosil bi vas namreč, da bi mi dovolili kratek razgovor, ko me vaša stvar res čez vse zanima, in se mi zdi, kakor bi bilo tudi vam na tem, da si pridobite pristašev.«

Možje, oziroma kakor sem videl zdaj mladeniči, so se res spustili na noge in se celo predstavili: eden je bil slikar, drugi glasbenik, tretji pesnik. Sedli smo potem na kamne ob ce-

sti, in tisti prvi, slikar, je povzel, ne brez sarkazma rekoč:

»Iz česa pa vi, velecenjeni, skleplate, prvič: da si iščemo pristašev, in drugič čemu bi nam bili?«

Odgovoril sem:

»Drugič: pristašev vam je treba, ker drugače svoje nove umetnosti sploh ne morete spraviti med svet in je torej udejstviti. Prvič pa: sklepam, da si nabirate pristašev, iz časniških poročil o shodih, ki jih prireiate. Tam baje niti ne stojite na glavah, ampak sedite čisto po navadi drugih predavateljev na stolu. Celo običajno čašo vode da so že videli.«

»Hm, recimo,« se je usmijeno nasmehnil pesnik. »Toda zdaj nam razložite, zakaj se vam zdi naš »način hoje« tako enostaven, celo »veličastno enostaven?«

»Zato recimo, gospod pesnik, ker zadnjič ni bilo treba šele vam napraviti gospodu slikarju posebnega teksta, ampak ga je že našel. Zdi se mi namreč, da je tista pesem o Matjažu in Alenčici že precej stara. In po tem vzgledu je zdaj treba samo popravljati. Recimo: »Menin acide thea!« Nisem slikar in ne vem, kako bi vi to napravili, gospod sosed; toda vsekakor že prva beseda opozarja na nekaj zlokobnega in celo strašnega, pa bi tista črna lisa, ki vzbujaj v čitatelju tozadevne slutnje- slutnja, ki jo je sicer že doslej slutil, a samo iz vsebine, fizično je res pa še ne videl — bi tista črna lisa, pravim, po mojem skromnem mnenju morala kar ovijati že to prvo besedo; kar se pa v ostalem tiče teh uvodnih Homerjevih besed, bi rekel, da je za njimi že skrit naraščajoči zanos, in da bi jih bilo treba tiskati od levega kota navzgor proti desnemu. Ali vzemimo sveto pismo in njega prve besede o tisti megli in Bogom oziroma duhom, božjim, ki plava nad njo: prve besede bi bile pisane (tem laže, ker jih vsakdo že pozna) megleno nečitljivo — v znak mirnega pripovedovanja menda pač ugodno — nad njimi pa bi se blestel v velikanskih črkah Bog. Samo da bo ta beseda vsekakor v — zlatega tisku. (Pri »Matjažu« me sploh strašno moti tisti enobarveni tisk: če že hočemo napraviti nekaj novega, naj bo igrača vsaj res popolna.) Toda to omenjam le mimogrede — glavno je, da se bo ob sedanji tiskarski tehniki dalo porabiti mnogo tega, kar je bilo že doslej nekako v veljavi; kar se pa novega tiče, je stavcu prava malenkost napraviti iz samih besed piramido, križ, stožec, svetiljko, hišo, cerkev ali kakor nanese potreba. V bistvu je dobra futuristova slika, pesem, skladba itak le dobra slika, pesem, skladba.«

»Ali se ne zdi, da bi ta... ta... no, recimo človek, hotel biti nekako ironičen?« je dregnil glasbenik pesnika.

»Nikakor ne, gospoda!« sem se podvizal. »Bodite uverjeni, da mi to niti na kraj pameti ne pride. Nasprotno, bodite uverjeni, da vaše delo in pred vsem vaše iskanje ne samo razumem, ampak tudi odkritosrčno spoštujem. Samo to se mi zdi, da sem hojo po rokah že večkrat videl, čeprav ne v umetnosti, vsaj naši

ne, da pa prav zato tudi tukaj niti na pol ni tako nova, kakor se dozdeva vam. Prepričan sem tudi, da se je boste že vi kmalu naveličali, vsekakor pa, da boste imeli posnemovalcev le toliko časa, dokler bo stvar še prilično nova.«

Vsi trije so se zakrohotali, in trikrat je padla beseda: »Tepec!«

Jaz pa ves vesel po koncu in z iskrenim glasom:

»O, gospoda, saj niti ne slutite, kako me je vzradostila ta beseda — beseda prvič tako odkritosrčna, drugič resnična! Če bi mi bili očitali kaj drugega, ali pa da je moja teta pila in svak kradel ure, bi me bolelo, za tepca pa sem vam iz vseh mogočih razlogov hvaležen. Kako naj mi rečete drugače, ko gledamo svet vsak od svoje strani — jaz že celo iz perspektive, ki je stara?! Verjemite tudi, da vseh teh besed nisem govoril vam, ampak samo vsem onim, ki ne bodo nikdar mogli hoditi po glavah, pa jim je zato tako nerodno pri srcu in ne vedo, kako bi. S tem vas tudi odvezujem vsakega nadaljnjega odgovora, ker s »tepecni« ste mi povedali vse, kar mi morete povedati, ako nočete govoriti o mojih drugačnih hibah, tetinih strasti in svakovih urah. To pa bi se spodobilo le proti nasprotniku, kar vam jaz res nisem, oziroma, kakor bi vi rekli, ne morem biti.«

Dr. I. Š.

DROBTINE.

BOLEST — kaj čudna tovarišica! Rada bi nas ugonobila, a kljub temu nam je neobhodno potrebna; vse moči bi nam rada vzela, a nasprotno zahteva od nas mnogo moči; duh je, ki vedno vse zanikuje, a ravno on je — seve če smo mi zmagovalci — ki nas vodi do trdnih sklepov, resnih in pravih zaključkov, do poslednje besede, ki pravi: »In vendar je bilo tako vse prav!«

* *

Trpljenje je neobhodno potrebno notranjemu življenju človeka. Kdor ne okusi bolesti, ne raja v svoji sreči po zeleni trati, giblje se le leno po nerodoviti puščobi. Srečni dnevi, preživljeni v razkošju in komodnosti so duši v kvar in predstavljajo le pusto življenje, polno gnjilobe. Le težki časi jo zamorejo znova prenoviti in preživeti.

* *

Mnogo se toži o brezštevila bridkosti tega sveta; manj bi bilo trpljenja, ako bi se vzdržali nepotrebne jadikovanja in vzdihovanja. Največ kriče o preobilnem trpljenju oni, ki niso zmožni prenašati bolesti radi prevelike občutljivosti, mehkužnosti, prepolni samoljublja in samozavesti, ki ob vsaki priliki spuste brezpotrebno svojo lažno kri iz srčnih zatvornic. — Človek, ki pretirava s svojo boleščjo in se izdaja za mučenca, preobloženega s trpljenjem, uničuje svoje telo in si obremenuje dušo z nepotrebni in škodljivimi občutki — »Žalost uničuje človeštvo in ga vodi smrti v naročje!«

Elisa Hasse.

UBOGI MLINARČEK IN MAČICA.

nekem mlinu je živel stari mlinar, ki ni imel ne žene niti otrok in so trije hlapčki služili pri njem -- trije mlinarčki. Ko so bili že več let pri njem, jim je dejal: »Jaz sem že star, sedel bom na

zapeček, vi pa pojte po svetu in tistemu, ki mi pripelje najlepšega konja, bom dal mlin in bo do smrti skrbel zame. Tretji izmed njih je bil za malega hlapčiča, imeli so ga za tepčka in mu niso privoščili mlina, toda tudi sam si ga ni želel.

Ko so šli vsi trije po svetu in so prišli pred vas, sta dejala starejša dva najmlajšemu: »Ti Janez janzasti ne boš nikoli dobil konja, ostani raje tu.«

Janez janzasti pa je šel z njima in ko se je naredila noč, so prišli do neke votline, legli so, da bi zaspali. Modrejša dva sta počakala, da je Janez zaspal, nato sta šla tiho dalje, Janezka pa sta pustila.

Ko je solnce vstalo, se je Janezek zbudil, pomel si oči, zlezal iz votline in dejal: »Oh, kje pa sem?« Nato je šel skozi gozd in mislil: »Popolnoma sam sem in zapuščen, kako naj najdem konja!«

Ko je šel dalje, ga je srečala mala pisana mačica in mu dejala prijazno: »Janezek, kam pa greš?«

»Ah, ti mi ne moreš pomagati,« je odgovoril Janezek.

»Že vem, kaj hočeš,« je dejala mačica. »Pojdi z menoj in bodi mi sedem let pokoren hlapec pa ti bom dala konja, tako lepega, kot ga še svoj živ dan nisi videl.«

»To je pa čudovita mačica,« si je mislil Janezek. »toda pojdem ž njo in videl bom, če bo res, kar govori.«

Šel je ž njo v njen prekrasni gradič, kjer je imela same mačice, ki so ji služile: tekale so po stopnicah gori in doli in se igrale. Zvečer, ko so sedle k mizi, so morale trojno godbo igrati: prva je drgnila bas, druga je cigala na gosli, tretja je pihala v trompeto, kolikor je mogla.

Ko je bila večerja pri kraju in so odnesli mizo, je dejala mačica: »Pridi, Janezek, bos plesal z menoj!«

»Ne,« je dejal Janezek, »z muco-maco mi sem še nikoli plesal, pa tudi danes ne bom.«

»Nesite ga v posteljo,« je ukazala ostalim mačicam. Posvetile so mu v sobo, sezule mu čevlje in nogavice in upihnille luč.

Drugo jutro so zopet prišle in so ga dvignile iz postelje, ena mu je obula nogavice, druga čevlje, tretja ga je umila in četrta z repom obrisala.

Toda tudi jim je moral služiti. Vsak dan je moral nasekati drva, zato je dobil lepo srebrno sekiro, tudi žaga je bila iz srebra, bat pa iz bakra. Ko je nasekal drv se je vselej vrnil domov, najedel se in napil, videl pa ni nikdar nikogar kot pisano mačico in nje tovarišice.

Nekoč mu je pisana mačica dejala: »Pojdi in pokosi moj travnik, da bom seno posušila.« In dala mu je srebrno koso in zlat brusnik. Ko je vse to storil in prinesel seno domov, je vprašal mačico, če ne bi mu dala že plačilo.

»Ne,« je dejala mačica. »Še nekaj mi moraš narediti. Tu imaš srebrno tramovje, zgradi mi hišico.«

Janezek je zgradil hišico in dejal, da je naredil že vse, konja pa še nima. Sedem let pa mu je bilo preteklo tako naglo kot pol leta.

Mačica ga je vprašala, če hoče videti njene konje. »Da,« je dejal Janezek. Mačica mu je odprla hišico in Janezek je zagledal dvanajst konjev, tako lepih in svetlih, da je srce veselja zaigralo ob pogledu nanje.

Pisana mačica je nato dala Janezku še jesti in piti in mu dejala: »Pojdi domov, konja ti ne dam s seboj, toda v treh dneh ti ga sama pripeljem.«

Pokazala mu je pot k mlinu in niti nove obleke mu ni dala, moral je oditi v tisti obleki,

v kateri je prišel in ki mu je v sedmih letih pre-majhna postala.

Ko je prišel v mlin, je videl, da sta se tudi ostala mlinarčka že vrnila in privedla vsak svojega konja. Toda konj od enega je bil slep, od drugega pa kruljav.

Vprašala sta našega mlinarčka: »Janez janezasti, kje imaš pa ti svojega konja?«

»V treh dneh pride za menoj«, je odgo-voril.

Smejala sta se mu in mlinar ni pustil, da bi sedel k mizi, tako je bil raztrgan, dali so mu prigrizek skozi okno. In ko so šli k počitku, mu niso hoteli dati postelje, moral je iti v gosji hlevček in leči na trdo slamo.

Tistega jutra, ko se je mlinarček prebudil, so bili že trije dnevi pretekli in pripeljala se je kočija s šestimi konji, ki so se krasno svetili in neki sluga je pripeljal še sedmega konja, ta je bil za ubogega mlinarčka. Iz kočije pa je stopila lepa kraljičina in šla v mlin in ta kra-ličina je bila pisana mačica, pri kateri je mli-narček sedem let služil.

Kraljičina je vprašala mlinarja, kje se na-haja mlinarček, najmlajši hlapec. On ji je od-govoril, da ga ne pustijo v mlin, ker je tako raztrgan in leži v gosjem hlevčku. Kraljičina je zavkazala, naj ga privedejo in sluge so ga umili in oblekli v najlepše obleke in ko je bil tako oblečen, tudi kraljevič ni mogel biti lepši.

Kraljičina je hotela videti konje, ki sta jih prva dva hlapčiča pripeljala, toda eden je bil slep, a drugi kruljav. Kraljičina je ukazala pripeljati slugi svojega sedmega konja in mli-nar je dejal, da tako lepega še ni videl, kralji-čina pa: »Ta konj je za vašega najmlajšega mlinarčka.«

»Njemu bom dal mlin«, je dejal mlinar, kraljičina pa mu je rekla, naj mlin obdrži, pri-jela je Janezka za roko, sedla ž njim v kočijo in se odpeljala proč.

Peljala ga je k srebrni hišici, ki jo je bil Janezek naredil, ta je bila velik grad, v njem je bilo vse od zlata. Potem ga je kraljičina po-ročila in bil je bogat, tako bogat, da je imel za vse življenje dovolj vsega. Zato naj nihče ne reče, če je kdo tepček, da ne more nič prave-ga narediti.

ČIRI, ČARI...

Čiri, čari... čudna reč!
V belo peno pipo zmoči,
pilni, kar lahno je moči,
pa pred te vsa lepa skoči...
Čiri, čari... čudna reč!

Čiri, čari... čudna reč!
Tenki njeni so obroči,
da, ko se po tleh potoči,
se ti sama v nič razpoči...
Čiri, čari... čudna reč!

Janko Samec.

PETELINČEK-PEVČEK.

Naš petelinček-pevček
je skočil na hlevček,
iz hlevčka spet na jaslice:
»Oj, putka, oglasi se!«

Je rekla putka: »Kok, kok, kok...
Ne smem od svojih še otrok!
Tako so majhni, drobni vsi;
kaj, če se kateri mi zgubi?« —

A petelinček jezen ves:
»Ti se bojiš lisjaka?
Ha, on je z volkom šel na ples,
ne bo ga k nam do mraka...«

In putka ga je slušala,
in šla je ž njim k sosedam v vas.
Tam pela v zboru sta na glas
ves dolgi dan poskušala — —

Iz gozda stopil je lisjak.
in planil je med piščeta —
Ko padel je na zemljo mrak,
zaman povsod jih iščeta...

Dé putka njemu: »Kok, kok, kok...
o meni, bratec, gre na jok...«
A pevček naš: »Kikiriki,
še tekla bo v potokih kri!«

In komaj se storil je dan,
lisjaka klical je na plan:
»Na boj z menoj, če te ni strah;
odsekam glavo ti na mah!« —

Pa se lisjak priplazil je...
Ko pevček ga opazil je,
na streho urno je zletel
in tam junaško obsedel.

Še danes vidiš ga na nji,
kako na dimniku vrti
od jutra se do mraka
in čaka na lisjaka...

Janko Samec

METULJ NA DETETOVEM GROBU.

(Angleška pesmica.)

Na otroškem grobu lilija cveté,
metuljček pisan jo krasi.
»Kaj, pisani metuljček, hočeš tu,
kjer zalo dete sanja v smrtnem snu,
in v solzah njega mati koprni?«

Zamahne s krili pisani metulj
pa iz višine solnčne dé:
»Bil črv sem, preden krila sem imel,
na krilih sinko tvoj v nebo je šel, —
mar hočeš, naj bo zopet črv zemljé?«

P.

VPLIV VOLJE NA ORGANIZEM. G. B.

DANES je pa slabe volje naša Vida,« je rekla Vidina mati njeni prijateljici, ki je prišla v obiske, »Zob jo boli.«

»Pa pojdem, sicer si še sebi pokvamim dobro veljo,« de prijateljica, poslovivši

se. — Ta primer nam kaže, kako vpliva telesna indisponiranost na dušo, kako nam pri naša telesna utrujenost slabo voljo in duševno onemoglost. Tudi razne druge okolščine vplivajo češče na dušo, tako n. pr. slabo vreme, revščina, slabo stanovanje, pomanjkanje.

Ne bi li bilo mogoče, vkljub tem zunanjim vtiskom ohraniti svoj duh v dobrem razpoloženju? — Gotovo, ker ni telo, ki ukazuje. Duša, kot plemenitejši del, se zamore dvigniti in biti neodvisna od telesne šibkosti. V dokaz so nam oni bolniki, ki prenašajo bolečine ali neprijetnosti potrpežljivo, s smehljajem na ustnih in pri starih ljudeh, ki so si ohranili svežost duha.

Kako je to mogoče? se poprašujemo. Odgovor je enostaven. Dušno razpoloženje vpliva na našo kri, in živci so tudi, ki s svojim delovanjem uplivajo na ves organizem. Najjačiji vpliv pa izhaja na telo in živce iz duševnosti. Zato je neobhodno potrebno že v rahli mladosti vaditi otroke v prenašanju telesnih bolečin. Spoznati morajo, da je telo podrejen del celoga človeka, ki mora ubogati ukazu duše. Kdor je odvisen od telesnih bolečin in telesne šibkosti, občuti to intenzivnejše kot oni, ki prenaša vse molče in mirno; on greni z večnim vzdihovanjem sebi in drugim dobre volje, kar se zlasti opazuje pri obče znani bolezni današnjih dni, — pri nervoznosti.

Kaj je pravzaprav nervoznost? To ni pravzaprav nikaka bolezen; ta bolezen je le namišljena, notranje nesamostoinih, šibkih ljudi, je le izbruh raznih nelepah lastnosti. Ako kedó v jezi vzkipi in žali onega, ki je slučajno vzrok njegove jeze, se opravičuje češče — češ,

nervozen sem bil. Če komu kaj ne gre po volji, zadostuje, da mu zreš v oči, že vidiš tam odsev vse nezadovoljnosti in nemira. Čemu se mu trese roka, čemu se mu trese glas? — Ako se marsikaj, zlasti nepremišljena dejanja opravičuje z nervoznostjo, ki pa je le dokaz šibke volje, vzrok nebrzdanih živcev, pomanjkanje samozatajevanja.

Kdor pravočasno zagospoduje svojim živcem, ne bo nikdar nervozen; kdor pravočasno obvladuje in v kralji zatre strasti, ne bo nikdar v škodo sebi in drugim. Dobra, trdna volja je za marsikatero bolezen — ne rečem vsako — najboljši zdravnik.

Kljub zobobolu ali glavobolu ostati vesel, utrujenost ali zaspanost premagovati, čvrsto in ravno hoditi kljub temu, da bi človek najraje lazil kakor leni polž, neprijetnosti prenašati brez tožbe in vzdihljajev, privaditi se mrazu in mrzli vodi, jed, ki ne diši, junaško jesti, z neprijetnim človekom prijazno govoriti, to so dokazi, kako zamore vplivati duh na človeški organizem.

Slabo bi sodil oni, ki bi razkril v sebi polno telesne in duševne šibkosti in bi pri tem mislil, da se ne more otresti teh nedostatkov. Naravno je, da mora vsaka mati gojiti v svojem otroku moč duha, kakor goji vrtnar rastlino že koj spočetka, ker to je njena sveta dolžnost. Čemu postati sicer mati? Mari radi lepšega?

A kjer je mati zamudila iz katerega si bodi vzroka biti otroku vodnica — naj odrastli ne obupuje, češ, da ni več zanj pomoči. Duševna razsodnost in duševni mir zamore vplivati in ozdraviti marsikatero telesne in duševne poškodbe in napake, celo podedovane pogreške. Treba je le pravega spoznanja, poglobitev v samega sebe in trdne volje — in blagor zmagovalcu, ker le težka naloga ustvarja močnega človeka!

V sedanjem času, v dnevih splošne zablode, ko se teptajo višji cilji, ko ne povprašuje več brat svojega brata, kje ga čevelj tišči, temveč gre preko njega, da ugodí le svoji strasti, tudi če pri tem drugi krvavi; ko leži nad vsem človeštvom težka mora, kakor da bi hotela ugonobiti vsa čistejša čustva, ostanite matere! Le ve zamorete streti kači glavo, kot jo je nekoč Marija; le ve ste tukaj, ki zamorete vlivati v svoje otročiče čistejša čustva, kot je strup hudobnega duha sedanjih dni, ki preti obvladati slehernega človeka!

DVE KNJIGI.

REVODE Otona Župančiča, najboljšega med modernimi liriki, ne smemo in ne moremo šteti med prevode v navadnem pomenu besede, ker pomenijo nekaj več kot samo verno podajanje tujega umo-

Kot vseh ostalih knjig smo veseli tudi te knjige. vod iz Dickensa, iz Anatola France-ja, Danteja, Shakespearja, vidimo, da je ob teh prevodih naš jezik obogatel, oziroma da je Župančič utrl pot novim izrazom, katerih vsak sedi na svojem mestu in je veren tolmač onih v originalu. Z Župančičevimi prevodi je naš jezik več pridobil, kot s celo vrsto knjig srednje vrste, ki polnijo naš književni trg.

Posebno moramo biti Župančiču hvaležni za prevode Shakespearjeja. Za njim, ki misli prevesti vsa glavna dela 12 knjig — tega velikana, se gotovo ne bo kmalu kdo lotil tega, ker bi ostal za njim. Zakaj še eno je, kar poleg pestrosti jezikovnega izraza in vestnosti predstavljaja loči Župančiča od drugih prevajalcev in sicer, da se pod njegovimi rokami ne zdrobi lepota originala v suhoparen tekst, ampak ohrani svojo lahkoto in poezijo. To je prednost, ki jo imata pesnik in pisatelj kot prevajalca; tega suhoparni teoretik in poznavalec jezika nikoli nima, pa naj je prevod še tako določen.

Štiri knjige Shakespearjevih prevodov nam je podaril Župančič. »Beneškega trgovca«, »Sen kresne noči«, »Macbetha« in te dni je izšla pri Kot vseh ostalih knjig smo veseli tudi te knjige. Kot vseh ostalih knjig smo vesel' tudi te knjige. Prinašamo spodaj govor Antonija, ki ga je ta govoril ob mrtvem truplu Julija Cesarja množici, ki je odobrvala smrt tega moža, na tak način, da se je množica v hipu obrnila proti sovražnikom Cesarjevim in je objokovala njegovo smrt. Ta govor je nekaj silno krepkega in najlepšega v svetovni književnosti.

Druga knjiga je »Simon Gregorčič«, ki jo je spisal Ceh dr. Stribrny. Dejstvo je, da je

prvo izčrpno delo o našem pesniku spisal Čeh, ki se je boril na tuk. fronti — zdaj ni več med živimi — in so knjigo zdaj prevedli iz — češčine. Pisatelj se je poglobil z ljubeznijo v pesnika in njegove pesmi in ga je obdelal zelo izčrpno. Mi smo mu hvaležni zato. Prinašamo odlomek tega poglavja knjige.

IZ »JULIJA CEZARJA«.

Poslušajte, prijatelji, Rimljani!
Cezarja bom pokopal, ne slavil.
Dejanja zla človeka prežive;
dobrina često se s kostmi pokoplje.
Tak bođi s Cezarjem! Brut plemeniti
vam je dejal, da bil je častihlepen;
če res je bil, težko se je pregrešil,
in Cezar plačal je težko svoj greh.
Tu, z dovoljenjem Brutovim in drugih
(ker Brutus vam je častivreden mož;
in to so vsi, o vsi so častivredni)
k sprevodu Cezarju govoril bom.
Prijatelj mi je bil, pošten in zvest;
a Brutus dé, da bil je častihlepen,
in Brutus res je častivreden mož.
Privedel je vjetnikov mnogo v Rim,
država spravila je odkupnino.
To kaže pač, da bil je častihlepen?
Nad siromaki jočal se je Cezar:
iz trše pač snovi je častihlepje.
A Brutus dé, da bil je častihlepen,
in Brutus res je častivreden mož.
Sami ste videli: o Luperkalih sem
ponudil trikrat mu kraljevo krono;
trikrat jo je odbil — iz častihlepja?
A Brutus dé, da bil je častihlepen,
in Brutus res je častivreden mož.
Besedam Brutovim ne ugovarjam,
jaz govorim o tem samo, kar vem
Vsi ste ljubili ga in ne brez vzroka:
kaj brani žalovati vam za njim?
Razsodnost, k topi zverji si zbežala,
pobedastel je človek! — Potrpite!
Srce mi v krsti je pri Cezarju,
molčati moram, dokler se ne vrne.

(Antonijev govor je prekinjen od vzklikov meščanov.)

Še včeraj bi beseda Cezarjeva
pred svetom obveljala: zdaj leži
in zadnji revež se mu ne prikloni.
Meščanje, če srce in misli vam

razpaliti bi hotel v srd in bes,
krivico delal Brutu bi in Kasiju,
ki veste, da oba sta poštenjaka.
Ne, nočem njim krivice, hočem rajši
pokojniku krivico, sebi, vam,
kot tem možem, ki vsi so poštenjaki.
A glejte pergamen s pečatom Cezarja;
našel sem v skrinji ga njegovi; volja
poslednja je njegova to! Če narod
bi Cezarjevo slišal oporoko —
ki, oprostite, tu je ne prečitam —
hodili bi poljubljal ran njegovih,
pomakali bi robce v sveto kri,
njegovih las prosili bi v spomin,
in umirajoč bi jih v oporoko
vpisávali, ostavljali potomcem
jih v dragoceno dedščino.

(Meščani zahtevajo, naj bere oporoko.)

Mir, dragi moji! Čitati ne smem;
ne smete vedeti, kak vas je ljubil.
Saj ste ljudje, saj niste les, ne kamen;
če bi izvedeli vsebino njeno,
razvnela bi vas, razbesnila vse.
Da veste, da ste dediči njegovi,
da veste to, kaj moglo bi nastati?
Zakaj ne potrpite? Čakajte!
Prenagil sem se, ko sem vam povedal.
Bojim se, da razžalim poštenjake,
ki Cezar padel je od njih bodal;
res, tega se bojim.

*(Zopet silijo, naj bere oporoko; čujejo se
vzkliki proti morilcem Cezarja.)*

Torej me silite, naj jo prečitam?
Sklenite kolobar okoli trupla,
da vam pokažem, kdo je volil vam.
Naj stopim z odra? Mi dovolite?
(Pripravi se za branje)

Če solz imate, jih pripravite;
zdaj naj lijo! Poglejte plašč letá,
vsi ga poznate; dobro pomnim še,
kdaj ga je Cezar prvokrat oblekel;
bilo je v taboru, večer poletni —
ta dan je baš premagal Nervijce —
Tu glejte, meč je Kasijev prodril;
kako ga drapnil Kaska je lokavi!
Sem ga porinil je preljubi Brut;
in ko prokleta jeklo je izdrl,
poglejte, kak je kri za njim potekla,
kot da planila bi pred dver pogledat,
če Brut zares tak neprijazno trka.
Ker, veste, Brut bil Cezarjev je angel. —
Nebo, razsodi ti, kak ga je ljubil!
Najbolj ga je zbolel sunljaj ta:
ko blagi Cezar je zagledal Bruta,
podrla ga je nehvaležnost ta,
močnejša kot izdajsko vse orožje,
in počilo mu silno je srce;
takrat omotal s plaščem je obraz
in baš pod soho je Pompejevo
okrvavljeno pal mogočni Cezar.
O, kakšen padec bil je to, rojaki!
Vi pali ste in jaz; mi vsi smo pali,

nad nami pa izdajstvo meč vihti.

O, jočete! In vidim, čutite
natok sočutja; to so mile kaplje.
Kaj? Dobra srca, jočete, odelo
zroč ranjeno samo? Poglejte!
To je on sam, oskrunjen od izdajic!

*(Ljudstvo je spreobrnjeno, kliče »O blagi Ce-
zar!« Pripravljeno pa upor, požig in morijo za
Cezarja, kot je bilo poprej proti njemu.)*

IZ KNJIGE „SIMON GREGORČIČ“.

Kako sprejema Gregorčiča njegova domo-
vina? Ilesič ga imenuje »najpopularnejšega in
najpriljubljenjšega slovenskega lirika«, Mešku
je »ljubljenec Slovencev«, Medvedu »eden naj-
večjih narodnih pesnikov slovenskih«, Šorli se
spominja: »Narod ga je čital kakor malokoga.
Jaz n. pr. sem iz preproste kmetske hiše, toda
moj brat in sestra sta Gregorčiča že takrat
znala takorekoč na pamet. In enako skoraj pol
vasi fantov in deklet.« Bugar in drugi poro-
čajo, da se je prvi zvezek poezij na mah raz-
širil po vseh slovenskih pokrajinah, da so jih
čitali nele v salonih, ampak tudi po kmetskih
kočah, da so ga pastirji jemali s seboj na pašo
in dijaki iz njega najrajši deklamirali. Glonar
pa piše: »Simon Gregorčič je tako zrastel z
našim narodom, on in njegova pesem sta po-
stala tako simbol nas in naše zemlje, da je ob
smrti svojega ljubljence žalovalo vse sloven-
stvo.« — »Danes so postale last vsega naroda:
pojo se na mestnih koncertih, a ravno tako na
kmetih, kjer so v deloma spremenjenih bese-
dih že dobile vse znake prave narodne pesmi.«
Gregorčič nahaja torej odziv pri narodu in pri
inteligenci, je naroden pesnik.

Domače, narodno učinkuje pred vsem Gre-
gorčičeva oblika, ki ima narodne znake. »Čim
naravneje, tem verjetneje, tem prijetneje, tem
veljavneje« je bilo pesnikovo geslo. Njegov stil
je — če izvzamemo tretji zvezek — pravilen,
jasen, zvočen, njegovi okraski neposiljeni, na-
ravni, sorodni z narodnimi; vsepovsodi diha
mili, preprosti čar narodne poezije. Njegova
fantazija je kakor pri narodnem pevcu plastična
polna simbolov, živa, toda vezana na čutno
izkušnjo. Gregorčič ne iznajduje svobodno, am-
pak ponavlja, spreminja in veže; on gleda ti-
pično in tradicionalno. V območju plastičnega
gledanja ni odkril poezij novih pokrajin, am-
pak samo podedovano, splošno last zbral in
uravnal. Zato pa je neizčrpen najditelj novih
lepot, motoričnih in muzikalnih. Tudi v narod-
nem pevcu je nadarjenost očesa manjša ko čut
za ritem in muzikalnost.

Toda narodna oblika je v umetnosti samo
zunanji činitelj narodnosti; če delo nima tudi
narodne vsebine, ne dobi splošnega odziva. Naš
Hanka n. pr. se je tesno oklenil oblike narodne
pesmi, toda vkljub narodni metaforiki in ritmiki
so njegova dela danes pozabljena. Naravno je,
da kmetska plat Gregorčičeve poezije — pa naj

so že objektivne slike iz kmetskega življenja ali subjektivni izraz pesnikove zveze z zemljo in kmetom — v kmetskem narodu splošno ugaja; tudi pri nas Čehih, kjer zveza z zemljo ni več tako tesna, je glas zemlje še vedno zelo učinkovit. Drugačna bo stvar z rodoljubnimi Šimnovimi poezijami; težko si je misliti, da bi tudi one prodrle v ljudstvo. Enako so menda narodu ostale vsled svoje težke miselne vsebine tuje tudi verske pesmi. Tukaj pa je očitno slovenska inteligenca videla samo sebe; vsaj o rodoljubnih pesmih trdi Glonar izrečno, da so izraz javnega mnenja na koncu stoletja. Pač pa menim, da nahaja splošen odziv Gregorčičeva etika; njegov narod je kmetski, globoko veren in Šimnova moralka je v bistvu kmetsko krščanstvo. Katoliška vera je pač pripravila srca tudi za psalmistična in platonska občutja Gregorčičevih pesmi. Sicer zveni vsa slovenska poezija — razen Aškerca — elegično; poleg katoličanstva bo vzrok za to pač tudi politična usoda naroda.

Opozorimo pa lahko na to, da so že pred Gregorčičem bili med Slovenci pesniki, ki so imeli narodno vsebino in obvladali narodno obliko. Da ni ponarodel Levstik, se v glavnem lahko razloži iz njegove manjše pesniške nadarjenosti. Toda zakaj ni postal narodov glasnik nadarjeni Jenko? Gregorčič pa nadkriljuje vse starejše pesnike narodne šole s svojim narodnim pesniškim poslanstvom. Toda — in v tem je vse — on ima tudi gorkejšo in širšo čustvo.

Da tiči v tem glavni činitelj Gregorčičeve učinkovitosti, je zasledil Meško, ko se je vprašal: »Zakaj zagrabi ti pogosto popolnoma preprosti verzi tako močno naše duše? — Ker je vsak resničen izliv srca, kos življenja!« — »Ker je segel v globine srca in iz njega prinesel vsa skrita čustva, resnična, verna in nepopačena in jih vlił v čarobno krasne oblike, zato nam segajo Gregorčičeve poezije tako globoko v srce.«

Tukaj je globokost pesnikovega čustvovanja dobro opažena. Tudi slovenska literatura ima sijajnejše, bogatejše in umetnejše lirike, toda na svetu je malo tako resničnih, odkritih in žarkih lirikov, kakor je Gregorčič. Njegovo delo je verno zrcalo njegovega notranjega življenja, velika izpoved njegovega srca in glave; vsaka pesem je zajeta iz globin duše, za vsako stoji cel človek; v vseh se preliiva kri njegovega srca, v vseh bije žila njegove osebnosti;

v vseh kipi razburkanost, ki sega do samih korenin njegovega bitja. Nekatero pesmi lahko z estetičnega stališča grajamo; toda vse so izlivi njegovega gorečega čustva, vse so izraz njegove osebnosti — tudi bolni verzi nas ganejo in drže in celo v konvencionelno zgrajenih zveni neko posebno čustvo. Pesnenje Gregorčiču ni bilo igra, zabava, estetičen užitek, bilo mu je obtožba in svarilo, zajeto v bolesti iz najgloblje notranjosti.

Ta globina, odkritost in čistost čustva dela Gregorčiča velikega pesnika. Narodnega pesnika pa ga dela vsebina njegovega srca. Nad osebnimi čustvi odločno vladajo pri njem skupna. Redkokje (razen v tretjem zvezku, ki zavzema sploh posebno stališče) razprede pesnik v svojih knjigah privatna čustva; po veliki večini govori za celoto ali njej, se ž njo istoveti in jo vodi. Njegove privatne bolesti stopajo za skupno v ozadje, kakor tudi prašanje lastne sreče pred usodo naroda in človeštva; srce ima za to, da misli o celoti in za njo. On je brat stotisočem rojakov in vsem ljudem, trpi za njih in jih ljubi. To je prava odrešeniška poezija! Pesnik se je kot kmet in Slovenec narodil, duhovnik, kristjan je postal. To se tudi v vseh njegovih verzih čuti; narodu ali o njem govori z vročo in nežno besedo, človeštvu samo z učiteljskim, zpodbujujočim, priganjajočim tonom. V tem je zadnja razlaga njegove splošne priljubljenosti; vsak Slovenec čuje notranji, spodnji glas njegovih verzov in ga razume; ta glas je neizmerna ljubezen do naroda in globoka zaskrbljenost za njegovo bodočnost. Srečen narod, ki je imel tako gorečega in skrbi polnega sina; in srečen pesnik, ki mu ves njegov narod odgovarja s hvaležnostjo in umevanjem.

Ljubezen in lepoto Gregorčičeve poezije lahko popolnoma občuti samo čitatelj, ki ga s pesnikom vežeta skupna narodna usoda in materin jezik. Toda tudi na neslovenskega čitatelja, ki ne čuje popolnoma glasu narodnega genija, ki se pojavlja v njih, vplivajo Gregorčičevi verzi z neodoljivim čarom. To izhajajo iz njihove splošno veljavne, vzgojne, očiščujoče vsebine, iz polnote, gorečnosti in neposrednosti čustva, ki v njih diha, iz plemenite preprostosti izraznih sredstev, iz organske zveze, sijajne skladnosti vsebine in oblike. Ni pesmi, ki bi ne razgibala in ne oplodila človeka, in mnogo jih je, ki ga omamijo in zgrabijo. Simon Gregorčič je v resnici med največjimi liriki.

V ZNAMENJU SMRTI,

Res, srečno... srečno, moje si Primorje,
in vsak na té lahko z zavistjo gleda
zdaj, ko na tvoje duševno obzorje
je vstala solnc presvetlih nova čreda!

Ha, glej, moža... kako ledino orje,
pa v grlu se zatika mu beseda;
in onega omamil sen je glori'e,
da lastne se nemoči ne zaveda...

O bolnih src namišljena ekstaza
in delo brez notranjega ukaza,
kako moj duh vas neizmerno črti! —

Kot trhljih vej orumeneli listi,
ki burja s Krasa z naših njiv očisti
jih na jesen, ste posvečeni smrti...

Janko Smeec.

KNJIŽEVNOST.

IZ FURLANSKIH PEVSKIH LOGOV.

Na ono krpo evropske celine, kjer Slovani mejijo na Germane in Romane obenem, je usoda postavila Slovence. Naši neposredni zapadni mejaši so Furlani, o katerih si učenjaki še niso dočela edini, ali naj se njih govornica smatra za italijansko narečje, ali naj se z ladinskimi narečji združi v posebno romansko jezikovno skupino. Najzapadnejši Slovenci, ki živijo s Furlani v skoro poldrugtisočletnem, večinoma prijateljskem sosedstvu, razumejo dobro furlanščino in jo deloma tudi govorijo. Zato ne bo odveč, ako Slovence nekoliko opozorimo na sodbno slovstveno gibanje med Furlani.

Glavni središči tega gibanja sta Videm in Gorica. »Furlansko jezikoslovno društvo« (Societât Filològiche Furlane), ki je bilo ustanovljeno v Gorici v novembru 1919 in ima svoj sedež v Vidmu, si je nadelo nalogo, da furlanski jezik temeljito prouči, slovstveno goji, širi in izpopolnjuje. V ta namen izdaja furlanske knjige, sestavlja furlanski slovar in zbira vse, kar se v furlanščini dobrega piše, pripoveduje in poje. Izdaja tudi posebno jezikovno revijo.

Vsakoletno zbirališče mnogovrstnih in številnih furlanskih pesnikov in pisateljev je koledarsko urejevani »Zvezdogled« (Strolic), ki v prvem letniku po vojni

(1919) toži, da ne more bodočnosti razbrati iz zvezd, ker se izplačilo vojne odškodnine obeta med leti 1930-1940 in on si kot vojni oškodovanec dotlej ne more nabaviti novega ameriškega daljnogleda. Vkljub temu hoče ohraniti svoje ime, da tako počasti spomin Pietra Zoruttija (furl. Pieri Zorùt), očeta slavnihi »Zvezdglede«, ki so skoro pol stoletja romali skozi vse roke na tej in oni strani Judrija ter krepili furlansko narodno zavest.

Današnji furlanski pesniki po večini srečno nadaljujejo slavno in obsežno Zoruttijevo delo. V njihovih pesmih se verno zrcali bogata pestrost ljudskega življenja z vsemi njegovimi zanimivimi posebnostmi. Mojster v takem slikanju je zlasti Giovanin Lorenzòn («La polente»). Odlična pevca sta med mnogimi drugimi Alfonso Deperis in Bindo Chiurlo. Izmed novejših vzbuja pozornost in razodeva veliko nadarjenost Emilio Nardini.

Kot primer furlanske umetne poezije prinašamo 14. pesem iz letošnje Lorenzonove zbirke »Dan za dnem« (Di par di), str. 37:

Pluf. 'E sune une ciampane
da lontan — cui sa dulà.
Iè di ziart 'ne vite umane
che finis di tribulà.

Ze lancur muri t'un' ore
quanche il zil al è innulat
e la ploè 'e cole 'e cole
cum chel estro disperat.

Oh, une grazie, si, domandi
— nome che' — pal ùltin di:
che 'l soreli un rai mi mandì
sun chel pont c'o ài di muri.

Prevod:

Dež. In vanj brni zvonjenje
daleč tam — kdo ve odkod.
Spet človeško je življenje
dokončalo težko pot.

Bedna smrt, komur odbije
zadnja ura, ko nebo
neugnano lije, lije
do brezupa žalostno.

Eno milost v duši skromni
prosim za poslednji dan:
z enim žarkom se me spomni,
sonce, ko bo pot končan.

Giov. Lorenzon pozna dobro tudi jugoslovenske kulturne razmere in zlasti slovensko književnost, ki ji z italijanskimi prevodi naših najboljših slovstvenih del utira pot v Italijo; prevajal je Prešerna in zdaj prevaja Cankarja (Lepa Vida, Hlapec Jernej).

Dr. A. Budal.

DVA PREVODA.

Pobožen.

Mesec mi sveti na postelj —
oči mi bedè,
v mesečini počivajo sklenjene
moje roke.
Moja duša je tila, vrnila
se je od Bogá,
in srcé ima misel le eno:
ti in sreča tvoja. —

Gustav Falke.

Iz „Vigilij“.

Bledo polje počiva že,
le srce mi še bdi;
večer pa prek zaliva že
si jadra rudeči.
Sanjava ti vigilija!
v pokrajini je noč,
in mesec, bela lilija
cvete iz njenih rók.

Rainer Maria Rilke.

UMETNOST.

Razstava bratov Kraljev. Ljubljana ima ambijent. O seveda ga ima. Tudi svoj posebni mentalitet ima, da se izražamo po novo. Toda to dvoje je v tem slučaju tako nekaj posebnega, tako značilnega za Ljubljano, da ji ne najdeš para. Po drugih mestih svetá se trgajo ljudje poleg vstopnic za operete in kinogledališča tudi za vstopnice za drame, za razstave, za koncerte. In če sede ljudje po gostilnah, je to odstotek ljudi, ki ne najde drugega razvedrila vsled tega, ker se kulturno še ni toliko povzpel. In naj se zgodi karkoli, sprejme občinstvo z živim interesom, zasleduje stvar, je sprejme ali odbije, po njem se pretaka kri. Ljubljana pa je mrtvilo starca, ki ne prenese niti krika kolporterjev, ne cirkuške godbe, ne futuristične pesmi niti moderno sliko. Ono je mesto dolenskega cvička pobarvano s prastaro duševnostjo študentovskih mater kljub vsemu liberalizmu in čudim se samo, da najdejo ljubljanski futuristični pesniki v tem blatnem zapečku slovenske lenobe motive za svoje pesmi, ki so dijametralno nasprotje tega, kar se krog njih giblje in vrši. V znamenju tega mrtvila se je vršila tudi zadnja razstava bratov Kraljev v Jakopičevem paviljonu. Tistih par ljudi pride, pogleda slike in gre. Listi prineso notice — nič več, morda z eno izjemo. Nihče ni za njihče proti. Par slik manjše vrednosti je razprodanih. Razstava se zapre in pravde

je konec. — Brata Kralja naj ne bosta razočarana. To se ni zgodilo ne prvič ne zadnjič in ne samo njima, ki sta pridna in plodovita, da v nekaj mesecih izgotovita število slik za novo razstavo. V podrobnosti te razstave se ne moremo spuščati. Omenimo, da sta razstavila nekaj silno krepkih del, ki kažejo novo pot v sliki in skulpturi, tudi lesorezov in radirank je bilo mnogo; Tone Kraj je pokazal svoje načrte za poslikanje cerkve v Premu na Notranjskem, ki jih je že izvršil na mestu, poleg tega sta razstavila v desni sobi celo vrsto prizrčnih, deloma naturalistično slikanih igrač, ne brez umetniške vrednosti — nekatere so bile celo zelo lepe — ki so našle največ odjemalcev. Kljub leni Ljubljani gresta umetnika svojo pot z vero v svojo umetnost. To jima jamči uspeh.

F. B.

ČIČERIN.

Brez dvoma je dosegla ruska delegacija na genovski konferenci velik uspeh in dvignila tudi moralni ugled Rusije, ki jo je gledal zapad vedno skozi prezrno

pretiranih in zlaganih poročil. K temu je mnogo pripomogel vodja ruske delegacije Čičerin, ki je s svojo bistroumnostjo in odločnim nastopom pokazal svetu, da govori v imenu 120 milijonov ljudi. Sodijo, da je on edini, ki je odnesel resničnih uspehov z genovske konference.

FUTURIZEM.

F. P. Marinetti v Trstu.

V gledališču Politeama Rossctti je priredila družba italijanskih futuristov (Marinetti, Congiullo, De Angelis) dne 4. febr. t. l. gledališki večer, posvečen futurizmu, prav za prav novi vrsti sintetične drame, takozvane: Il teatro della Sorpresa. Večer je bil v resnici futurističen. Razpoloženje kakor na fronti. Na odru je bilo vsega v izobilju: futurističnih dram in kričanja, pesmi in zelja (navdušeno občinstvo je namreč svoje ljubljence obmetavalo z najrazličnejšim blagom!) psovki in aplavza i. t. d. Nekje na galeriji so se celo stepli zaradi lepote in dobrote futurističnih del. Sredi tega vsepšpšpnega kaosa pa je ponosno kraljevala simpatična postava kolovodje futurizma, F. T. Marinettija, ki je skušal obvladati razgrajajočo publiko zdaj z malomar-

no, prezir izrazajočo gesto, zdaj z razumno, razjasnjujočo besedo, potem spet z žgočim, izivajočim sarkazmom, a uspel ni! Vojna je trajala vse do popolnega izčrpanja dolgega programa tega večera.

Drame, ki smo jih videli ta večer (če jih smem tako imenovati?) so okleščene vse »nepotrebne«, doslej običajne šare, t. j. nimajo ne pravega, logično razpletenega dejanja, v njih ni razumnih dialogov, niti nikakršne čustvenosti. Če me vprašate po ideji, vam je ne morem povedati, ker je nisem mogel nikjer zaslediti.

Vzemimo n. pr. »Improvizacijo« F. T. Marinettija. Scena: Soba. Po njenih stenah futuristični čiri-čari. Nastopi družba pijanih bratcev, ki jih je prijatelj privlekel s seboj na dom. Smejo se, govorijo v paradoksih. Nekdo poljubi prijateljstvo ženo. Ta ga zadavi, za šalo ga zadavi. Iztreznejo se, in da bi skrili dejanje, sklenejo, naj se mrlič izloži na železniškem tiru. Odneso ga. Morilec zre skozi okno za njimi. Mimo mrliča pride voznik z vozom, pobere ga in odpelje. Takrat začuješ z odra: »Res, imenitna je naša pogrebna organizacija!« — Krasna, prekrasna drama! Vedeti je treba tudi, da je vsa reč opravljena v dveh, treh potezah: podano je dejanje, karakterizirane so osebe. naslikan je ambijent, tako da traja drama največ 3-4 minute. Takih umotvorov smo videli menda pet. A vse po istem kopitu.

Nič boljše niso bile pesmi, plesi in pa (kako bi pa »teater« brez tega!) kabaret. Poze dosti, pameti nič!

Potem so naši futuristi razkazovali še nekake tabele in priprave, s katerimi bo mogel človek uživati tudi s tipalnim čutom. Ta nova umetnost se zove: taktilizem. O tem tipanju pa je bolje, da ne govorim naprej.

Za futuriste, ki so v reklami, kreganju in rušenju res pravi mojstri, je bila bilanca tega večera taka: Gledališče + človek + 2000 = 20.000 lir; zame pa se je izprevrгла v nastopno formulo: pričakovanje + razočaranje = prazen žep — 10 lir.

J. S.

NARODNA PESEM.

Kaj pomaga človeku...

(Ž a g a.)

1.

Kob' mov vsega sveta blaga,
kdor nima večniga Boga;
je tajšen velek siromak,
da ga na svetu nima 'n tak.

2.

Kob' mov vsega sveta časti,
kir božje ljubezni neč ni:
o človek glej kako živiš,
da se Boga neč ne bojiš!

3.

Oj tamo sta ne poti dve,
v nebesa 'dna, 'dna v peku gre,
o človek ti, spremisli prov,
katero bodeš lih ti mov!

4.

V nebesih je večno veselje,
o Bog nam dajte prit' gor v nje,
Tam ne boš lačen, ne žejen
in tud ankuli žalosten.

5.

Tu pekli je večno verinje,
na večni čas je trpljenje.
Noter ne boš ankul vesel,
dalih boš žalost vso prejel.

6.

Ti boš preklinjov žlahto vso,
očeta, tud' mater tojo,
le cajt no uro kse ti rodiv,
za greh si ti pekov dobiv!

7.

Ješež nam bo na strani stav,
Ješež nam bo to sodbo brav:
Jovbè, jovbè po tej smrti
naš bo Bog sodiv u večnosti!

Zapisal A. Filipič.

KVLTVRNI VESTNIK

SVIT NOVE EVROPE.

NA najbolj razširjenih legend Bretonije je ona o mestu Is, ki ga je, v neznani dobi, požrlo morje. Ljudstvo kaže na raznih odsekih obrežja temelje tega pravljničnega mesta; in ribiči vedo pripovedovati najbolj čudne zgodbe o njem. V viharnih dneh — zatrjujejo — je videti na brazdah valov vršiče cerkvenih zvonikov.

Ko so dnevi tišine, se sliši vstajati iz prepada odmev zvonov, ki pojejo himno dneva... Često se mi dozdeva, da imam na dnu srca mesto, ki pozvanja z zvonovi, namenjenimi, da kličejo h božjim službam vernike, ki niso razpoloženi, da bi jih ubogali. Včasih se ustavim, da prisluškujem tem trepetajočim zvokom, ki prihajajo, zdi se mi, iz neskončnih globčin, kot da bi bili glasovi iz drugega sveta.

Te otožne besede, je zapisal Ernest Renan, pisatelj polznanstvene povesti »Življenje Jezusovo« in značilni zastopnik bogotajske meščanske dobe, ob zatonu svojega življenja. Je to krič prevaranega srca. Vsa Evropa bi ga mogla odkritosrčno ponoviti. Na dnu srca onih množic, ki z vsemi silami koprniijo proti izhodu iz te mračne dobe, je pogreznjena velika krščanska cerkev. Zamolčko pozvanjajo v njej zvonovi in oznanjajo novo dobo, ki bo socialna in morda tudi krščanska. Pomenljiva znamenja potrjujejo to dejstvo. Kdor meri razvoj po mesecih in letih ali po številni moči raznih pokretov, bo slep zanie.

Če pa gledamo z vidika stoletij na prevrat v mišljenju, ugotovimo, da stojijo vodilne sile bodočnosti že na mostu med meščansko-materialistično in socialno dobo. Le nekatere velike mejnike med dobama naj orišemo.

Ko je Evropa, pokrita z ranami, izšla iz svetovne voine, je začela iskati krivce svoje nesreče. Zasedovati moremo dolgo in bolešno pot, ki so jo morala prehoditi ljudstva, predno so poznala, kdo je glavni krivec. Najprej so govorila ljudstva: Mir med narodi! Ta klic je udaril na dan iz trpljenja, ne pa iz globoke zavesti, da nosijo vsi narodi solidarno težko krivdo na vesti. Evropa je čuvstvala tako kot morilec: Zakaj sem vendar ubil človeka; ah, dvajset let bom moral trpeti! Če

so pa narodi iskali krivcev, so valili krivdo eden na drugega. — Kriv je cesar Viljem, krivda je na angleškem imperijalizmu, na nemškem militarizmu, na carskem vladohlepju, — tako so si posamezni narodi umivali roke.

A v notranjosti narodov samih je vstal tožnik. Od vladajoče meščanske plasti tlačene delovne množice so se dvigale: Ti naš domači, ti nemški, francoski, ruski, angleški... mednarodni duh kapitalizma, ti mednarodno stremjenje, tlačiti šibke, ti si kriv! Ti osrednja in gonilna sila naše dobe, ti si morilka! Ljudstvo pa, ta tihi delavec, je nedolžno. Kapitalistični razred vseh narodov je pravi in edini krivec.

Že se probuja vest sveta. A še je mnogo laži v tej obtožbi proletarijata proti gospodujočemu sloju. S trdno logiko je stopilo pred obraz proletarijata porogljivo vprašanje: Če je duh te dobe, kapitalizem in imperijalizem, kriv vaše nesreče, vas vprašam: Kdo je ustvaril tega duha? Vi vsi! Tisti, ki so ga učili, ga utelesili v državi in tisti, ki so ta duh podpirali: pa tudi oni, ki so ga trpeli, h niemu molčali in vi vsi, ki ga niste z vso silo in doslednostjo pobijali, četudi vam je glas krščanskih idej veleval, iti v boj proti zlemu duhu meščanske dobe. Mi vsi smo sokrivini nesreče sveta.

Prvi velik mejnik med dobama je to spoznanje, ki vedno bolj prodira v vest evropskih ljudstev. Z biči lakote, brezposelnosti, revščine jih je meščanski sebični duh prisilil, da obsodijo njega in sama sebe. Že ponehujejo tožbe: Kaj so nam storili! in dramati se zavest: kako globoko smo padli, kako krvava krivda teži na nas! In iz tega kesa v vesti najboljših v svetu se izvija še motna, a krepka volja: Hočemo vlti v telo Evrope novo dušo.

Če naj doženemo, kakšna bo duša nove evropske zajednice, se moramo poglobiti v stvarno duhovno stanje sedanje Evrope. — Osrednja misel te liberalne, kapitalistične dobe je brezredna svoboda. Svoboda v tem zmislu pomeni, da v sredini dobe ni več skupine večnoveljavnih resnic, ki urejajo življenje posameznika in socialnih edinic (družine, stanu, plemena, naroda, organizma narodov). S tem, da so si evropska ljudstva osvojila to idejo, so uničila magnet, ki je združeval in uravnaval vse sile evropske enote. To živo srce v sredini je bila krščanska misel. In z zmago liberalne, kapitalistične ideje je zgubilo krščanstvo organizatorni, vse življenje Evrope objemajoči vpliv. Enota Evrope se je razsula.

Svoboda v verstvu je rodila velike razkole v krščanski cerkvi; protestantizem je prvi sad liberalne misli.

Ta ideja je razdejala temeljno enoto vede. Slednjič je prodrla ta misel tudi na družabnem polju: razbila je samostojne socialne enote (stan, pleme), in je dala podlago in rast kapitalizmu, ki ni nič drugega kot neomejena gospodarska svoboda.

Da strnemo ta kratki oris sodobnega duha: glavne poteze v obrazu te dobe so splošen razkroj verstva, vede, gospodarstva, življenja med narodi in socialnih enot! — Svetovna vojna in vse zlo, ki še lije iz nje, ni nič drugega kot zrel sad na tem drevesu.

Vodilne sile nove dobe pa so zapisale na svojo zastavo besedo: *Sinteza*. Po dobi splošnega brezredja in razpada naj nastopi doba splošne organizacije. Zopet moramo v novih oblikah organizirati socialne edinice. Organizirati moramo gospodarstvo ljudstev, ki je v sedanjem redu razdrobljeno v milijone neomejenih zasebnih gospodarstev, in zato je brez smeri, izročeno slepemu slučaju in sebičnosti onih, ki imajo krepke komolce in mrtvo vest. V notranjo duhovno in zunanjo pravno enoto moramo združiti narode, da bodo v eni družini enakopravni bratje, katerih vsak vrši posebno, nenadomestljivo nalogo.

Drugi mejnik med meščansko dobo in socialnim vekom je to stremjenje po sintezi. Dva mogočna tokova se hočeta zlititi preko razvalin Evrope v socialno dobo: Krščanstvo kot veliki združujoči moralni nauk in socializem vseh strui kot organizatorična sila gospodarstva in družbe. Krščanski Rim in Moskva. Prepadi, ki danes delijo te dve sili, so zelo globoki. Menim pa, da niso nepremostljivi; ker vidna so že znamenja, da se bo socializem v življenju, bojih, zablodah, porazih prepričal, da mora sleči materialistični plašč, ki si ga je bil izposodil iz oblačilnice meščanske družbe. Ko se bo to zgodilo, bomo stali že na tleh socialne dobe: ker takrat bo dovršen prevrat v mišljenju in istočasno in nujno tudi prevrat v zunanji uredbi družbe.

Že danes pa moremo pokazati na kali novih нравnih prvin, ki se porajajo v naročju socializma samega. Iz stalnega dnevnega sodelovanja delovnih množic, iz življenja v organizacijah, iz tovarn, iz skupnih bojov za pravice lastnega stanu se je dvignila nova vrsta zavesti o skupnosti, novo socialno mišljenje. Naj govori ta le dva primera! Delavec, ki prelomi stavko, v očeh tovarišev ni samo nesnameten, ker dela proti lastni koristi, ampak zloben, krivičen, ker je poteptal stanovsko solidarnost. Najbolj močno je pa pognalo to socialno mišljenje v delu ruskih in nemških kmetov in delavcev. Človeka presune, ko sliši, da stotisoči Rusov delajo 2—3 ure na dan več, da rešijo od lakote mučene ljudi. Vrsta takih dejstev nam iz-

pričuje, da rastejo iz življenja modernih delovnih množic samih močne prvine nrvnosti. Vemo in dokazali smo, da te prvine, ki so sad gospodarskega sožitja in sodelovanja, same ob sebi niso dovolj močno žarišče, okoli katerega bi se zbrali narodi in druge socialne edinice v dovršeno enoto. Toda ti čisto novi viri socialnega mišljenja so nam priča, da se hočejo najboljše sile sveta odtrgati od meščanske liberalne miselnosti. Od zgoraj lijoči tok krščanskih idej in iz dnevnega sožitja delovnih množic rastoča nrvna zavest se morata združiti, da se socialno mišljenje utelesi v vsem življenju. Danes se socialno mišljenje že krepi: to je tretji mejnik med liberalno - kapitalistično in socialno dobo.

Zavest, da je svetovna vojna zlo, ki je nastala iz skupne krivde, zlo ki ga je mogoče sežgati le s skupnim kesom in z obnovnim delom, izvršenim v solidarnem duhu; — zavest, da mora po dobi razkroja nastopiti doba sinteze; — in slednjič naraščajoče socialno mišljenje: To je zarja nove Evrope. Za hrptom mlade Evrope žari svetovna vojna, kot visok svetilnik. Njegova luč osvetljuje ljudstvom pot: Ven iz kapitalizma, ven iz plitkega materializma na nova tla bolj krščanske, bolj pravične, socialne dobe. Žive sile bodočnosti vidijo to pot. Vedro in pogumno odgovarjajo trohnečim plastem sodobja tako kot je meščanu Ernestu Renanu odgovoril vnuk Ernest Psichary:

Vaša doba je nesrečna epizoda. Mi jo preskočimo in jo zatremo, da navežemo nit zgodovine, ki jo tvorite danes, na krščansko zgodovino naših očetov.

SOCIOLOGIJA IN VERA IZZA 19. STOLETJA. IVAN REJEC.

IV.

ZAHAJAJOČI 18. vek je vzhajajočemu 19. zapustil v področju filozofije dvom za dedščino. Oče temu razjedajočemu dvomu je bil Anglež David Hume (Hjum — † 1776.) Ta je po svoji teoriji znanstveno izsledovanje omejeval na proučevanje redovitih odnosov med čutnimi pojavi ter je tako vedo nazval »induktivno«, postavljajoč jo v nasprotje s sporočeno metafizično filozofijo. Francoza D'Alembert in Diderot sta ta način umovanja spojila z metodiko izkustvenega matematično-fizikalnega izsledovanja ter sta tako ustvarila tisto površno filozofijo izkustvenih ved, ki bistveno še danes živi kot »prirodoslovni nazor o svetu«. Bila je slovita »Encyclopédie«, ki je nesla to filozofijo med množice evropskega izobraženstva ob sklonu 18. veka. Na njen temelj je nasnoval svoje delo August Comte, o katerem sem spregovoril v drugem delu razprave.

Na Nemškem je začetek 19. veka doživel ogromno razsulo ponosite Hegelove filozofske spekulacije. Tudi v miselni praznini, ki je temu dogodku sledila, je zakraljeval dvom, iz dvoma pa se je razpasel materializem. Karol Vogt, Büchner, Moleschott, Ludvig Feuerbach so ga oznanjali poslušnim množicam kot edino resnico, ki je vredno pribežališče človeškemu umu. Tvar — materija — je sama po sebi neposredno podana in umljiva naloga znanstvenemu izsledovanju: vse drugo je prazna spekulacija. Materialistično formulo, pripravljeno po Feuerbachu, je Karol Marx prenesel na področje zgodovine in sociologije, in je s tem ustvaril materialistični nazor o zgodovini ter podal pobudo za materialistično zgodopisno metodo.

V vseh znanstvenih panogah prirodoslovnih in duhoslovnih je v tisti dobi zavladal žestok odpor zoper vsako metafizično filozofijo in vzporedno tudi zoper religijo. Samo izkustvo, sama pozitivna dejstva naj veljajo. Zato se je smatrala filozofija prirode, tembolj še metafizika za romantično sanjarstvo, filozofija prirodnega prava in etika, zasnovana na npravstveni ideji in religiji, za ničevne gradbe v zraku. Zgolj eksaktno prirodoslovje, zgolj pozitivno državno pravo, zgolj opisna etika se je priznavala. Metafizično umovanje se je obsojalo za izmišljotino ter je samevalo v tesnih mejah vernega katoliškega kroga.

Kako zelo je mehanistično mišljenje vladalo tudi odlične duhove še v začetku druge polovice 19. veka, naj ponazorita sloveči imeni Du Bois Reymond in Helmholtz. V slavnoznanih govorih o »Mejah spoznanja narave« in o »Sedmih ugankah sveta« je Du Bois Reymond pred berlinsko Akademijo označil vznik življenja iz nežive snovi za zgolj zapleten fizikalen problem. Enakih misli je bil Helmholtz: njemu fiziologija ni bila nauk o življenju, ampak zgolj nauk o finih električnih, optičnih, akustičnih in podobnih aparatih. — In vendar sta še Du Bois Reymond in Helmholtz odklanjala grobi materializem, kakor so ga učili Feuerbach, Büchner, Vogt in Moleschott, ki so najbolj pusti mehanizem napihovali v vesoljski nazor in so tudi v človeški misli gledali samo fosforisciranje možganov.

Toda Darwin je bil z naukom o naravnem plemenskem izboru, po katerem naj bi se bile razvile vse organske vrste na ta način, da je v medsebojnem boju za obstanek vselej preživelo, kar je bilo sposobnejše in krepkejše tako prevzel duhove tedanje dobe, da je starajoči se materializem od tod zajel nove življenske sile in podaljšal dobo svojega kraljevanja za nekaj desetletij.

Tudi materializem, ki ga Marx, Engels in tovariši uporabljajo v sociologiji, ni stare grobe vrste. Kautsky v spisu: *Etika in materialistično umevanje zgodovine* (*Éthik u. material. Geschichtsauffassung* 79) priznava, da mate-

rializem ni pravo ime za socialdemokratsko nazoriranje, bolj točno da bi bilo ime dialektični monizem. Toda, pravi, treba ostati pri besedi materializem. Zakaj? Zato ker izza časa, odkar je zavladalo krščanstvo, je materializem bojna filozofija zoper vodilne oblasti, kar bi se z besedo monizem zabilo.

Na Francoskem je ob istem času sijajno zastopal in razširjal pozitivizem Comteov najodličnejši učenec Émil Littré ter mu pomogel do veljave med učenjaki, politiki, v šolstvu in umetnosti. Francosko miselnost tiste dobe je dobro označil mnogo znani Zola, ko je zapisal v knjigi o Eksperimentalnem romanu (*Le roman expérimental* [Paris 1880] 52): »Metafizični človek je mrtev, človek-filozof pa nas postavlja na čisto nova tla«. Naturalizem je človeku brez lastne volje in brez pridržka izročal zakonom žive in nežive stvari. Čim strožje se je naturalistični umetnik izogibal vsega, kar bi javljalo duha in njegove sile, tembolj zanesljivo je mislil, da je zajel resničnost.

Taka je bila tista dolga doba 19. veka, ko so sociologija in večina njej pridruženih ved preživljale mladostno dobo obstanka. Bil je čas neprijazen vsem duhovnim stremljenjem, sovraženi veri in cerkvi. Duhovne vrednote niso našle umevanja niti priznanja.

In vendar je že leta 1891 Nемец Hermann Bahr mogel pisati zlasti vsled pojavov v francoski umetnosti o »Premagovanju naturalizma«. Resnično, ne le v umetnosti, ampak tudi v drugih panogah kulturnega življenja so se množila in krepila dejstva, ki so neoporečno pričala za okret izobraženega človeštva proti kraljestvu duha. Tega okreta so se naglo in obilno udeležile tudi sociologija in vse vede, ki jej služijo ali jo dopolnjujejo.

Debele knjige kulturne zgodovine bi se morale napisati in so deloma že napisane, ki bi pripovedovale, kako je ta duhovni prevrat prišel in kako se je vršil.

V obsegu kratke razprave je mogoče kvečjemu naznačiti nekatere iz celokupne slike krepko se odražujoče momente, ki so v tem ogromnem kulturnem pokretu neposredno izhajali iz delavnice socioloških ved ali pa so nanje določno vplivali.

Pred vsem je bilo pomlajeno delo katoličanov v 19. veku, ki je sicer polagoma, vendar trajno in izrazito prekvašalo starajočo se materialistično kulturo, dedovano iz 18. veka. Na Francoskem so katoličani s prvovrstnimi močmi posegali v sociologijo in politiko, v zgodovinske in prirodne vede. Demokrasko - politično in religiozno - apologetično delo Lamennaisa, Montalemberta, Lacordairea je sprožilo katoliško duhovno - socialno prerodno delo, ki se ni več pretrgalo do danes. V hierarhiji se je po duhu, svetosti in odločnosti odlikoval orléanski škof Dupanloup, v katerem so sredi veka gledali francoski katoličani svojega voditelja. V edam so dali katoličani najodličnejše delavce; naj imenujem le nekatere starejše: zgo-

dovinarja Ozanama in Lenormanta, matematike in prirodoslovce: Cauchyja, Leverrierja, Ampérea, Pasteura — sama imena, ki značijo prave mejnike v zgodovini znanosti. Najsijajnejše pa so se izkazovali francoski katoličani v misijonstvu in dobroti; naj navedem le dve imeni, ki ostaneta večni v zgodovini dejanske ljubezni do bližnjega: p. Damien Deveuster, apostol bolnikov gobavcev, in msgr. Lavigerie, veliki apostol afriških sužnjev in boritelj zoper suženstvo.

Na Nemškem se katoliški prerod naslanja na ime velikega Jožefa Görresa, ki je bil mnogo let profesor zgodovine v Monakovem, kjer je vzgojil krog znanstvenikov, socialnih in političnih delavcev. Leta 1838 so si zasnovali glasilo: *Historično politične liste*, ki so bili skozi pol veka ognjišče katoliške misli in akcije na Nemškem ter so se vzdržali do danes, dasi ne prevladujejo več toliko s svojim vplivom. Iz tega zametka se je razrastlo mnogovejnato in bogato delo nemških katoličanov. V politični in socialni akciji so bili sposobnejši od Francozov; imeli so dobre voditelje: škofa Kettelerja, Windhorsta, Petra Reichenspergerja, Mallinckrotda. »Ljudsko društvo za nemške katoličane« in druge socialno politične ustanove s središčem v München - Gladbachu so postale vzori za vse katoliške organizacije na svetu.

Novodobni kapitalizem v zvezi z liberalizmom je bil pokopal srednjeveško krščansko kulturo — socialno, umetniško in znanstveno — pod globoke plasti zaničevanja in predsodkov. V ta grob je bila s tedanjjo kulturo vred padla tudi katoliška vera, ki je bila njena mati. Romantika, ki je šla v prvi polovici 19. veka kakor pomlad skozi vse evropske narode, je obrnila njih oči v srednji vek, in strmečim pogledom so se pojavljale umetniške vrednote, za njimi socialne in politične, končno znanstvene, ki očitno dosegaajo in neredkokdaj presegaajo sorodne vrednote današnjih dni. Vsemogočni liberalizem, ki v svoji kratkovidnosti ni hotel pogledati preko par stoletij nazaj, je moral v mnogih področjih kulture prepustiti prvenstvo čisto drugačnemu duhu in njegovim tvorbam iz davnih časov, katere je hotel vreči v večno pozabo. Kakor je pa rastle čislanje srednjeveške kulture, tako je vzporedno rastle ugled in vpliv katoliške vere in cerkve, ki sta njo ustvarili.

Tudi pravični znanstveniki iz pozitivistične ali materialistične šole, ki so najdeno resnico nepristransko prikazali, so mnogo prispevali k upostavitvi resnice nad liberalne laži. Najvišji nasip laži in predsodkov, ki so ovirali prost razgled v krščansko dobo srednjega veka, v vrline njenega socialnega in političnega ustroja, so bile nagrmdile reformacija 16. veka in obe veliki revoluciji: na Angleškem v 17., na Francoskem v 18. veku. Zato imajo neprecenljive zasluge tisti zgodovinarji, ki so te nasipe z znanstvenim izsledovanjem porušili ter odprli resnici prosto pot. Legendo o nemški reforma-

ciji je zrušil katoliški duhovnik in zgodovinar Ivan Janssen z delom: *Zgodovina nemškega naroda izza konca srednjega veka* (zv. I-VIII); brezmejne čestilce francoske revolucije je streznil Comteov učenec Hippolyt Taine z delom o Početkih sočasne Francije (2.e partie: *Le Révolution*. I-III). Popolnoma je odtrgala revolucija angleški narod od katoliške preteklosti ter mu zastrla pogled vanjo. Bil je pisatelj in pesnik Carlyl, ki je z ostro kritiko sočasnih razmer in s sijajnimi slikami iz junaške davnine rojakom obnovil zmisel za njih veliki srednji vek. Pri tem delu mu je neumorno pomagal prijatelj John Ruskin, zgodovinar umetnosti. Pijonirsko delo teh protestantov so izpopolnili veliki konvertiti h katolicizmu, zlasti najodličnejši med njimi, kardinal Newman. Tako se je evropskim narodom zopet razbistril in razširil pogled, da so zaznavali pozabljene duhovne in socialne vrednote in celo gospodarske oblike, ki so ležale onstran ozkih mej novodobnega liberalizma, ki je tako tesno vezan v gospodarstvu s kapitalizmom, v filozofiji z materializmom.

Ne smemo še pozabiti docela spremenjenega lica še dveh drugih kulturnih področij, ki sta vplivali na preokret socialnih ved, to sta biologija in filozofija. — Že večkrat smo v teku razprave videli, kako je biologija naravnost do jedra prešinjala sociologijo, zlasti z darwinistično teorijo. Odlični sociologi so uporabljali za obravnavo svoje vede nekako biološko metodo in biološki sistem, n. pr. Schäffle v velikem delu *Bau und Leben des sozialen Körpers*. Naravno je torej, da je pomenila osvoboditev biologije izpod darwinističnega jarma obenem tudi veliko svobodo za sociologijo. Ta osvoboditev se je v učenih krogih popolnoma izvedla: biologija je danes prosta darwinizma. Pri tem osvobodilnem delu so zopet sodelovali vsi kulturni narodi: Angleži (Romanes), Francozi, zlasti pa Nemci. Ernst v. Baer, Albert Wigand, v zadnjih desetletjih Oskar Hertwig, Johann Reinke, Hans Driesch so vodilna imena v biologiji, ki se strinjajo v zametanju darwinističnega mehanizma ter soglasno sprejemajo organizem imamentne vodilne sile razvoja: to je namestu mehanizma zopet teleologija. In tisti od njih, ki so dosledni misleci (Baer, Reinke, Driesch), razumejo, da jim kaže ta resnica njihove strokovne vede neizbežno pot k osebnemu nadsvetnemu Bogu.

Velik prevrat se je izza Comteovih in Marxovih časov izvršil v filozofiji. Vsi zgodovinarji soglašajo, da je materializem, ki je bil pred sto leti vsevladen — danes mrtev. Zato Paul Göhre (*Drei Monate als Fabrikarbeiter*), še odločneje pa Ad. Harnack očitajo socialdemokratskim teoretikom, da so znanstveno zaostali, ker še snujejo svoj vesoljski nazor življenja na materializmu. Temu očitku moderne filozofije je odgovoril že Engels (*Feuerbach* 19), češ, da je način, kako hoče kantovski monizem premagati materializem, sama hinavščina: s šib-

kimi znanstvenimi sredstvi gre zoper materializam, za hrbtom ga pa sramežljivo spet sprejema. V teh besedah je veliko resnice. Razne struje moderne filozofije so složne v zametanju materializma kot spoznavnega počela in vesoljske ideje, a vendar krožijo v sponah monizma, ki se većinomina ne dviga nad biologistično razino. V teh pogojih se ne morejo polno uveljaviti ideje človeške samosvoje osebe, svobode volje, odgovorne dejavnosti, nadsvetnih etičnih ciljev. Brez teh idealov pa človek, stoječ v trdnem boju življenja, nikdar ne bo premagal materializma, ki daje življenje ne samo socialni demokraciji, ampak tudi — kapitalizmu.

Ne da bi popolnoma zanikal zasluge moderne filozofije, ki je Kantove smeri, v boju zoper materializam, moramo vendar poudariti, da je imela večjo zaslugo novopoživljena kršćanska filozofija, ki so jo jeli gojiti vsi kulturni narodi. Ta filozofija je dala miselno osnovo kršćanski sociologiji in kršćanski socialni akciji, ki se je morala odkraja sicer omejevati na privatno iniciativo, ker so bile države v oblasti liberalizma. Vendar je vpliv te filozofije že segel tudi v zakonodajo in upravo zlasti v Nemčiji, Belgiji, in raste povsod tam, kjer se katoličani politično in socialno udeležujejo. — Da niso brez pomena tudi idealne filozofske smeri, ki se goje zunaj strogo kršćanske šole, kaže dejstvo, da je eden najpomembnejših nemških kršćanskih socialistov. — Maks Scheller, izšel iz Husserlove šole.

Tako se je v moderni miselnosti pripravil preobrat od naturalizma k idealizmu. Na tako pripravljenih tleh sta se mogli najti za skupno uspešno delo dolgo odtujeni sociologija in kršćanska vera. O tem še v zadnjem odstavku razprave.

NAČELO U POLITICI.

DR. ST. BRAJŠA.

Edino načela dajejo politiki pravost. Dr. A. Mahnič.

BEZ sumnje se Evropa nalazi danas u političkoj trzavici. To nam je najočitije pokazala genovska konferenca. Predsjednik jugoslavenskog novinarskog udruženja u Beogradu Dušan Nikolajević, veli, da je genovska konferenca pokazala, da se Evropa nalazi ne samo u krizi, već da je već u dekadanci (Vtisi z genovske konference. Slovenec 14. maja 1922. br. 110.). Svatko, koji se zanima za javni život, pitat će, kako to, da se evropski politički život nalazi u krizi, da, kakko to, da ta kriza pokazuje očite znakove dekadanse. Na to pitanje ne će nam biti teško odgovoriti, ako promotrimo malo dubije sile, koje giblju evropskom politikom. Koje su te sile ili još bolje: koja je ta sila, koja pokreće evropskom politikom? Egoizam! Duh egoizma vladao je i genovskom konferencijom. Zapadne velevlasti htjele su da materijalno iskoriste Rusiju, a i ostale manje evropske drža-

ve, koje su o njima ovisne. A egoizam jest beznačelan, egoizam ne trpi načela, egoizam lovi u mutnom. Evropska politika jest egoistična, a zato beznačelna. Zato i prihvaćam tu priliku da razjasnim, kako prava politika mora biti načelna, i to načelna u smislu, da se drži pravih, istinitih načela, jer bi mi tko mogao reći, da je i egoizam načelo.

Da, i egoizam jest načelo, ali krivo, nemoralno načelo. Egoizam nije i ne može biti načelo. Načelo jest misao vodilica u javnom i privatnom životu, a jasno je, da egoizam ne može biti takva misao vodilica.

A da li politika mora uopće biti načelna? Moderni političari zabacili su svako načelo, koje bi ih vezalo u političkom djelovanju. Politika — vele oni — nije ništa drugo nego spretno izrabljivanje političke situacije. Kao što vješt trgovac mora znati izrabiti konjunkturu, t. j. stjecaj ugodnih prilika, tako mora i političar, ako hoće da računa na uspjeh, okretno iskoristiti politički momenat. A načela? A moral? Moderna politika jest politika uspjeha. A politika uspjeha se ne obazire na moral. Glavno je, da se postigne stanoviti uspjeh. Prosudjujući djelovanje zastupnika političara par excellence — moraš istražiti, da li je njegovo djelovanje postiglo stanoviti uspjeh, a nipošto izpitati kakvim je sredstvima dašao do tog uspjeha. I tako moderna politika pliva sasvim u vodama najčistijeg makijavelizma.

Nikola Machiavelli (1469—1527) je u svojoj knjizi »Il principe« (prvi put tiskana godine 1532.) sasvim podredio vjeru i moral državnom interesu. Knez ne treba da se obazire na vjerske i moralne norme, ako to zahtjeva njegov interes. Machiavelliu je država sama sebi svrhom. Stoga može država upotrebljavati sva sredstva, bilo dobra bilo zla, samo ako služe državnom interesu. Istina je, da je krijepost sama na sebi nad opačinom, ali budući da su ljudi većinomina opaki, ne može ni knez biti uvijek krijepostan. Da, opačina može biti tu i tamo u državnom interesu, može biti u skladu sa svrhom države. Laž, prevara, izdaja, čak i umorstvo je knezu u danim momentima dozvoljeno. Tako je Machiavelli sasvim odijelio politiku od vjere i morala, ili da govorim modernom terminologijom, emancipirao je politiku od vjerskih i moralnih spona.

I moderna politika je potpuno prihvatila Machiavellijeve nauke samo u drugoj formi. Moderni političar se naime postavlja na sasvim komodno stanovište, te luči javni moral od privatnoga. U privatnom životu te vežu vjerske i moralne norme, no u javnom životu kao političara vodi te samo misao, da bi je taj ili onaj tvoj čin svrsishodan ili ne, da li ćeš na ovaj ili na onaj način postići stanoviti uspjeh ili ne. Ako misliš, da će ti koristiti, možeš protivniku lagati, možeš ga prevariti, uopće možeš prema njemu upotrebiti sva sredstva, bila dobra ili zla, samo ako znaš, da ćeš na taj način doći do zaželjenog cilja. Svetost i uzvišenost cilja po-

svećuje sredstva. Tako modernu politiku vodi goli i isključivi princip utilitarizma, odvratna sebičnost, egoizam bez obzira na Božji i naravni zakon. I na genovskoj konferenci izbila je na javu ta značajka današnje evropske politike. Naglasivala su se sveta i uzvišena načela ljubavi, sloge, solidarnosti svih naroda i država, a za kulisama se vodila borba za — petrolej. I to svjedoči, kako današnja Evropa uza svoje svoje fraze o idealima i idealizmu leži duboko u materijalizmu. S prezirom se sjeća moderni čovjek na devetnaesto stoljeće, u kojemu je vladao Büchnerov »Kraft und Stoff«, najtipičniji izraz materijalizma one dobe, a nije si svijestan, jadan, da mu je materijalizam obuzeo i dušu i tijelo, ne zna, da je moderna politika, politika materijalizma.

Što mislimo mi o toj politici? »Po kršćanskih pojmih se mora politika pravtako kot vsakatera druga človekova delavnost pokoriti npravstvenim zakonom. Kar se ne sme v privatnem življenju, ni dovoljeno tudi v javnem. Tudi v politiki je laž laž, tatvina tatvina, rop rop. Namen nikjer ne posvečuje sredstev — tudi v politiki ne, naj bi šlo še za tako važne, občečloveške koristi.« Dr. Mahnič. Več luči! str. 88.). To je naše stanovište! Nema javnog i privatnog morala. Moral je jedan jedini, a taj vrijedi i za javni i privatni život. Moral uređuje sve odnose ljudi, bili ti odnosi javni ili privatni. Laž je zabranjena ne zato, što ju je izrekao čovjek u privatnom životu, već zato, što se laž sama po sebi — secundum se — po svojoj naravi, i radi toga svagdje i uvijek, protivi naravi čovječjoj. Da, čovjeka veže moralni zakon u svakom položaju, bio gospodar ili sluga, bio vladar ili obični državljani u privatnom i javnom, političkom životu. I politika kao čovječje djelovanje mora se pokoriti naravnom zakonu, koji spoznajemo naravnim svjetlom razuma, kao i nadnaravnom zakonu, koji nam je objavljen. Djelovanje političara moramo dakle prosudjivati ne po uspjehu, već po tomu, da li je u skladu sa naravnim odnosno nadnaravnim zakonom. Političaru moraju biti uvijek pred očima uzvišena moralna načela i prema tim načelima mora udesiti svoje političko djelovanje. Trenutačni uspjeh, politička koncesija, ne smije ga zavesti u napast, da učini nešto, što savjest osudjuje. Danas je sve politika. Nema inštitucije, nema pitanja, koje ne bi bilo u svezi sa politikom. Zato je od velike važnosti, kojim je duhom ta politika zadojena. Moderni političari su politiku »materijalizirali«. Mi ju moramo »oduhoviti«, moramo nastojati, da i u politici prevlada duh nad materijom, načelo nad trenutačnom, materijalnom koristi. Najspretnija i najbolja politika jest politika poštenja. Krivo bi nas tko shvatio, kad bi mislio, da političar, kakvoga si mi zamišljamo, mora biti naivan, ne! Ta i kršćanski moral poznaje razboritost, pa se javni trudbenik ne treba in najmanje bojati, da će njegovo političko djelovanje ostati bez uspjeha. Put načela je doduše

uzak i težak, ali pobjeda načela je sigurna. Načelo jest istina, a Istina jest Bog, pa kao što vjerujemo u Boga, tako moramo vjerovati i u pobjedu načela, kojima je izvor u Bogu. »Res da je politika brez načel lažja in prijetnejša. Politik brez načel je lahko vsem prijazen, vsem prijatelj, vsem vse obeta, ziblje se vedno med pokloni in kompromisi, prehaja od uspeha do uspeha... Toda politika brez načel je ženska, nečastna in pogubna politika, ter pospešuje v ljudstvu le duševni nihilizem.« (Dr. Mahnič. O. c. str. 94.). To je takozvana »neutralna politika«. Takva se politika ne drži stalnih, jasnih načela, jer ne će da se zamjeri ni na lijevo ni na desno. Hoće da spaja istinu sa neistinom, svjetlo sa tamom. Ona dovadja do absurda, do duševnog nihilizma. Demoralizuje narod, jer hoće da ga uvjeri, da je istina i neistina jedno te isto, da se istina daje složiti sa neistinom. Takva politika ubija energije, jer im ne da, da se potpuno razviju. Čovječji je duh naime stvoren za istinu, pa je razumljivo, da se ne može zagrijati za politiku, koja ne odgovara njegovoj naravi, koja nije logična, dosljedna, istinita. Za to odbija i ovoga i onoga, koji bi rado posvetio svoje sile političkom djelovanju, ali se nikako ne može oduševiti za politički akrobatizam. Ne, političko polje nije »neutralno« polje, političko polje je etično polje. Nijedno čovječje djelovanje nije moralno indiferentno, već je ili dobro ili zlo. Zato mora i u politici vladati načelo, etično načelo.

No i mi, koji smo uvjereni, da ima mjesta u politici i ideralizmu, i mi se često nekako bojimo za uspjeh. Pomalo i nesvijesno polažemo sve to veću važnost na političku taktiku, nego li na sama načela, koja nas vode. Postajemo malodušni! Kao da je iskvarenost ljudska jača nego li moć i utjecaj naših načela! Treba nam Pavlove vjere, kojemu je naše načelo božja moć, virtus enim Dei est (Rim. 1. 16.). Ne dajmo se zavarati trenutačnim uspjesima drugih, koji dolaze do cilja ne slušajući glas savjesti, koji osudjuje njihova sredstva! Momentano će možda trpjeti naša popularnost, ali narod će već jednom uvidjeti, da smo htjeli iz borbe iznijeti našu zastavu čistu i neokaljanu.

S druge strane moramo ekonomskom momentu dodijeliti mjesto, koje mu ide. Po marksizmu je temelj društvenoga reda produkcija i izmjena produkata. Sve socijalne i političke pomjene imaju svoj zadnji uzrok ne u glavama ljudskim, već u promjeni načina produkcije i izmjene dobara. Ključ za razumijevanje socijalnih i političkih preokreta imademo tražiti ne u filozofiji, već u nacionalnoj ekonomiji. Sva naša ideologija nije ništa drugo, nego »Ueberbau« današnjih ekonomskih prilika. S promjenom ekonomskih prilika mijenja se i ta ideologija. Ne ću opširnije razlagati, kako je to materijalističko shvaćanje povjesti neopravdano. Povjest nam sama dokazuje, da nijesu ekonomske prilike jedini uzrok raznim promjenama u životu naroda (uzmimo n. pr. postanak kršćanstva, križarske vojne, reformaciju itd.) Zato

bi bilo sasvim pogrješno, kad bismo polagali pretežno važnost na ekonomski momenat u narodnom životu. Žalibože igra glavnu ulogu u današnjem političkom životu Evrope baš ekonomski momenat. I Nitti u svojoj knjizi »L'Europa senza pace« nalazi spas Evrope odnosno povratak k miru u povratku k ekonomskoj solidarnosti, koja je vladala prije rata. No to je zabluda. Lijepo mu odgovara nepoznati pisac u *Civiltà Cattolica*, svezak 1720 od 18 febrara o. g., u raspravi »L'Europa senza pace«: »Ora questo spirito di solidarietà, celebrato dall'on. Nitti, non era che una parvenza di solidarietà, una giusta - posizione d'interessi, un paravento dietro al quale scricchiolava lentamente e si sfondava il castello dell'equilibrio europeo. Quella solidarietà era una caduca e zoppicante unione di interessi, ossia d'egoismi cozzanti, ma non di anime anelanti alla pace.« Drugim riječima; ona predratna ekonomska solidarnost bila je prikriti egoizam, koji je čekao na prvu priliku, da dade oduška svojoj strasti. No i sam Nititi uvidja, da treba začeti dublje. »Ciò che è necessario è matur lo stato d'animo di guerra («L'Europa senza pace« str. 230.). Da, treba promjeniti dušu, treba novih duša, da izliječe bolesnu Evropu. Najdublji uzrok toj političkoj krizi, koja trese Evropom, jest amoralizam onih, koji vladaju Evropom. Zar nije amoralizam, kad Clemenceau svojim poznatim cinizmom veli, da su međunarodni ugovori »sistemi« za nastavljanje rata? Zar nije amoralno, kad kapitalističke države umjetnim načinom dižu vrijednost svojih valuta? Rat s topovima je svršio, no započeo je rat nekrvni, ekonomski, u kojemu imperijalističke države hoće da ekonomski ovisne. Promjenilo se dakle samo oružje, ali rat je ostao. Obnovu Evrope moramo dakle tražiti ne u ekonomskoj kalkulaciji, već u obnovi njezine savjesti. Promjeniti valja duševno stanje Evrope, kako veli Nitti, samo, što on ne će da ide do korijena problema, ne će da kaže bolesnoj Evropi svu istinu. Problem evropskog mira jest moralni problem; Evropa neka ispita svoju savjest, pa će uvidjeti, zašto nije do sada našla svoj mir i kako će ga naći. U Genovi je morala Evropa žalosno iskusiti, kako ju njezina dosadanja načela vode u propast, kako mora temelja promjeniti svoj »moral«, ako hoće da se konsolidira. Klaudije Treves ozbiljno konstatira u socijalističkoj reviji »Critica Sociale«, str. 146. br. 10 o. g. (u članku pod karakterističkim naslovom »Finis e poi?«): »Chi aspettava un principio di ordine e di autorità per la ricostituzione dell'Europa e per il consolidarsi della pace, deve partire da Genova con la disperazione in cuore.« Naglasuje nadalje: »la conclusione politica fu nulla e l'economica fu zero.« Naravno on traži uzrok tom žalosnom rezultatu u buržoazijskom duhu, a spas Evrope u socijalizmu. Žalostan je taj facit genovske konference, ali barem je to dobro, da je Evropa došla do uvjerenja, da tako ne može dalje.

Kršćansko načelo! Eto lijeka! Jedino pravednost i ljubav kršćanska mogu dovesti narode i države do one solidarnosti, koja je uvijek trajnoga mira. No ta kršćanska načela valja avesti u javni život, odakle ih je protjerala kriva misao, da ima kršćansko načelo vrijediti samo u privatnom životu. Politika mora postati načelnom, mora se ravnati po stalnim nepromjenljivim, vječnim kršćanskim načelima. Naravno to načelo mora i u politici proći preko Kalvarije do pobjede, do uskrsnuća. Pobjeda je kršćanskog načela i u politici sigurna! Virtus enim Dei est!

ZA NAŠE DRUŠTVO.

NEKAJ O IGRANJU.

Naučitev uloge.

Kako se mora igravec naučiti svojo ulogo? Najprvo je treba prebrati celo igro natančno. To se zgodi pri bralni vaji, ki je neobhodno potrebna. Tu pa tam se zgodi, da celo veliki igralci izpikajo svoje vloge, kot kokoši zrnje iz peska in prepusté ostalo svoji usodi, ker jih ne zanima. To ima potem svoje slabe posledice: ti svoje vloge ne pojmujejo prav ali celo ustvarjajo igri nasproten značaj. Če ne vedo, kaj drugi ljudje govoré tudi tedaj, ko ti niso na odru, tedaj ne vedo, kdo so pravzaprav. V ti ali oni igri se zgodi pogosto, da drugi karakterizirajo koga, ko tega ni zraven in če ta ne ve tega, vara samega sebe, ker ne pozna svoje vrednosti in važnosti.

Strindberg pravi, da je videl velikega umetnika, ki je pokvaril najlepši prizor, ker ni vedel, zakaj gre v igri. Občinstvo, ki je videlo prejšnje prizore, je razumelo situacijo, ni pa vedelo, kaj hoče ta igravec s svojo igro. Ta igravec ni namreč čital cele igre, ampak le svojo vlogo.

V nekem gledališču se je zgodil tale prizor.

I g r a l e c: Čemu ne pride? Ali naj še dolgo čakam nanj?

N e k g l a s: Saj ne more priti; umrl je že v prvem dejanju.

I g r a l e c: Umrl? No, to nekaj drugega!

Dobé se igralci, ki so ljubljenci občinstva, ki igrajo svojo lastno osebo, ki je na ta ali oni način simpatična in ker je ravno ljublienc. žrtvuje pogosto svojo ulogo in stopi iz nje in se ne briga za to, da spada njegova maska k ulogi in ne k njemu. To je nek način, ki vpliva nekaj časa. Ta igravec ni podal značaja, ampak nekaj drugega, kar pridobi ljudi za hip.

Igravec, ki igra značaje, pa črta svojo osebo in se pogrezne v ulogo s kostmi in kožo in postane oni človek, katerega igra. To so pravi igralci. Toda igravec, ki predstavlja značaje, se da kaj hitro zapeljati in ustvariti tipe, ki jih rad spremeni v karikature. Značaj pa je bistvo človeškega notranjega življenja; nje-

gova nagnjenja, strasti in slabosti. Če pa igralec, ki predstavlja značaje, posveti svojo pozornost samo nebitvenim vnanjostim ali skuša izraziti duševne posebnosti z močnimi vnanjimi sredstvi, tedaj je blizu karikiranja: mesto da bi orisal značaj, ustvari spako.

Z značajem se zamenja pogosto tip ali original. Omeniti moramo, da se dobé tudi šibki, notranje razdejani in muhasti značaji. Shakespeare slika značaje v najrazličnejših fazah. Njegovo nasprotje je Moliere, ki slika tipe, ki nimajo ne življenja ne krvi: Skopuh, lakomnih, sovražnik človeštva itd.

Poslušanje, nema igra.

Kdor ne govori in posluša tega, ki govori, naj tudi v resnici posluša. On ne sme izgledati tako kot bi se dolgočasil, četudi je slišal že stokrat to, kar pravi drugi; on se ne sme vesti kot bi bil nevoljen, da njegov soigralec še ni končal in ne pride sam še vedno do besede.

Nekateri igralci zaprejo napol oči, in zdi se, kot da obnavljajo v duhu besede, ki imajo priti; prežvekujejo jih, da bi jih imeli pripravljene. Nekateri izrabijo to priložnost in štejejo gledalce. Nekateri začno med tem koketirati z občinstvom; z očmi, z roko ali z nogami namigavajo občinstvu, češ, »poglejte, kake neumnosti govori tale; toda počakajte, da jaz pridem na vrsto. Podvizaj se, ti, zdaj pridem jaz, potem boste slišali!«

Nekateri poizkušajo, da bi bili interesantni, napravijo prisluskujoč obraz, toda popolnoma napačno; bobnajo s prsti, premikajo ustnice, kot bi ponavljali vsako izgovorjeno besedo.

Kdor posluša, ne sme pasti iz uloge, ampak mora njegov obraz odsevati izjave svojega soigralca; gledalec mora videti, kak utis so napravile te besede nanj. To zveni sicer čisto preprosto in začetniško, toda zelo težko je, kot je težko poslušati v kaki družbi z zanimanjem z n a n o povest ali dogodbico.

*

V občje je zapisano v drami, kdaj in kako je treba priti na oder in oditi z odra; pogosto pa je pesnik pozabil na ta del uprizoritve. Potem je naloga režiserja, da uredi to stvar. Takoj spočetka se v eni sapi te stvari ne da urediti, to se stori polagoma od skušnje do skušnje, kakor je ravno potreba. Ko se je pa doseglo najboljšje, je dobro, da se pri tem ostane, da pridejo posamezne osebe skozi predpisana vrata in se ne dogodijo komična srečanja.

Pogosto se odigrava veliki prizori spredaj, da jih je lahko videti in slišati. Pojasnila in obračuni se izvršijo iz oči v oči; daljša pojasnila in razgovori je najboljšje, da se izvršijo ob mizi z dvema stoloma. Miza oba nasprotnika loči in združuje, pomaga k prostim in naravnim kretnjam igralcev, ohrani mir, in služi rokam za oporo.

Stoli ne smejo biti prenizki, zakaj govorjenje je lahko radi njih otežkčeno. Da kdo lepo

sede in zopet lepo vstane, zato je treba pozornosti.

Da zbero vse igralce na koncu odra predno pade zastor na koncu igre, to je navada starih nemških veseloiger in znači beračenje za aplavz. Tudi to je treba odpraviti.

Manira.

Če je kak igralec našel neko gotovo odgovarjajoče izražanje za najnavadnejša čustva in je z njim dosegel uspehe, je v nevarnosti, da poseže po teh sredstvih zdaj pa zdaj, deloma ker je to čisto komodno, deloma za to, ker doseže gotov uspeh. To pa je ravno manira.

Nekaj primerov:

Recimo, da igralec drži odprta usta, kar v neki veseloigri prav dobro pristojta; toda v večjem umotvoru to ni na mestu. Odprta usta z visečo brado, s tem izražajo komiki — bebec; komiki se s tem prilizujejo občinstvu; toda tudi ironija leži v tem, ki pravi: Jaz nisem tako neumen, kot je moj vitez, morda si ti večji bebec. Pozneje so bila odprta usta reklama za aplavz. To ni bila samo manira, ampak pomanjkanje finega čuta. Mimika iz burke ne spada v igrokaz ali tragedijo.

Kdo drug pobira nevidne dlakice s svojega rokava; pri tem ima polzaprte oči; to lahko uporabi po enkrat na leto in ne zmiraj.

Pred nekaj leti je prišla neka igralka na idejo, da je položila glavo na hrbet in štrlela z brado v zrak. To je bilo novo in je spočetka vplivalo. Ko pa je šla ta poza skozi vsa gledališča, so jo bili vsi siti, posebno, ker ni bila vedno utemeljena.

Tudi takozvana dvojna igra je na glasu: roke trgajo robec, med tem ko se obraz smehlja.

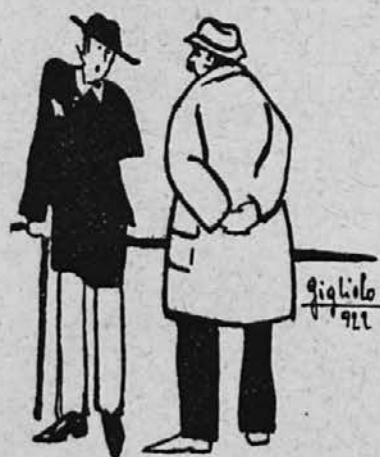
Tudi glas lahko zaide v maniro. Igralec, ki zapazi, da ima lep glas, uprizarja z njim prave koncertne točke. Nekdo drugi, ki je s zamolklim glasom iz groba dosegel svoj uspeh, se poslužuje tega, tudi kadar ni treba. Nekateri se smejejo brez zmisla ali pa se ves čas zagonefno smehljajo.

Vsaka neutemeljena uporaba efektnih sredstev je manira: nesmiselne pavze, napačen odhod z odra, gibi rok, flirt z občinstvom, jok brez vzroka.

Zmisl bolosti in trpljenja.

Ni vse eno, kako prenašamo trpljenje; oni ne spozna zmisl trpljenja in ne vidi dobička. ki mu ga donaša isto, ako vidi v trpljenju le zlo. Zamore li opravičiti bolest neizpolnjene življenjske dolžnosti, neizrabljene zmožnosti? — Zmisl trpljenja je v tesni zvezi z razvijajočo se krepostjo. Pomanjkanje je utež, ki kaže in meri zmožnosti: ono ne ustvaria kreposti, pač pa jih razvija. Kdor trpi, pridobi mnogo; njegova volja se utrjuje k dobremu, k moči, ono mu povzdigne dušo: »Ta trpi.« pomeni toliko, kakor »začel se je utrjevati in razvijati v čednosti in kreposti, zbira moči za višja dela v spoznanju, ljubezni in veri!«

SATIRA.

„Kako je to mogoče, da v Haagu ni več šampanca?“

„Eh, vsega smo poskrili, da nam ne zmanjka pri bodoči konferenci.“

MIROVNA KONFERENCA.

HOTEL pri ANGELJU MIRU in SPRAVE
Via Paštašuta - **V GENOVI** - Telefon šr. 1

JEDILNI LIST

Juha	L.
Svinjska pečenka	„
Teletina	„
Perutnina	„
Divjina	„
Ribe	„
Sir	„
Gnjat	„
Močnata jed	„
Kompot	„
Šampanjec,	„
Šeri	„
Malaga	„
Konjak	„
ltd. ltd.	J. Profit, restavrater.

Velepomembna nota, pri kateri so bili zastopniki vseh držav na genevski konferenci glede vseh točk edini. S to noto je bil storjen prvi korak do zopetnega zblizanja narodov in do vzpostavitve Evrope. Živijo!

KAJ JE IRONIJA?

Ko je kraljica Helena govorila v palači gener. civilnega komisarijata z našimi poslanci srbohrvatsko, je množica pred palačo na trgu Unità pela:

Nella patria del'Rosetti
no se parla che l'italian!

IZGUBLJENO — ZOPET NAJĐENO.

Kakor smo izvedeli iz popolnoma zanesljivega vira, se je naša ljuba Jadranka po dolgih boldnjah zopet odločila, da se poprime svojega pravega poklica — gospodinjstva. Ona pravi, »da si privija že rokave...« Vsekakor razveseljiv pojav. In če tudi se bo spočetka marsikdo »prijel za nos,« kar ni čuda, če gospodinja toliko časa ne drži za kukalnico, vendar upamo, da bo njena kuharska umetnost v do gledni dobi zopet na tistem višku, da bomo lahko z nezavezanimi nosovi romali po svetu.

PROLETARSKA UMETNOST.

Mehka lirika (torej) ni polje današnjega proletarskega pesnika. On bo pisal predvsem to, kar bo neposredno doživel in občutil v svoji notranjosti, ki je odsev njegovega zunanega življenja, njegovega dela, njegovega boja za obstanek. In naši delavci globoko doživljajo, globoko občutijo... Toda kako naj to izrazijo? — Včasih so bile za to predpisane določene stalne oblike. Toda danes je občutje preveliko, da bi se ga moglo ukleniti v nje. Današnje duševno življenje zahteva prostih oblik izražanja, oblik ki so najbolj primerne proletarskemu občutju. In oblika pride sama od sebe. Največja napaka naših proletarskih pesnikov je, da hočejo spraviti svoja čustva in svoje misli v verze in rime. Moderna umetnost je že zdavnaj z njimi obračunala in danes delo le izgublja na izrazitosti in lepoti, ako se ova veže v nje. Predvsem pa ne smemo pozabiti, da tudi najbolj gladki verzi in najlepše rime niso še umetnina. Bistvo te leži v ideji, podari v lepoti vsebine in oblike. Danes ne velja to le za proletarsko, ampak za vso umetnost. (Delo, štev. 123—1922.)

Prvič: ali je pesem pesem ali pa ni pesem. In če je pesem, mora nositi znake pesmi. Vsi tisti, ki so zavrgli obliko v starem pomenu besede, so postavili na to mesto novo obliko, zakaj bistvo umetnine leži v ideji, podani v lepoti vsebine in oblike. Če smo z enim teoretičnim stavkom vzeli ritem in rimo, kaj smo postavili na tisto mesto. Nič, ker teoretično se ne da postaviti nič drugega kot to, ker smo že imeli. Talko tudi teorija ne bo rodila proletarske umetnosti, kot Mahnič ni mogel povzročiti izrazite katoliške literature. Manjka velike osebnosti, ki bo plod razmer, naše dobe. Ta bo ustvarila novo pesem in novo obliko — potem bomo teorizirali. Kar se dá storiti, je samo, da se nudi prilika, da se ta ali oni morebitni talent, ki bi sicer ostal zakopan, vzbudi. Tudi to je veliko in hvalevredno delo. — Metati pa tudi ne smemo vse pesnike kar vprek v talkozvani buržujski koš. Ali niso vsi veliki ruski pesniki in pisatelji od Puškina sem pripravljali pot ruski revoluciji? Saj drugače ni mogoče, če je kdo res — pesnik, ako tudi ni organiziran.

UGANKE.

1. Dva križa.

(Domen.)

I.	II.
A A A	A A A
A A A	A C C
A C C C C C	Č E E E I I I
E E I I I K K	J J N N N N O
N N R R R R Š	O P P R R R R
Š T T	S S S
T V V	S T T

V obeh križih počez in navzdol iste besede.
Za ključ: 1. 1. cvetlica, 2. ptič pevec, 3. številka. II. 1. čednost, 2. kamen, 3. besedna figura.

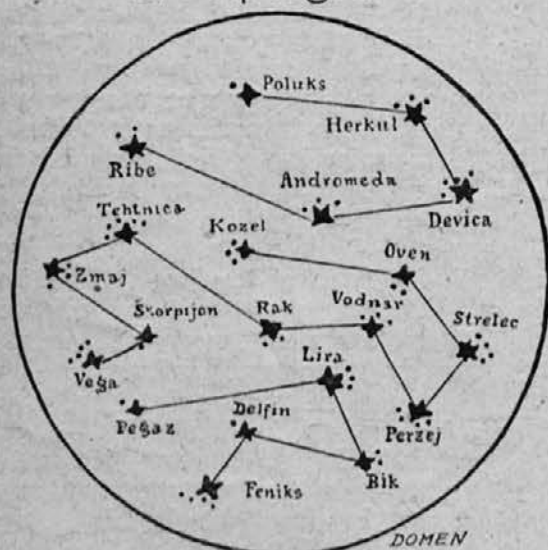
2. Lestva.

(A. Šonc.)

a	Soglasnik
a a a	Krojaška reč
a	Soglasnik
č č č	Zaimek
d	Samoglasnik
d e e	Ime
e	Samoglasnik
i i i	Reka
i	Samoglasnik
j k l	Družinski ud
m	Soglasnik
m n n	Svetopisemska oseba
n	Soglasnik
o o s	Svetopisemska oseba
t	Soglasnik

Od zgoraj navzdol čitaš bodrilne besede.

3. Kriptogram.

Ključ v številu malih zvezdic.

Kdor pošlje vse tri uganke pravilo rešene do 20. junija in bo izžreban, dobi v dar knjigo: France Bevč: Faraon.

Rešitev ugank za dvojno nagrado.

1. Zemljepisni kvadrat.

N	e	m	č	i	j	a
T	e	m	n	i	c	a
L	o	k	a	v	e	c
G	a	b	r	i	j	e
B	i	l	j	a	n	a
P	o	d	b	r	d	o
K	a	r	p	a	t	i

2. SKRITE BESEDE.

Sto, ost, cev, ilo, alt, len, nič, ana, mir, ime sel, eva, las — **Socialna misel.**

3. KAJ JE TO?

Ura.

4. REBUS.

Dobra misel je pol zdravja.

Prav so rešili: Fani Živec, Dutovlje-Skopo; Pavletič Ivan, Dol. Vrtojba; Vladko Šonc, Kopriva; Zofka Brelih, Podmelec; Podgornik Franc, Gojače; Prvanje Ema, Št. Viška gora; Miklavčič Oskar, Sedlo; Rajko Vogrič, Ajdovščina; Mici Lapajne, Idrija; Pavla Ličar, Dutovlje; Murovec Staniko, Podmelec; Ivanka Premru, Št. Vid pri Vipavi; Jelica Čokova, Katinara; Irma Čok, Katinara; Fr. Premrl, Vrhpolje; Marija Geržina, Podstenje; Jakob Novak, Plave; Franc Peternelj, Cerkno; Neznanec, Idrija; Franc Boj, Lig; Alojz Čehovin, Branica; Marica in Gozdana Žvokelj, Branica; Marjeta Žvanut, Kazlje; Karol Žerjal, Trst; Ljubica Pangerc, Dolina pri Trstu; Lojzka Vodopivec, Dolina; Mira Jerebova, Dolina; Mirko Gorkič, Dol. Vrtojba; Emil Bizjak, Sežana; Hinko Gabrijan, Št. Vid pri Vipavi; Ana Mladič, Log pod Mangartom; Stanka Plesničar, Gorica; Jože Podobnik, Spodnja Idrija; Mimi Slokar, Otlica; Andrej Sattler, Grahovo; Ivan Makarovič, Šturje; Alojzij Šonc, Tomaj; Lojzka Furlan, Sv. Anton pri Kopru; Jernej Lapanje, Ponikve; Andrej Kuštrin, Logaršče; Romeo Simsič, Gorica; Ivo Leban, Št. Vid pri Vipavi; Anka Kuzmin, Štandraž; Emil Košuta, Gorica; Miha Sedevčič, Trst; Marica Perin, Grahovo; Ivan Slokar, Šturje; Berginc Franc, Vrsno; Berginc Ivan, Vrsno; Avgust Ivančič, Trst; Boris Plesničar, Trst; Zdenka Plesničar, Trst; Franc Winkler, Trst; Darinka Plesničar, Trst; Franc Fazarine, Trst; Emilija Plesničar, Trst; Vekoslav Plesničar, Trst; Josip Hočevar, Trst; Ivan Ladič, Trst; Ivanka Brana, Trst; Čehovin Rudolf, Dol. Ajdovščina; Anton Reja, Sp. Idrija; Albert Petkovšek, Trst; Danilo Guštin, Opčine; Dekleva Stanko, Trst; Matevž in Ciril Bičič, Št. Viška gora; Danijel Kuzmin,

TO IN ONO.

Posebnosti velikih mož.

Mejo med pametjo in norostjo je včasih težko določiti. Poglejmo par slučajev. Slavni saški minister grof Brühl je imel tristo oblek, vsako po dvakrat, skupaj šeststo. Vsad dan se je najmanj dvakrat preoblekel in šele po več mesecih si ga videl zopet v isti obleki. K vsaki obleki je imel posebno tobačnico, posebno palico, čevlje, rokavice in klobuk. Njegov pisar je imel celo zalogo natančno zabeleženo in vsako jutro je minister določil, kaj bo oblekel tisti dan. Tudi znani knez Kavnic je imel cel magacin, preoblekel se je na dan najmanj dvajsetkrat. Francoski kralj Karol IX. je rad koval podkve; Ludovik XIII. je pa slikal in muzical in je mislil, da je velik umetnik. Za umetnike so se imeli tudi drugi, a mislimo, da noben vladar ni pomagal kuharju v kuhinji, on pa je. Ludovik XV. se je posvetil vrtnarstvu in mizarstvu; rimski cesar Domitian se je zaprl v svoje sobe in je po več ur muhe lovil. Čudak je bil tudi slavni francoski minister kardinal Richelieu. Pretepal se je s svojimi služabniki, dal jih je okrasti po najetih tatovih, blatil jih je po časopisih in jim očital razne nelepe stvari, sploh dražil jih je kar je le mogel. Neki drug francoski državnik, grof Fleurieu — za časa Ludovika XIV. — se je pa udejstvoval na polju veznin in je dosegel v tej stroki pravo mojstrstvo.

Vdova na Kitajskem.

Dr. Krause iz Heidelberga pripoveduje razne novosti o usodi kitajske vdove. Dokler oče živi, nima mati na zunaj nobene veljave. Ko pa mož umre, uživa vdova največje časti ki so mogoče. Pač preide češčenje prednikov — najvišje izpolnjevanje verskih dolžnosti — na sina, sicer je pa mati za otroke edino merodajna in le ona razpolaga z njih premoženjem. Ker je žena posest moževa, se ne sme več poročiti; če se pa vdruči poroči, ne dobi niti vi-

Gorica; Franc Fonda, Trst; Marica Pegan, Kopriva; Justa Mrcina, Kopriva; Živko Tomišič, Kazlje; Zvonimir Miloš, Trst; Božič Franc, Zapuže; Breclj Frančiška, Zapuže; Josip Faganel, Trst; M. Erzenova, Trst; Avg. Čendem, Žavlje pri Trstu; Roman Pahor, Renče; Miklavčič Oskar, Livek; Rajko Gruden, Šturje; Miroslav Gregorič, Ajdovščina; Plaper, Trst; Jože Hren, Podmelec; Ludovik Pertot, Barkovlje; Franc Pertot, Barkovlje; Josip Renčelj, Sežana; Radomila Štolfa, Sežana; V. Kos, Gorica; Franc Mlekuz, Čepovan; Viktor Lapanja, Ponikve; Anton Bajt, Sp. Idrija; Sivec Helena, Gorica; Zora Vilhar, Kronberg.

Izžrebana sta bila Pavletič Ivan v Dol. Vrtojbi (30 L) in Jože Hren v Podmelcu (20 L).

narja. Žena uradnikova ima isti naslov kakor njen mož; če se poroči vdruči, zgubi naslov in vse pravice, izvirajoče iz prvega zakona, dobi jih pa sto po podplatih. Ista kazen doleti vsako vdovo, ki se tekom žalovanja po prvem možu spet poroči. Zato tudi malokdo poroči kako vdovo, ker jo osmeši in okrade prvega moža. Sila pa tudi tukaj ne izbira, ker so vdove po ceni, mlade žene pa drage. Ženična pogodba z vdovo se sklene z vsemi varnostnimi odredbami, na prostem, da hiše ne doleti kaka nesreča. Mizo, na kateri so pisali, osnažijo, barvilo, s katerim so pisali, izlijejo, čopič pa sežgejo. Za vdovo, ki se je spet poročila, otroci nič ne žalujejo. Zgodi se slučaj, da gre vdova za možem v smrt. Torej kakor v Indiji.

Anekdote.

Feliks Holländer je prišel v mladih letih v Rim in je obiskal tam pesnika Arne Garborga v njegovi stalni gostilni. Pesnik mu je molče pokazal stol ob mizi. Ure in ure sta sedela tam in besedice nista izpregovorila. Nato Garborg vstane in reče: »Pridite jutri zopet.« Drugi večer isti prizor. Tretji tudi; Holländer si ni upal črhiniti, tako je pesnika spoštoval, in vendar se je bližala ura odhoda iz Rima. Ko vstaneta, reče Garborg: »Vi ste pa res prav prijeten človek« in gre.

Trije B in trije M.

Znani komponist Moric Moszkovski, žid po rodu, pride v Pariz. Dajo mu spominsko knjigo, naj kaj zapiše. Lista in vidi te-le besede, ki jih je zapisal slavni, a ponižni komponist Hans pl. Bülow! »V glasbi so samo trije veliki B: Bach, Beethoven, Berlioz, vsi drugi so kreteni. Bülow! Takoj zraven pa zapiše Moszkovski: »V glasbi so samo trije veliki M: Mendelssohn, Meyerbeer, Moszkovski; vsi drugi so kristjani.« — Ti trije so namreč vsi židje. —

Henrik Grünfeld je znan igravec na gosli; zna pa tudi pripovedovati anekdote in sploh družbo zabavati. Nekoč je bil povabljen v bankirsko hišo na obed in je srečal gospodarja v veži; sluga je nesel gosli za njim. »Kaj pa je to?« vpraša bankir: »Gosli; Vaša gospa sproga me je naprosila, naj kaj zaigram.« Začuden reče bankir: »Kaj, na gosli se tudi razumete?« Poznal ga je samo kot družabnika.

ISKRICE.

Če delo ne hvali mojstra, tedaj hvali mojster delo.

—:—

Nekateri pesniki bi si radi sezidali na Parnasu vilo.

—:—

Dandanes ne vzbujajo več drame žalosti in sočutja, ampak njih avtorji.

—:—

Največja neumnost, ki smo jo kdaj v življenju storili, še vedno ni tako velika kot tista, ki jo bomo storili.

KRATKOČASNICE.

Poroka.

»Kaj? Toliko stane uradna pristojbina za poroko? Če bi imel toliko denarja, bi se splah ne poročil.«

Birokracija.

»Do sedaj sem porabil že tri nad ure po 18 mark zato, da bi iztaknil, zakaj mi v bilanci preostaja pet novčičev, a vse zastonj.«

Pri odvetniku.

»Dva zoba mi je izbil ta lump!«

»Hm, če sta bila prava, bo kaznovan vsled telesne poškodbe, če pa sta bila ponarejena, pa le vsled poškodovanja tuje lastnine.«

Zapreka.

»Čemu se nisi poročil, Ernst.«

»Jaz bi bil lahko imel zelo lepo in bogato ženo, toda le ena zapreka je bila pri vsem tem.«

»Katera?«

»Ona me ni marala.«

On že ve.

Neki misijonar, ki je pridigal Eskimom na skrajnem severu, je opisoval pekel kot kraj, kjer trpe pogubljene duše od neznankega mraza.

»Kako si upaš?« mu je dejal sobrat misijonar, »učiti krivo?«

»Dragi moj,« mu je odgovoril ta, »če bi opisoval pekel kot kraj, kjer se nahaja vročina, bi ne bilo nobenega Eskima, ki bi si ne želel tja.«

Razveseljivo.

Iz Amerike: »Pri današnji reviziji mestne hranilnice se je z veseljem ugotovilo, da manjka samo pet tisoč dolarjev.«

Poznajo.

Gospod (služkinji): Pravkar sem se prepiral s svojo ženo. Zakleni klavir, prosim te in daj ključ meni.«

Dijalog - monolog.

»Oče kaj pa je to monolog?«

»Dijalog med menoj in materjo.«

Med postopači.

»Tvoji čevlji so pa spredaj popolnoma votli.«

»Da, moja kurja očesa imajo tako prodirajoč pogled.«

Kako se reče.

Francek je dobil od matere novčič a se ni zahvalil.

»Kako se reče, Francek?«

Francek je molčal.

»Sramuj se, otrok. Kako reče mamica, kadar ji atek da denar?«

»Ali je to vse?«

Biser.

»Pomisli, naša nova služkinja, o kateri sem ti vedno pravil, da je pravi biser, nas je okradla in izginila, da je nikjer ni mogoče dobiti.«

»Tedaj biser, ki je nedosegljiv.«

Kava.

»Toda, Emilija, kava je zelo šibka.«

»Ko pa nas že voda toliko stane, kako naj potem še drago kavo denem vanjo?«

Uradno poročilo.

Župan Janez Pika je poročal na pristojno oblast sledeče: »Na Vaše vprašanje z dne..... avgusta, kateri so najstarejši ljudje v naši občini, Vam si usojam sporočiti, da so najstarejši ljudje pred dvema letoma umrli.«

Hitrost.

»Kaj je hitrost?«

»To, s čemur vroč krožnik izpustimo iz rok.«

SLOVARČEK TUJK.

Sestavil Francé Eržén.

fiziolog, životoslovec; **fiziologija**, fiziološki; **flegma**, lenokrvnost, hladnokrvnost; **flegmatičen**, lenokrven, hladnokrven; **fleksiven**, pregibalen; **flirt**, ljubimkovanje, dvorenje; **flora**, rastlinstvo; **flota**, ladjevje, brodovje; **flotilja**, majhno brodovje; **foliirati**, listovati; **folklorist**, narodoslovec, narodopisec; **fonetika**, glasoslovje, glasništvo; **fonetičen**, glasosloven; **fonologija**, glaskovanje; **fontana**, studenec, vodometa; **forma**, oblika, podoba, slik; **forma**, oblika, podoba, slik; **formalen**, obličen, pravilen, **formalnost**, obličnost; format, knjižna oblika; **formacija**, tvorba; **formirati**, upodobiti, obraziti, tvoriti, delati, upodobiti, tvoriti, izdelovati; **formula**, pravilno besedilo; **formular**, obrazec, vzorec; **fotografirati**, slikati; **fotometer**, svetlometer; **forsirati**, siliti; **fosforescirati**, svetilkati se; **fragment**, odlomek; **framason**, prostozidar; **franko**, prost, odkritosrčen, pogumen, odločen; **franža**, robica; **frapirati**, presenetiti; **frater**, brat; **fraza**, praznica, rek; **frekventirati**, obiskovati; **frekventant**, obiskovalec; **fresko**, slika (na mokro slikana); **frivolen**, nenraven, nečist, umazan, nesramen; **frizer**, brivec; **frugalen**, preprost; **funkcija**, poslovanje; **funkcijski**, vršilen; **furnirati**, oplatiti; **futurum**, prihodnji čas.

G.

gala, nakit; **galaobleka**, pražnja, slavnostna obleka; **gala-voz**, slavnostni voz; **galanten**, vljuden, pazen vitežki; **galop**, skok; **galopirati** v skok jahati, jezdit, dirjati; **gamaža**, golenica, golenke; **garancija**, poročstvo, jamstvo; **garantirati**, jamčiti, biti porok; **garaža**, klonjca; **garda**, telesna straža; **garde dama**, nadziralateljica, spremljevalka; **garderoba**, oblačilnica;

garnirati, vdelati, okrasiti, opremiti; **garnitura**, oprema; **garnizija**, posadka, posada; **gaža**, plača; **gasmeter**, plinometer; **gaža**, plača; **genealogija**, rodopis, rodoslovje; **generalen**, občen, splošen; **genetičen**, razvojen; **genij**, duh, veleum; **genre**, način, okus; **geodezija**, zemljemerstvo; **geognozija**, zemljeznanstvo; **geograf**, zemljepisec; **geografija**, zemljepis, zemljepisje; **geometer**, zemljemerec; **geologija**, zemljelovje; **geometrija**, zemljemerstvo; **gerent**, poslovodja, upravitelj; **gesta**, kretnja; **gestikulacija**, telesno, obrazno kretanje; **gestikulirati**, kretanje; **geto**, židovska ulica, okraj; **gigant**, velikán, orjak, hrust, gorostas; **gimnast**, telovadec; **gimnastičen**, telovaden; **gimnastika**, telovadba; **gips**, malec; **gladiator**, borilec; **globus**, obla, krogla; **glorija**, slava; **goflja**, gobezdač, hlastač, širokoustnež; **gondola**, beneški čoln; **gracioznost**, milina, ljubkost, dražest; **grad**, stopnja; **grafika**, risarstvo, pisarstvo; **grafski**, risarski; **gramatičen**, slovnichen; **gramatik**, slovnica; **gramatika**, slovnica; **gratis**, zastoj, brezplačno; **grafikacija**, darovščina; **gratulirati**, častitati; **graver**, vrezovalec; **gravirati**, vrezati, vrezovati; **gravitacija**, težnost; **gres**, zdrob; **grinta**, prha, prhaj; **grota**, jama; **grotesken**, čuden, čudnolik, spačen; **grunt**, zemljišče, zemlja, posestvo, posed; **grupa**, skupina; **gumi**, lepilo; **gustozen**, okusen, tečen; **guvernanta**, vzgojiteljica; **guverner**, (vladarski) namestnik; **gvardijan**, (samostanski) načelnik; **gvida**, kažipot, vodnik.

H.

halucinacija, čutno mamilo; **harlekin**, pavliha; **harmonija**, soglasje, sklad, skladnost; **harmoničen**, soglasen, skladen; **havelok**, plašč; **hazard**, naključje?; **hegemonija**, vodstvo, načelstvo, prvenstvo, nadvlada, nadvladje;

heksoeder, šesterec;
hemisfera, polobla;
heraldika, grboslovje;
herbarij, zbirka posušenih rastlin;
heretik, krivoverec;
herezija, krivoverstvo;
heroj, junak, polubog;
heterodoksija, drugoverstvo;
heterogen, raznovrsten, raznoteren, različen;
hetman, kozaški glavar;
hevrstika, izsledoslovje;
hidrometer, vodomer;
hidrografija: vodopis, vodopisje;
hierarhija, duhovsko oblastvo;
hieroglif, podobopisje, značilne sličice;
higijena zdravoslovje;
higrometer, vlagomer; **higrometrija**, vlagomerstvo;
himen, poroka, slavnost, svečanost;
himna, slavošpev;
hiperbola, krivulja;
hipodrom, tekališče, dirjališče, dirkališče;
hipochondrija, težkomiselnost;
hipoteka, zastava, zastavilo;
hipotenuza, podpona;
hipotečen, pogojen; **hipoteza**, domneva, podmena;
histerija, božjast (živčna);
historija, zgodovina, povestnica, povest; **historik**, zgodovinar, povestničar; **historičen**, zgodovinski;
homatija, zmešnjava, zmeda;
homilija, cerkveni govor;
homogen, istovrsten, istoroden, enak; **homonimija**, istiomenost;
honeten, časten, častit, čislan, pošten;
honorar, nagrada; **honorirati**, nagradati;
hospic, prenočišče;
hospitant, gost, obiskovalec; **hospitirati**, gostovati, obiskovati prisostvovati;
horizont, obzor, obzorje;
horizontalen, vodoraven;
hromatski, barvni;
hronoskop, časomer;
humaniteta, človeštvo, človekoljubje;
humanizem, doba človečnosti, občečloveške znanosti;
humor, šaljivost; humorist, šaljivec; **humorističen**, šaljiv.

Draginja.

K prodajalcu rib je prišel neki gospod in je zahteval en kg. rib. Ta mu jih je odtehtal z besedami:

- »Prosim, gospod!«
- »Koliko stanejo?«
- »Dvajset lir, gospod.«

Gospod plača dvajset lir in pristavi: »Plaćam, toda dovolim si Vam reči v obraz, da ste tat!«

»Ne, gospod,« je dejal prodajalec, »tat ste Vi, zakaj samo ta, ki je denar ukradel, more plačati ribe po dvajset lir za kg!«

ZDRAVSTVO.

OŠPICE.

Provzročitelj ošpic ni znan. Okužitev izvira iz dotika z bolnikom; ako v eni rodbini zbolí član, se skoro vedno okužijo vsi drugi člani, ki še niso preboleli ošpic. Bolezen se prenaša z vsemi predmeti, ki prihajajo z bolnikom v dotiko.

Ošpice so razširjene po vsem svetu; skoro vsakdo jih je prebil. Posledica temu je, da ima skoro vsak človek vsaj delno imuniteto zoper ošpice. Zato so ošpice sčasoma izgubile svoj nevarni značaj in danes so bolniki skoro brez vsake nevarnosti, da bi imele ošpice zanje kaj posledic.

Inkubacija pri ošpicah traja do 10 dni. Bolezen se prične z vročino in, kar je za ošpice najbolj značilno, z nahodom, očesnim katarjem in malenkostnim kašljem. Drugi ali tretji dan bolezeni se pokaže najprej na sluznici v ustih značilni izpuščaj, ki se četrty dan razširi po telesu. Največ ga je na obrazu. Po koži se napravijo nizke papule temnordeče barve, ki se lahko združijo v večje madeže. Koža je zlasti na obrazu zabuhla. Koncem tedna bolezeni se vročina zniža in takrat tudi izpuščaj pobledi. Sedaj se prične koža luščiti. To luščenje se razlikuje od luščenja pri škrlatinki v tem, da se pri ošpicah koža lušči v luskinah, tolikih, kolikršni so otrobi.

Komplikacije pri ošpicah so zelo redke ter se omejujejo na več ali manj močne pljučne katarje. Ti se v neugodnih primerih in pri telesno slabotnih bolnikih lahko razvijejo v pljučnico, ki je pri ošpicah precej nevarna.

Kdor je ošpice prebolel, je zoper nje imun.

RDEČA.

Provzročitelj rdečic ni znan.

Rdečice se pojavljajo istotako kakor ošpice z nahodom, katarjem v očeh, malenkostnim kašljem in vročino. Že drugi dan bolezeni se pokaže na obrazu izpuščaj v obliki majhnih rdečih madežev, ki pa niso nasejani tako gosto kakor pri ošpicah; tudi ne oteče koža, kakor se to zgodi pri ošpicah. Komplikacij pri rdečicah ni. Že drugi ali tretji dan po izbruhu se vročina zniža; otrokom odleže in izpuščaj izgine čez nekaj dni.

Rdečice ne puščajo nobenih posledic; z njimi tudi niso zvezane nikakršne komplikacije.

DOMAČA LEKARNA.

Zdravi se spomladi!

Mnogo ljudi trpi spomladi na različnih boleznih. Vsa kri je v neredu, poraja se utrujenost telesa in živcev, njih spanje je nemirno. Letajo od zdravnika do zdravnika in so teh velika opora, a zdravja le ni. Skuhaj takemu bolniku sledeče: Zreži 6—8 zelenih bezgovih listov na

KNJIGE.

A. Gangr: Sfinga. Drama v štirih dejanjih. Založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Osmerka, str. 130. Cena 13 D.

Andrej Rapé: Mladini VII. zvezek. Ljubljana 1922. Osmerka, stran 116, cena 9 D. Last in založba Društva za zgradbo učiteljskega konvikta.

Cankar Ivan: Romantične duše. Dramatična slika v treh dejanjih. Ravnokar je izšel v založbi Lav. Schwentnerja dramatični prvenec Ivana Cankarja Romantične duše. Napisan je bil pred več nego 20 leti. Cena broš. Din. 12.

Fr. Milčinski, Tolovaj Mataj. Ilustriral Iv. Vavpotič. Druga izdaja 1922. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. Str. 152. Cena Din. 12.—. broš., po pošti 1 Din več. Tolovaj Mataj in druge slovenske pravljice, ki jih je bil med vojno izdal Fr. Milčinski, so vzbudile tako pozornost in priljubljenost, da so bile v kratkem razprodane. Sedaj je izšel II. natis v novi opremi, Milčinski je priznan mladinski pisatelj in zato na novo izdajo Tolovaja Mataja ni treba še posebej opozarjati. Ilustracije so izvrstne.

drobno, ter jih kuhaj 10 minut. Vsak dan naj pije na tešče čašico tega čaja 4 do 5 tednov, kri se mu popravi in osveži, utrujenost zgine. Tudi jagode in cvetje bezga je zelo priporočljivo, da si ga nabereš za celo leto, ker ne veš, kdaj boš potreboval.

Še bolj učinkuje spomladi sledeči čaj: nareži odgankov različnih trnjev, belega trna, črnega trna, kopin, mulin, babčevja, šipečja; potem malo odgankov smreke, bukve, lesnike, črešnje, hrasta, mecesna, topola in nekaj odgankov grozdčja, kosmulje, bezgovine in sadnih dreves.

To zmešaj, devaj pest nalvode, skuhaj, ter dajaj bolehnim osebi, po liter te vode na dan, da jo pije po malem. Osladiš po volji. Ta čaj čisti in izčisti ves život. Da bo deloval čaj, kakor je treba, ga mora uživati bolehnim 8—14 dni, izgibile bodo neprijetne spomladanske bolezni in lica bodo zadobila pravo barvo.

Propotec ali pripotec je jako zdravilna rastlina, ki čisti pljuča, kri in želodec; priporočljiv je ljudem, ki imajo slabo kri, malo krvi, slaba pljuča, slab glas, ki so blede kože, ali imajo lišaje. Tudi za otroke, ki pešajo kljub obilni in dobri hrani, dé boljši, kakor otročja moka, ribje olje, emulzije in druga taka draga zdravila.

Tudi za zobobol je dober trapotec (drži se ga v zobu ali izpira usta s čajem.) Ozdravi tudi kakor arnika vse rane in opekline če ga zmečkaš in navežeš, ter pik žuzelk, ugriz kače in tudi psa.

GOSPODINJSTVO.

RECEPTI

Krompirjevi artičoki.

Ostrži par večjih krompirjev ter jih zreži na, kakor mezinec dolge kose. Vsak kos še od spodaj zaokroži, da bo podoben pravemu artičoku, od zgoraj pa ga v sredi izdolbi. Nato naredi zmes iz drobtin, petršilja, česna, soli in popra ter s tem napolni krompir. To obliž še z dobrim oljem in zloži v kozo tesno drug k drugemu. Sedaj doli vode, ki pa ne sme segati čez krompir, pokrij in pari $\frac{1}{2}$ ure.

Petršiljeva juha.

Naredi na masti ali maslu bledorjavo prežganje, ki ga zalij s slanim kropom. K temu prideni precej sesekanega petršilja. Juha mora vreti zelo počasi in v pokriti posodi. Med tem mu prideni se košček surovega masla. Predno neseš juho na mizo vmešaj vanjo še rumenjaki. Petršiljevo juho vlij na opečene kruhove kocke. Petršiljevko je zelo priporočati vsem, ko jim se voda redno ne odteka.

Juha iz mešanice.

Na razbeljeni masti ali maslu spravi nekoliko čebule. Prej pa nareži na rezance ohrovtov ali zeljnate liste, ki jih moraš popariti, $\frac{1}{2}$ korenja, $\frac{1}{2}$ zelenc, koreninico petršilja. Vse to duši v koki na lahkem ognju, dokler se ne zarumeni in zmešča. Zalij z juho ali vodo ter zakuhaj v to nekoliko riža. Lahko potreseš še s parmezanom.

Zličniki iz beljaka.

mleka, moke in soli. K temu primešaj trd sneg. Naredi v lončku gladko bolj gosto testo iz iz beljaka. To zajemaj z zličico in devaj v vrelo juho. Kuhati se morajo v veliki posodi. Boljši postanejo zličniki, če jih prej ocvreš na masti in šele potem vliješ nanje vrele juhe. Če postanejo zličniki ploščnati jim prideni še nekoliko moke.

Riževi cmoki.

Skuhaj par pesti riža na mleku ali slani vodi. Ko se riž pohladi, dodaj mu stepeno jajce. Iz te zmesi napravi cmoke, podolgovate ali okrogle, povaljaj jih v kruhovih drobtinah ter jih lepo zarumeni na maslu ali masti.

Cmoke serviraj s solato kot prikuho, ali potrošeni s sladkorjem kot slaščico. Prilegajo se tudi v mesni ali postni juhi.

Goveja bržola s krompirjem.

V kozico deni na kose zrezanega surovega krompirja in vrhu tega na slaninskih kockah na pol opečeno bržolo, ki jo moraš pa predno cvreš še potolči in nasoliti. V ponvi, kjer se je pekla bržola, zarumeni čebule in ocvri petršilja. V to prideni toliko juhe, da pokrije krompir. Ko vse to prevre, zlij na bržolo in krompir ter naj počasi vre v dobro pokriti posodi. V dobri pol uri je jed gotova.

LISTI.

Trije labodje. Izšla je druga številka umetniške revije, ki jo je ustanovila naša revolucijonarna umetniška struja. V ti drugi številki ne opazimo več enega glavnih predstaviteljev te nove poti, Antona Podbevška, ki hoče hoditi čisto svojo pot, pač pa opazimo, da je revija sprejela med sotrudnike tudi starejše pisatelje, med temi Otona Župančiča, Alojzija Gradnika in Franceta Bevka. Oton Župančič nam podaja v reviji le par verzov, Alojzij Gradnik sonet, Francé Bevk pa črtico z naše zemlje. Poleg ostalih ima Joža Pogačnik štiri pesmi: Pastirji, Afroditá iz Knida, Poteptani biseri, Rdeče lilije, Zdenko Skalický prinaša pesem Večni brodar, a mladi dijak Srečko Kosovel pesmi: Večerne misli, Noč, Ura poklica; odlomek iz drame prinaša Bartol Stante, (čisto novo ime), a Vladimir Premru zopet pesmi: Tetoviran obraz, Ranjeni krmar, Belo mesto. Tudi Fran Onič ima pesmi: Novo življenje, Pokop, Obraz hrepenenja. Silvester Škerl je posvetil Antonu Podbevškemu pesem: Slovo od iadjé, v kateri pravi:

»Zbogom, moja ladja!

Brez kapitana lažje

ploveš po umazanem morju. —

Vzel sem svoj album in se spustil v čolnic, v katerem je prostor za enega samega človeka.«

Prozo imajo poleg Bevka Ciril Vidmar (Pričakovanje), Stané Melihar »Nazaj k naravi« in Josip Vidmar »Tri vrednote.« Na koncu lista je listek. Umetniške priloge prinašajo slike Frana Tratnika: Revolucija (Škica), Blazna (Risba), Delo na polju (Risba), Mira (Olje), Študija k Delo na polju. — Naslovno stran je risal Jalkac.

Čas, št. 4 prinaša to-le vsebino: I. R a z p r a v e i n č l a n k i: Starost človeškega rodu v luči prazgodovine. Dr. Lambert Ehrlich — Ljubljana. O stabilnosti denarja. Ivan Avsenek — Ljubljana. Problem strategične meje. Prof. dr. K. Capuder — Maribor. Kvarnersko pitanje. Dr. Fran Binički — Senj. — II. I z n a š e g a k u l t u r n e g a ž i v l j e n j a: Načrt zakona o srednjih šolah v kraljevini SHS. Prof. Jos. Osana — Ljubljana. Plebanus Joannes. Narte Velikonja — Ljubljana. Literarna zgodovina: Začetki Slovenske Matice. Spominski spis k 50-letnici. Sestavil dr. Ivan Lah. (Dr. I. Pregelj.) — Lepslovyje: Alojz Kraigher: Umešnikova trilogija (A.: J. L.; B: Dr. J. F.) — Čika Jova Zmaj. Malaj in Malon in druge pesmi za deco. Poslovenil Alojz Gradnik. (Dr. I. Pregelj.) — Staroindijske basni, bajke in pravljice. Priredil Jos. Suchy (Dr. I. Pregelj.) — M. I. Lermontov: Junak našega časa. Prevel dr. Vladimir Borštnik (Dr. I. Pregelj.) — Veroslovje: Jos. Suchy: Uvod v buddhizem (Dr. Lambert Ehrlich.) — Josip Gunčević: Silab i moderne

NA RAZGLEDU.

Eden najvažnejših dogodkov zadnje dni je bil gotovo uraden obisk kralja in kraljica v Julijski Krajini. To pot smo prišli tuk. Slovenci v zelo siten položaj, zakaj dejstvo je bilo in ostane, ali ga priklonivamo ali ga jasno povemo, bili smo proti svoji lastni volji priklonjeni k Italiji, po rapalski pogodbi in po aneksiji se lojalno smatramo za državljane in hladno priznavamo svoje dolžnosti do države, zahtevamo pa tudi svoje pravice. To dejstvo nasilja, ki se je zgodilo nad nami in pa dejstvo, da se nam državljske pravice ne delijo v tisti meri in na način kot bi bilo želeli, nas ni usposobilo, da bi sprejemali kralja in kraljico s tistimi čuvstvi, ki se ob takih prilikah navadno izražajo, posebno tudi zato ne, ker je bilo prejasno vidno, da se je okrog kraljevega obiska natrpala cela vrsta naših nasprotnikov, ki so deloma iskali svojih osebnih konisti, deloma so pa ta dogodek izrabljali v druge namene. Da, ta dogodek ni mogel izostati brez mnogih naravnost grozanskih žalitev celega našega ljudstva in brez mnogih prekršitev zakona.

Kako se je zavedlo naše ljudstvo? Mislimo, da niso v nobenem kraju prekorali v takih slučajih edino pravega gesla: »Stori le, kar je nujno; nič več!« Naše ljudstvo vrača zvestobo za zvestobo. Bil je nepravil čas za kraljev prihod in vlada je bila tako nesramna, da ni dala definitivnega odgovora glede vojne odškodnine, in ni imela toliko spoštovanja do kralja, da bi ga ne bila poslala kot v posmeh v razrušene kraje.

Genevska konferenca je končala. Uspehov ni rodila posebnih, razen teh, da so vsi zmagovalci in premaganci sedeli zopet skupaj da so se izmenjala različna mnenja, katerih plodovi se bodo pokazali šele v bodočnosti. Miru še ni. Vse premalo resne volje za vzpostavitev Evrope je v tistih, ki imajo oblast, da bi z dobro voljo in z žrtvami to lahko izvedli. Še vedno rožlja orožje. Med temi je najglasnejša Francija, ki se silno boji Nemčije. Poleg nemško ruske pogodbe je eden glavnih uspehov konference tudi ta, da je ostala Francija skoro osamljena, fiste velike in močne, edine entente ni več. Na konferenci v Haagu se morda razbije popolnoma. Francija bo osamljena morala podleči in upamo, da se potem približamo vsaj zarji novega dne. Toda izpremeniti se bo moralo še mnogo, mnogo...

zablude (Dr. P. A. Tominec O. F. M.) — Cerkevno govornišvo: Opeka, dr. Mih.: O dveh grehlih. Trinajst govorov za moralo (— — — n.) — III. K u l t u r n e d r o b t i n e: Glasilo framašonske lože v Jugoslaviji (I. D.) — Marijina hišica v Loretu (Dr. J. F.) — Naša založba v Trstu.